SŪDUVIŲ KNYGELĖS ETNOMITOLOGINĖ FAKTOGRAFIJA: MITONIMŲ *SWAYXTIX*, *AUSCHAUTS* ETIMOLOGINĖ RAIDA IR SEMANTINĖ TRANSFORMACIJA[1]

Rolandas KREGŽDYS
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Acclinus falsis animus meliora recusat…
(Q. Horatius Flaccus *Satirarum liber* II.2.6)

0. *Sūduvių knygelės* etnomitologinės faktografijos etiologijos niuansai

Sūduvių knygelės (toliau — SK) tyrėjai šio šaltinio etnokultūrinę informaciją linkę interpretuoti keleriopai: (**α**) konstatuoja anoniminiam autoriui priskirtame, XVI a. pradžios veikale (BRMŠ II: 123) užfiksuotų, su jotvingių senąja kultūra siejamų, reliktų autentiškumą (plg. WMh 271; Vyšniauskaitė 1994: 24–27; Toporov 2000: 117; Baldžius 2005: 104, 169, 171–172; Beresnevičius 2004: 173, 176–177, 182); (**β**) diferencijuoja etnografinius (resp. sužadėtuvių, mirusiųjų išlydėjimo ir kt.) motyvus, priskirdami juos racionaliajai resp. istorinei faktografijai, nuo mitologinių, suponuojančių senosios latrijos refleksiją, problemiškų reliktų — teonimų, kurių duomenų bazė, Norberto Vėliaus[2] teigimu (BRMŠ II: 126), „<…> gerokai pakitusi, patyrusi nemažą krikščionybės poveikį“ (dar žr. Balsys 2006: 83); (**γ**) deklaruoja ambivalentišką jos statusą, t. y. konstatuoja menką dokumento patikimumą (JBR II: 34; dar žr. Мѣржинскій 1899: 63; Brückner 1904: 48), nors *eo ipso* pripažįsta jame esant „<…> daug vertingų duomenų apie sūduvių tikėjimus ir papročius <…> paimtus iš tiesioginio stebėjimo <…>“ (JBR II: 181; dar žr. Мѣржинскій 1895: 184–185, 187; JBR V: 137, 161, 169; Brückner 1904: 80–81, 84–85).

Remiantis naujausios SK mitonimų sąrašo analizės duomenimis bei suformuluotu scholastine dogmatika grįsto užsakomojo[3] pobūdžio veikalo statusu (Kregždys 2018: 55, 73–74), ankstesnė šio vakarų baltų šaltinio — pozityvios

[1] Publikacija parengta 2017–2020 m. vykdomo nacionalinės reikšmės mokslo tiriamojo projekto „Mokslo monografijų ciklo „Baltų mitologemų etimologijos žodynas II: Sūduvių knygelė“ 2-ojo tomo rengimas ir leidyba“ (Nr. P-MIP-17-4), finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos pagal remiamos veiklos kryptį ,,Mokslininkų grupių projektai“, lėšomis.

[2] Tiesa, ankstesniuose savo darbuose N. Vėlius (1983: 61–62, 122, 155) buvo linkęs SK vertinti kaip autentišką šaltinį.

[3] Tai nebūtų pirmasis tokio pobūdžio Prūsijos klero atstovų veiksmas, plg., pvz., pirmosios publikuotos prūsų kultūrologinės Erazmo Stellos studijos *De Borvssiae antiqvitatibvs libri dvo* (1518) sukūrimo aplinkybę — šį veikalą užsakė Pamedės vyskupas Hiobas von Dobeneckis (1501–1521 [žr. Zonenberg 2010: 80–81]).

informacijos rinkinio, grįsto renesansine pateikties metodologija (žr. BRMŠ II: 123), bei konstatuojamojo autentiškų duomenų fiksavimo pobūdžio (resp. α ir iš dalies β bei γ) apibrėžtys yra koreguotinos iš esmės: tik pejoratyvinės (t. y. niekinamosios) konotacijos informacinis sąvadas apie senąjį tikėjimą (krikščionių supratimu — pagonybę[4]) puoselėjančius įotvingius galėjo būti platinamas ir cituojamas to meto Bažnyčios vyskupų veikaluose (pirmiausiai — *Agenda Ecclesiastica* [žr. Beresnevičius 2004: 177])[5]; dėl šios priežasties SK sukūrimo motyvas negali būti pažintinis-naratyvinis (plg. BRMŠ ibd.), t. y. šis veikalas neturėtų būti vertinamas kaip vizitacijos medžiaga (plg. Balsys 2006: 83), bet kaip juridinis dokumentas, kurio pagrindu buvo parengtos papildomos teisinės sankcijos, suvaržančios šios vakarų baltų tautos teises (plačiau žr. Kregždys 2018_b: 133).

Nekyla abejonių, kad šiame veikale užfiksuotų mitonimų prasminės savasties eksplikacijai yra labai svarbus žinių apie sūduvius įgijimo faktorius, t. y. formalioji istorinė faktografijos kodifikavimo aplinkybių apibrėžtis, kuri mitologijos tyrėjų iki šiol **ne**buvo gvildenta, tačiau galinti lemti analizuojamų sakraliosios ar priešingai — **sekuliariosios** konotacijos prasminių simbolių identifikavimą resp. jų prototipų autentišką esmę.

Nustatant SK užfiksuotos etnokultūrinių reliktų duomenų bazės akumuliacinį pobūdį, būtina atsižvelgti į esminį faktorių — patekti į Sembos

---

[4] Šis terminas, DLKŽe apibrėžiamas sąvoka ‘pirmykštė religija (fetišizmas, totemizmas, politeizmas ir kt.)’, koreliuotinas su sub. lie. *pagónis*, *-ė* ‘pagonybės išpažinėjas’, kuris *de origine* suponuoja žeminamą reikšmę ‘klaidatikis — šalininkas sektos, tikėjimo, kurį viešpataujančioji religija laiko klaidingu, eretikas’, plg. jos substratinės lyties identišką konotaciją bžn. / V. lo. *paganus* ‘stabmeldys, bedievis, eretikas; musulmonas’ (Sleumer 1926: 577; Blaise 1994: 646).

[5] Minėtina, kad W. Mannhardto (WMh 231) nurodomas šio šaltinio pavadinimas *Episcoporum Prussie Pomesaniensis atque Sambiensis Constitutiones synodales*, dar trumpinamas *Agenda Ecclesiastica*, pateikiamas ir BRMŠ (II: 158), kitų autorių veikaluose nurodomas šiek tiek kitoks, t. y. *Episcoporum Prussiae Pomezaniensis atque Sambiensis constitutiones synodales evangelicae* (URHP II: 234) / *Episcoporum Prussiae Pomezaniensis atque Sambiensis Constitutiones Synodales Evangelicae* (Мѣржинскій 1899: 107).

Numanomi šio veikalo autoriai — Prūsijos vyskupai Georgas Polentzas, Erhardas von Queisas ir Paulius Speratas 1526–1529 m. vizitavo savo parapijas (pasak I. Lukšaitės [BRMŠ II: 123], pirmosios vizitacijos metu buvo aplankytos Medinavos ir Vargių vietovės. Vyskupus lydėjo 8 [?] žmonės, kurie galėjo užrašyti žmonių pasakojimus apie senąjį vakarų baltų tikėjimą, papročius), o išvykų metu surinktą informaciją apibendrino, parengę rankraštinį veikalą *Agenda Ecclesistica*, publikuotą 1530 m., kuriame, kaip iki šiol tikima, minimi senojo vakarų baltų tikėjimo reliktai (plg. Mierzyński 1900: 76).

Neišlikęs rankraščio originalas, datuojamas 1529 m., Karaliaučiaus vyskupų sinodui buvo įteiktas 1530 m. sausio 6 d. (URHP II: 234), A. Mierzyńskio (Мѣржинскій 1899: 24) teigimu, sausio 7 d. Jo nuorašas buvo parengtas Bolzo (Boltzsche Sammlung № 17. 4^0 [dar žr. Kregždys 2008: 50]) ir iki II-ojo Pasaulinio karo saugotas Karaliaučiaus valstybiniame archyve, nors Johannas Behmas (1578–1648), šio universiteto teologijos profesorius, veikale *De statu Borussiae Ecclesiastico et Civili* (1644) teigia, kad šis rankraštis buvo publikuotas Karaliaučiuje 1530 m. (žr. Мѣржинскій 1899: 62).

jotvingių gyventą teritoriją (apie ją plačiau žr. Мѣржинскій 1895: 184)[6], kur buvo pagrindiniai gintaro gavybos klodai (resp. „<...> ex eo magna induſtria conficiuntur <...>“ [Stein(ius) 1730: 205]), galėjo **ne** kiekvienas[7], mat nuo XIV a. šio mineralo prekybai buvo įvesta didžiojo magistro, o vėliau, nuo 1525 m. — Prūsijos kunigaikščio monopolija (Różański 1959: 184)[8], dar vadinta valdovų lobynu (resp. „<...> donaria Principum <...>“ [Stein(ius) 1730: 205; dar žr. Franz 1940: 166; Rohde 1937: 8–9]). Jos administravimą vykdė taip vadinami „gintaro ponai“ (a. v. a. *bornsteynhern* 1521 / v. *Bernsteinherrn* [PrWb I: 540; FHNDWe]), buvę Ordino magistro ekonomo jurisdikcijoje, rezidavusio Karaliaučiuje. Iš tiesų gintaro gavyba rūpinosi vietos vyskupai, pirmiausiai — Sembos, gaudavę pelno dalį nuo tiekiamos mineralo žaliavos į Karaliaučių, iš kurio ji buvo pergabenama į Liubeką ir Briūgę (žr. Elditt 1868: 581; Szultka 1979: 428). Kunigaikščio Albrechto Brandenburgiečio Hohencolerno (*Albrecht von Brandenburg-Ansbach* [1490–1568]) valdymo metu gintaro gavybą ir prekybą prižiūrėjo „gintaro valdytojas“ (a. v. a. *bornsteynmeister* 1392, 1438, *bůrnsteynmeister* 1402, *bornsteinmeister* 1578 / v. *Bernsteinmeister* [PrWb I: 540; FHNDWe; dar žr. 47 išn.]), padedamas 7-ių muitinės raitelių (v. [dial. (RPr.)] *Strand Reuter*, *Strandreiter* [Hennig 1785: 266; Fr II: 378]), saugojusių gintaro gavybos vietas nuo galimo kėsinimosi jį vogti (žr. Różański 1959: 184–185). Savavališkai gintaro nebuvo galima nei transportuoti, nei parduoti; už tokią veiką buvo numatyta 20–30 markių bauda (žr. Różański 1959: 181), o kartais ir **mirties bausmė** (Szultka 1979: 428).

Taigi Jono Balio teiginys, neva SK autoriaus sūduvių etnokultūrinės plotmės faktografija yra kontaktinės istorinės patirties refleksija resp. tiesioginių įvykių stebėtojo pateikta informacija (JBR II: 181), nėra argumentuotas šios tautos gyvensenos realijomis, todėl traktuotinas kaip koreguotinas iš esmės.

Kita, ypatingos svarbos, aplinkybė, galėjusi lemti SK kūrėjo pateikiamos informacijos autentiškumą — senųjų Prūsijos šaltinių panaudojimas.

---

6 Plg. „In angulo Sudavienſi, Sudauſschem Winckel, qui veteribus Sudavis idolatris ſacer fuit, aula Dirſchkeim, Boernſteinhoff. Pagus Germau & Camera ſuccini Boernſtein-Cammer, ubi Magiſter ſuccini, der Boernſtein Meiſter, habitat“ (Stein[ius] 1730: 207) resp. „Sūduvių kampe (Sudaischer Winkel), kuris seniesiems jotvingiams pagonims buvo šventas, Tirškaimio dvare, Girmavos apskrities gintaro Bernstein apylinkėje, kur gintaro [gavybos] vadovas, gintaro valdytojas, gyveno“.

7 Plg. Johanneso Poliandro, arba Johanno Graumanno (apie jį žr. T. S. B. 1725: 432), teiginį: „Magna autem cura cauetur, ne furtum in hoc negotii committatur; proinde etiam non temere cuiuis patet ad ea Sudinorum loca acceſſus“ (Rappolt 1737: 15; dar žr. BRMŠ II: 169) resp. „Gintaras labai rūpestingai saugomas nuo vagių, todėl niekam be reikalo nerodoma kelio į šias sudinų vietas “ (BRMŠ II: 172).

8 Teisinė gintaro gavybos apibrėžtis Ordino magistro kanceliarijos valdininkų buvo perimta iš Gdansko teisyno, kuriame buvo numatyta šios žaliavos rinkimo ir prekybos griežta tvarka (plačiau žr. Lepówna 1992: 211).

Nadezda Shevchenko (2007: 143) teigia, kad Sembos vyskupas Georgas Polentzas[9] savo bibliotekoje saugojo dalį Ordino bibliotekos senųjų leidinių ir dokumentų, t. y. jis galėjo aprūpinti SK autorių ne tik jo kanceliarijoje sukaupta medžiaga apie Sembos gyventojų senojo tikėjimo ypatumus, bet ir daug senesnio laikotarpio rankraščiais, kuriuose, spėtina, buvo minima sūduvių etnokultūros faktografija.

Apibendrinant SK pateikiamos etnokultūrinės informacijos įgijimo faktorių, galima daryti kelias išvadas: (**1**) Sembos vyskupo sąsaja su jotvingių gyventos teritorijos faktografinės medžiagos rinkimu ir archyvavimu yra konstatuojamojo pobūdžio; (**2**) SK kūrėjas, spėtina, rėmėsi ne kontaktine istorine patirtimi, bet Sembos vyskupo jam pateikta, kompoziciškai polinomine, t. y. sudaryta iš senųjų Ordino dokumentų ir „gintaro ponų" ataskaitų, informacine medžiaga.

1. Mitonimo jtv. *Swayxtix* etimologinė raida ir semantinė transformacija

SK mitologemos jtv. *Swayxtix* fiksavimas formaliosios raiškos aspektu nėra monogeninis, t. y. varijuoja ne tik jos grafinė pateiktis (1–9), bet ir semantinė vertė (I–IV):

1. su inicialiniu *S*- resp. /s/[10]:

(**I**) 'der Gott des Lichtes resp. didžiosios žvaigždės[11] (resp. Veneros) dievas (= V. lo. *Lucifer*)'—***S****wayxtix* A(p [WMh 245]), α 727v, B 728r ↔ ***S****waÿxtix*

[9] T. y. v. *Georg vonn Polentz* / *Georgen von Polenczk* / lo. *Georgius a Polentis* (1478–1550), ganytojo pareigas ėjęs 1518–1550 m. (nuo 1523 m. — evangelikų vyskupo [APrB II: 305, 512–513; Gebser 1843: 3–7; dar žr. Töppen 1853: 212; Bagdanavičius 1994: 136–137, 144]).

[10] Dėl a. v. a., v. v. ž. / v. *s*- + -*w*- ↔ /s/ atitikties žr. Moser I: 53; FrG 112; Lasch 1914: 21; KSHA 967–968; dar žr. Polenz 2000: 154.

[11] Plg. a. v. a. *licht* / v. das *Licht* 'žėrintis / švytintis dangaus kūnas, jo skleidžiama šviesa; **žvaigždės šviesa** ↔ **žvaigždė** (= v. ***Gestirn***); jaunaties šviesa; dangaus šviesa, ryto šviesa / rytas = (bžn. / V.) lo. *Lucifer*' (DWG VI: 862–878; Heyne II: 640–643), t. y. implikuojama genetinė mitonimo jtv. *Swayxtix* A(p) sąsaja su jo epitetu jtv. *Ockopirmus* A(p) 'der erste Gott Himmels vnd **Gestirnes**' (plačiau žr. Kregždys 2018: 66–67).

Atskirai minėtina, kad vėlesniame šaltinyje *Agenda Ecclesiasctica* (apie jį žr. 5 išn.) minimo sūduvių mitonimo *Suaixtix* lotynų atitikmuo *Sol* (WMh 233) nebūtinai turi būti interpretuojamas kaip saulės įvardijimas (žr. Brückner 1922: 146; Топоров 1972: 300; BRMŠ II: 160), mat V. lo. *sol* suponuoja ne tik pirminį referentą 'saulė', bet ir denotatą '3 / 4 dangaus šviesuliai, matomi kartu su saule (t. y. [?] **Venera**, Merkurijus, Mėnulis... [R. K.])', plg. „Tres aut quatuor splendores magni circa solem apparuerunt, quos rustici Soles vocabant, dicentes: Ecce tres vel quatuor Soles in cælo" (Du Cange Lat VI: 279–280). Dėl šios priežasties, Antonio Mierzyńskio (1900_a: 45) teiginys, neva „Suaigstix kann unmöglich Sol bedeuten, wie die Agenda es giebt; dafür setzt HM die Bedeutung Gott des Lichtes, und JM erwähnt ihn gar nicht" yra iš esmės ydingas. Anksčiau jis šios sememos autentiškumą bandė paneigti, pasitelkęs diferentinės fonomorfologinės prūsų kalbos lytį resp. pr. *saule* 'saulė' E 7 (žr. Мѣржинскій 1899: 64–65).

'der got des lichtes' C 1r ↔ ***S**waÿxtÿx* 'der gott des lichtes' G 2r (dar žr. Būga I: 151) ↔ (acc. sg.)[12] ***S**waixtixen* 'der Gott des Lichtes' G(p [Dvd I: 86]);

(**II**$^{\alpha}$) 'der mechtig Gott resp. galingasis dievas' — ***S**wayxtix* A(p [WMh 248]), α 729r, 'mechtig gott' B 729r ↔ ***S**waÿxtÿx* C 3r, G 3v ↔ ***S**waixtix* X 763;

(**II**$^{\beta}$) 'der großmechtig Gott resp. didžiai galingas dievas' — ***S**waixtix* G(p [Dvd I: 90]);

(**III**) 'der gott resp. dievas' — (acc. sg.) ***S**wayxtixen* A(p [WMh 249]), α 730r ↔ ***S**waixtÿxen*[13] G 4v;

2. su inicialiniu *Sch-* resp. /ʃ/[14]:

(**I**) 'der Gott des Lichtes' — ***Sch**wayxtix* E 377r (= D, ε, F [WMh 245]), 'der Gott des Liechteʒ' J(p [Ws 19]), ***Sch**waÿxtix* 'Der gott des lichtes'

[12] Minėtina, kad SK A(p) paisoma formaliųjų resp. gramatinių *n. agentia* tipo mitologemų formų pateikimo taisyklių resp. vokiečių kalbos *n. propria* deklinavimo sistemos ypatumų: dat. / acc. sg. formuojami, pasitelkiant baigmenis *-n* / *-en* (**1**); avd. lo. *Jėsus Christus* 'Jėzus Kristus' (žr. Lewis, Short 1958: 326, 1013), o taip pat kiti, ne germanų kilmės onimai, besibaigiantys formantu *-us*, deklinuoti, remiantis lotynų kalbos vardažodžių kaitymo sistema (**2**) resp. gen. sg. *Jesu Christi*, dat sg. *Jesu Christo*, acc. sg. *Jesum Christum* (plačiau žr. Whitney 1888: 42–43), plg., pvz., SK dalyse III. pratarmė ir V. mitonimų sąrašas ir jų funkcinės konotacijos eksplikacija (apie ją žr. Kregždys 2018$_b$: 114–115) užfiksuotų mitonimų ir teonimų lyčių fleksinius baigmenis: (**1**) acc. sg. (↕ verb. a. v. a. *bitten* 'prašyti dievo, melsti' [Götze 1920: 34], valdantis acc., kai veiksmas integruojamas *n. agentis* aspektu [plg. MLex I: 286; FHNDWe]) įtv. *Auschaut**en*** / *Parkun**en*** / *Swayxtix**en*** / *Pilnit**en*** (žr. WMh 249); (**2**) acc. sg. (↕ praep. a. v. a. *an* 'sąsajos nuorodai reikšti' [FHNDWe]) a. v. a. *an Jes**um** Christ**um*** (WMh 262) / (↕ verb. a. v. a. *bitten* [žr. anksčiau]) įtv. *Grubri**um*** (WMh 249). Vadinasi, galima teigti, kad SK A(p) perrašo gramatinė sistema yra darni resp. reflektuojanti ankstyvosios vokiečių aukštaičių kalbos (žr. Kregždys 2018$_b$: 116) sisteminius ypatumus (plačiau žr. Moskalskaja 2003: 217–219).

Kituose nuorašuose, o taip pat perspauduose, šių ortografijos taisyklių ne visuomet laikomasi, plg., pvz., (acc. sg.) „<...> den großmechtigen Gott Swaixti**x** <...>" G(p [Dvd I: 90]), *Schweygftix* c (Dtm [134]) ↔ *Schwaygftix* e (Sch 710), t. y. forma įtv. *Swayxtix* linksniuota, remiantis ne *n. propria*, bet stipriąją vokiečių kalbos daiktavardžių deklinavimo paradigma (pagal analogiją su a. v. a. *got* 'dievas; Jėzus Kristus' [Götze 1920: 110], priklausančiam tam pačiam linksniavimo tipui).

[13] Ši G nuorašo lytis traktuotina kaip korekcinė, mat pirminiame C rankraštyje yra užfiksuota forma su pradžios *Sch-*, t. y. ***Sch**waÿxtÿxen* C 4r. Vadinasi, galima iškelti prielaidą apie G nuorašo autoriaus pasitelktą metodą unifikuoti mitonimų grafinę raišką (dar žr. Kregždys 2018$_b$: 108).

[14] Kazimieras Būga (I: 151) teigia, jog grafinė samplaika v. *sw-* suponuoja fonetinę grandį /ʃv/ (dar žr. Hasiuk 1993: 84). Deja, šis tyrėjas supainiojo laikmečius, mat jo įvardyta fonologinė vertė, reiškiama grafemų junginiu *sw-* /ʃv/, būdinga **vidurio** vokiečių aukštaičių kalbos laikotarpiui (plačiau žr. Penzl 1968: 348; Piirainen 1968: 218), o SK parašyta ankstyvosios vokiečių aukštaičių ir viduriniosios vokiečių žemaičių kalbos laikmečiu, t. y. vėlesniuoju laikotarpiu tokia fonotaktinės grandies *sw-* raiška vokiečių kalbos indigeniems prasminiams konstruktams **nėra būdinga** (žr. 10 išn.; dar plg. „Im **16**. jh. sind aus der hd. kanzleisprache einige neuerungen eingedrungen, so ***sch*** für ***s*** vor *l m n w* <...>" [žr. Lasch 1914: 21]), plg. v. v. a. ***s**warz* 'juodas' (MLex II: 1343–1344) ↔ a. v. a. ***sch**wartz* 't. p.' (Piirainen 1968: 217); ji nėra įžvelgiama ir prūsų rašto paminkluose (plačiau žr. Mažiulis 2004: 21). Vadinasi, tokia grafinė šio mitonimo raiška sietina su rašmenų perteikimo tendencijomis, bet **ne** fonologine struktūrinių elementų verte (žr. 29 išn.).

X 762 ↔ ***Sch**wayteſtix* 'der Gott des lichtes' c (Dtm [132] = a, b, d [WMh 245, 299]), 'den Gott des Lichts' e (Sch 707);

(**II**$^{\alpha}$) 'der mechtig gott' — ***Sch**wayx‖ſtix* E 378v, ***Sch**wixtix* 'der mechtig got' K 165v ↔ ***Sch**waytʒſtix* 'der mechtig Gott' c (Dtm [133] = a, b, d [WMh 248]) ↔ ***Sch**wayßſtix* 'der mȧchtig Gott' e (Sch 709);

(**III**) 'der gott' — (acc. sg.) ***Sch**waÿxtixenn* B 730r, X 764 ↔ ***Sch**waÿxtÿxen* C 4r ↔ ***Sch**wayxtixtenn* E 379r ↔ ***Sch**waystheixten* F (WMh 249) ↔ ***Sch**witixten* K 166r ↔ ***Sch**wayxtixten* 'der Gott' J(p [Ws 20]) ↔ ***Sch**weygſtix*[15] c (Dtm [134] = a, d [WMh 249]) ↔ ***Sch**waygſtix* e (Sch 710 = b [WMh 249; dar žr. Mierzyński 1900$_a$: 50; Būga I: 151]);

(**IV**) 'der got der gebrechen der kranken vnd der geſůnden resp. ligų, ligonių ir sveikatos dievas'[16] — ***Sc**wixtix*[17] K 165r (dar žr. 1 pav.);

3. su šaknies struktūrinio elementu *-ay-* → *-i-*[18] kaita:

(**II**$^{\alpha}$) 'der mechtig got' — *Schw**i**xtix* K 165v;

(**III**) 'der gott' — (acc. sg.) *Schw**i**tixten* K 166r;

(**III**) 'der gott' — (acc. sg.) *Schw**i**tixten* K 166r;

---

[15] Diftongų *ay* ↔ *ey* grafinė alternacija įprasta a. v. a. kalba parašytuose raštuose (plačiau žr. FrG 57–58).

[16] K nuorašui būdinga inovacinė mitonimų sekos elementų konvergentinė (resp. 0 ↔ 1 [α], 1↔2 [β], 0↔3 [γ] , t. y. sukeisti vietomis romėnų dievų vardai, nurodomi *Agenda Ecclesiastica* [žr. WMh 233]: *Saturnus* [0] ↔ *Sol* [1] ↔ *Aesculapius* [3]) pateiktis, kuri įprastai eksplikuojama perrašytojo žvilgsnio peršokimu, t. y. ji traktuotina kaip pseudomitografija (žr. Kregždys 2018$_b$: 111).

[17] Wilhelmas Mannhardtas pateikia K rankraščio aberacinę lytį, t. y. ***Sewi**st**i**x* (WMh 245), nors šiame nuoraše užfiksuota forma ***Scwi**x**t**ix* K 165r (žr. 1 pav.), suponuojanti trigrafą *Sch-* (žr. 2 pav.), mat v. v. a. ir v. v. ž. XIV a. raštuose dažnesnė digrafo ***sc***, o ne trigrafo *sch* /ſ/ vartosena (plačiau žr. Penzl 1968: 341; Lasch 1914: 21), t. y. K nuorašo autorius, matyt, mėgdžiojo senąją grafinę tradiciją.

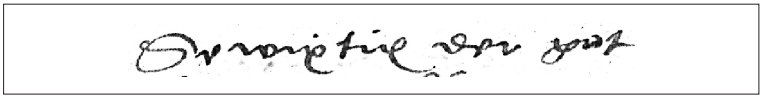

1 pav. ***K 165r*: K nuorašo fragmentas — „<...> Scwixtix der got <...>"**
(LMAGBR: Ms. 1271)

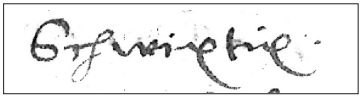

/

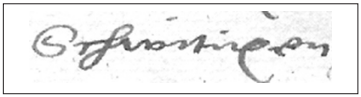

2 pav. ***K 165v / K 166r*: K nuorašo fragmentai —**
„<...> Schwixtix <...>" / „<...> Schwitixen<...>"
(LMAGBR: Ms. 1271)

[18] Šios lyties radicialinio monoftongo *-i-* vartosena vietoj diftongo *-ai-* (plg. *Sw-ai-xtix* K 165r) negali būti priskirta *lapsus calami* kategorijai, mat ji dėsningai vartojama visose šio rankraščio

4. su sufikso struktūrinio elemento *-i-* (resp. /i:/) → *-ei-* kaita[19]:
(**III**) 'der gott' — (acc. sg.) *Schwaysth**ei**xten* F (WMh 249);
5. su grafemų *x* → *s* pakaita[20]:
(**III**) 'der gott' — (acc. sg.) *Schway**s**theixten* F (WMh 249);
6a. su grafemų *x* → *tzs* pakaita[21]:
(**II**$^{\alpha}$) 'der mechtig Gott' — *Schwaytʒſtix* c (Dtm [133] = a, b, d [WMh 248]);
6b. su struktūrinio elemento *-x-* → *-tes-* kaita[22]:
(**I**) 'der Gott des lichtes' — *Schway**teſ**tix* c (Dtm [132] = a, b, d [WMh 245]), 'den Gott des Lichts' e (Sch 707);
7. su paratetiniu (resp. neetimologiniu) struktūriniu elementu — dublikuotu 2-uoju *-t-*:
(**III**) 'der gott' — (acc. sg.) *Schwayxtix**t**enn* E 379r ↔ *Schwayxtix**t**en* 'der Gott' J(p [Ws 20]) ↔ *Schwitix**t**en* K 166r;
8. su absorbuotu[23] 1-uoju *-x-* (žr. 2 pav.):
(**III**) 'der gott' — (acc. sg.) *Schwitixten* K 166r (↔ *Schwi**x**tix* K 165v);
9. su grafinio anachronizmo, t. y. digrafo v. v. a. ***sc***, suponuojančio duslaus pučiamojo /ʃ/ raišką, o ne trigrafo *sch* pateiktimi (žr. 17 išn.):
(**IV**) 'der got der gebrechen der kranken vnd der geʃůnden' — ***Sc**wixtix* K 165r (žr. 1 pav.).

---

pozicijose, kur minimas aptariamas mitonimas, nors įvairių rašybos klaidų K nuoraše ganėtinai daug (plačiau žr. Kregždys 2018$_b$: 111).
Formų įtv. *Schw**ay**x‖ſtix* E 378v ↔ *Schw**i**xtix* K 165v radicialinė diferencija (resp. *-ay-* ≠ *-i-* [pastarasis, matyt, reflektuoja /i:/ (žr. Young, Gloning 2004: 200; FrG 78)]) eksplikuotina, remiantis regresyvinės asimiliacijos poveikiu, t. y. **Schw-**ai(y)**-xt-**i**-x* K → *Schw-**i**-xt-**i**-x* K. Spėti čia esant v. v. ž. / a. v. a. monoftongizaciją negalima, mat tuomet būtų užfiksuota lytis **Schw**extix* (žr. Lasch 1914: 31, 80; Polenz 2000: 151).

19 Šis neatitikimas nėra klaida, bet vokiečių kalbos dialektams būdingas požymis, t. y. jis suponuoja F nuorašo autorių kalbėjusį (**1**) vokiečių aukštaičių Breslavo (*Breslausche*) arba (**2**) vokiečių žemaičių rytų pamarėnų šnekta (*Ostpommersch*), kurių 1-ajai būdinga trumpojo, o taip pat ilgojo *ĭ* / *ī* → ***ëi*** (žr. Ziesemer 1924: 122), o 2-ajai — ilgųjų balsių *ī* → ***ei*** diftongizacija (plačiau žr. Mitzka 1937: 34).

20 Ši kaita priskirtina *lapsus calami* pogrupiui, implikuoja dėsningus pakitimus, t. y. *x* → *s*, plg. top. pr. *Sis**s**denyke* 1430 ↔ top. pr. *Ses**s**enicken* 1480 ← **Six**denyke* (Gerullis 1922: 158).

21 Trigrafas *tzs* (resp. *tʒſ*), spėtina, suponuoja metatezinį (resp. defektinį) *stz* /sts/ rašmenų junginį, kuriuo, kaip ir trigrafu *sch* bei digrafu *sc*, o taip pat raide *x* ne germanų kilmės leksemose v. v. a., a. v. a. ir v. v. ž. kalbų raštuose kartais buvo žymimas duslusis pučiamasis /ʃ/ (plačiau žr. Penzl 1968: 341; Lasch 1914: 21; Kremer 2010: 187). Vadinasi, lytis įtv. *Schwaytʒſtix* c suponuoja progresyvinės asimiliacijos paveiktą lytį */ʃvaiʃtiks/, t. y. **Sch-x-* → **Sch-sch-*.

22 Spėtina, skiemuo *-tes-* suponuoja klaidingai parašytą trigrafą *tʒſ*, t. y. grafema *ʒ* perspaude atsitiktinai pakeista (teksto rinkėjo klaida) balsiu *e* (žr. 21 išn.). Vadinasi, *Schwayteſtix* c pirminė forma yra *Schwaytʒſtix* c.

23 Tai *lapsus calami* (žr. 18 išn.), o ne kokio nors dėsningo skiemens trumpinimo refleksija (apie jas plačiau žr. FrG 77–78).

Šių kaitų etiologijos, išskyrus 1–2, t. y. inicialinių *S-* ↔ *Sch-* diferenciacijos (žr. 14 išn.), bei 6b, t. y. *-x-* → *-tes-* modifikacijos paminėjimo (žr. Būga I: 151), iki šiol niekas deramai nepaaiškino (žr. Hasiuk 1993: 84), nors kai kurių jų kilmės nustatymas svarbus ne tik paskiros lyties autentiškumo identifikacijai, bet ir aptariamos mitologemos semantiniam statusui *in situ* nustatyti (žr. toliau).

Formaliai aptariamo mitonimo formų su pradžios *S-* (resp. jtv. ***S****wayxtix* A[p (WMh 245)] ir kt.) fonologinis statusas, spėtina, gali būti nustatomas, remiantis ne tik įprastu tokioje pozicijoje SK dusliojo pučiamojo /s/ (apie tokio tarimo ne germanų kilmės formų galimybę plačiau žr. KSHA 967), bet ir skardžiojo pučiamojo /z/ etiologija, mat šių garsų grafinė raiška ankstyvosios vokiečių aukštaičių kalbos laikotarpio raštuose implikacinė resp. kongruenti, t. y. /s/, /z/ gali būti žymimi tais pačiais rašmenimis: *s*, *ss*, *ſ*, *ſſ*, *z*, *ß*, *sz* (FrG 111; Young, Gloning 2004: 201; dar žr. Kregždys 2018: 52). Vladimiro Toporovo (ПЯ II: 84–85) teiginys, kad *S-* /z/ statusą suponuoja formos su inicialiniu *Sch-* refleksijos nėra argumentuotas jokiais vakarų baltų ar vokiečių kalbų iliustraciniais pavyzdžiais, suponuojančiais tokio aiškinimo pagrįstumą, o Aleksanderis Brückneris (1922: 164) griežtai neigė bet kokios /z/ ↔ /ʃ/ koreliacijos galimybę, plg. „<...> *ž*, *z* wird mit s, ss, nie mit *sch* wiedergegeben“. Tiesa, šis A. Brücknerio teiginys yra iš esmės klaidingas netgi formaliosios ankstyvosios vokiečių aukštaičių grafinės garsų sistemos perteikimo aspektu (žr. 30 išn.).

Vytautas Mažiulis (PEŽ I: 287, IV: 170–171), remdamasis Jānio Endzelīno (DI IV[2]: 320), kartojančio A. Brücknerio hipotezę (žr. 25 išn.) apie pirminę fonotaktinės grandies */sv-/ rekonstrukciją, kurią neva reflektuoja ir sub. pr. *swāigstan* ‘šviesą / schein’ III 35_{13}, šio žodžio pradžios *s-*, nors ir abejodamas, interpretuoja kaip duslųjį pučiamąjį, tačiau remiasi tik pastaruoju spėjimu. Vis dėlto ankstesniuose savo veikaluose jis pateikia alternatyvios skardžiojo pučiamojo /z/ refleksijos galimybę, t. y., remdamasis užfiksuota pr. *erschwāistiuns* ‘erleuchtet’ III 45_{13}, rekonstruoja tam pačiam leksiniam semantiniam lizdui kaip ir pr. *swāigstan* priskiriamo part. praet. act. pr. **er**s**vāikstivuns*[24] ↔ **er**z**vāikstivuns* ‘apšvietęs’ alternatyvios fonetinės struktūros porą (žr. Mažiulis 1981: 257), ilgainiui pasirinkęs tik lytį su dusliuoju pučiamuoju /s/, t. y. pr. **er**s**vāikstīvuns* ‘t. p.’ (PEŽ I: 287). Dupletinių lyčių pr. **er**s**vāikstivuns* ↔ **er**z**vāikstivuns* apeironinį statusą šis tyrėjas neva paneigia **tik** jo paties sukurtu etimologiniu šios formos aprašu (t. y. pr. *swāigstan* ‘t. p.’ ← pr. ****s**vaistā* ‘šviesa’ < verb. pr. ****s**veit-* ‘šviesti’ + suff. **-tā-* [PEŽ IV: 170],

[24] Fonemų /s/ ir /ʃ/ konvergentinė distribucija implikuota Prūsijos Sembos dialekte (t. y. ir P. Mėgoto šnektoje [žr. PEŽ II: 197]) vyravusios tendencijos po sonanto *r* priedantinius frikatyvinius versti alveoliniais pučiamaisiais, plg. sub. v. dial. (RPr. [Semba]) *woršt* ‘dešra’ ↔ sub. v. *Wur**st*** ‘t. p.’ (žr. Ziesemer 1924: 127).

o ne anksčiau postuluota sąsaja su sub. lie. ***žvaizdẽ*** / ***žvaĩzdė*** ↔ ***žvaigzdẽ*** ↔ ***žvaigždẽ*** / ***žvaĩgždė*** 'šviesulys, matomas šviečiančiu tašku nakties danguje ir kt.' [LKŽe], sub. la. ***zvàigzne***, la. dial. ***zvàigzna***[2] 'žvaigždė; kokarda ir kt.' ↔ la. dial. *zvaîgzde*[2], *zvaîgzdne*[2] 'žvaigždė' [ME IV: 762; plačiau žr. Neſſelmann 1845: 135; Nesselmann 1873: 182; Berneker 1896: 325; Мѣржинскій 1899: 64; Trautmann 1910: 442; Būga I: 151; ПЯ II: 84–85; ЭССЯ VII: 182; Абаев I: 213]), kuris, nesant aiškios garsų /s/ ↔ /z/ etiologijos eksplikacijos, įvardytos šios leksemos neapibrėžtos kilmės patikimai **ne**pagrindžia, t. y. iki šiol skirtingų autorių interpretuojama įvairiai (žr. Schmalstieg 2015: 259).

Tenka apgailestauti, kad A. Brücknerio hipotezės[25] šalininkai ją tik pamini, bet **ne**analizuoja, netgi **ne**cituoja, lyg ši būtų aksioma, nors ji tokia nėra. Minėtas tyrėjas, net nesiteikęs aptarti mitonimo įtv. *Swayxtix*, kurį priskiria pramanams (plačiau žr. Brückner 1918: 146), fiksavimo ypatumų rašto paminkluose, pirmiausiai pateikia duomenis iš vėlesnio veikalo *Agenda Ecclesiastica*, kuriame nurodyta semema 'Sol', A. Brücknerio interpretuojama kaip '**saulė**' (žr. 11 išn.), o tik po to — SK perspaudų (**ne** nuorašų) faktografiją, dogmatiškai, nepateikdamas savo spėjimo iliustracinių pavyzdžių, nei tokius nurodančių kitų autorių veikalų nuorodų, suponuoja 2 **kvazi**mokslines resp. klaidinančias išvadas: **1**) /z/ ↔ /ʃ/ koreliacija negalima (remiantis formų ***S****uaixtix* ↔ ***Sch****waytestix* / ***Sch****waytzstix* / ***Sch****weygstix* lyginimu), todėl pirminės lyties statusas implikuojamas formoms su inicialiniu *Sch-*, pasitelkiant neva darybos alternantą sub. lie. ‡*švaistìkas* 2 'prūsų dievo vardas' K. Būg (LKŽe), kuris tėra kabinetinės mitologijos kūrėjų fantazijos vaisius — **pseudo**leksema[26], t. y. nėra užfiksuota nei senuosiuose raštuose, nei šnektų aprašuose; **2**) *Suaixtix* genetinė sąsaja su pr. *swāigstan* paneigiama itin naiviu samprotavimu, neva

[25] Plg. „Man hat durch das *g* getäuscht, die preußischen Wörter und den Götternamen falsch zu lit. *žvaigzdė* „Stern" gestellt, aber Sterne glänzen wohl, doch sie erleuchten nichts, und *ž*, *z* wird mit *s*, *ss*, nie mit *sch* wiedergegeben. Es erweist pr. *swaigstan* = lit. *švaista* wieder die größte Übereinstimmung des beiderseitigen Wortschatzes und der beiden Sprachen, die nie einer Trennung oder Verschiebung unterlagen, wie sie Trautmann annimmt; noch phantastischer ist seine und Hirt's Vermutung, als wäre Lettisch nur ein Litauisch na Munde von Finnen gewesen!" (Brückner 1922: 164).

[26] Pabrėžtina, kad LKŽe pateikiami klaidinantys sub. lie. *švaistìkas* 2 'prūsų dievo vardas' mininčių autorių duomenys, t. y. SchL 95 ir K. Būg., mat Augustas Schleicheris (1854: 95) tokios lyties apskritai **ne**mini, bet pateikia formas *Swaixtigs*, *Szwaistix*, *Szwintestix*.

Mitonimą *švaistikas* (be kirčio ženklo) pirmasis pateikė A. Brückneris (1922: 164), **pats sukūręs** ir nurodęs reikšmę 'Umherleuchter resp. visa apšviečiantis', kurią grindžia teiginiu „<…> *saule* wäre ja viel zu einfach gewesen <…>", t. y. „*saulė* būtų pernelyg paprasta". Vėliau šią informaciją, lyg ji būtų autentiška, pakartojo K. Būga (III: 674), sukirčiuodamas minėtą lytį, o mitologema pavertė Vincas Krėvė-Mickevičius, **sugalvojęs** neva senųjų lietuvių užkalbėjimą (jo tekstą žr. Vaitkevičienė 2008: 224–225), kurio autentiškumu vieni tyrėjai linkę tikėti (Balsys 2006: 242), o kiti vertina itin skeptiškai resp. priskiria jį pramanams (Vaitkevičienė 2008: 56, 113, 225).

„<...> žvaigždės žiba, bet nieko neapšviečia <...>“ (žr. 25 išn.), nors baltų kalbų medžiaga byloja priešingai, plg. *Va*, *jau žvaigždẽ (aušrinė)* ***užšvietė***, *jau auš* Pv; ***Šviečia*** *danguj žvaigždytėlė, tai tę mūsų sesiutėlė* (d.) Skp (LKŽe [žr. s. v. *žvaigždẽ*]).

Minėtą dviprasmybę dėl antrinio (svarbiausiame resp. pirminiame SK A[p] nuoraše formų su pradžios *Sch-* **nėra** užfiksuota) dusliojo frikatyvinio /ʃ/ atsiradimo, t. y. jtv. ***Sch****wayxtix* E 377r ir kt., kuri iš esmės gali lemti jtv. ***S****wayxtix* A(p) kilmės apibrėžtį, matyt, reiktų eliminuoti, pasitelkiant dvi galimas tendencijas — (**I**) formaliąją resp. grafemų perteikimo bei (**II**) lingvistinę resp. nulemtą kalbos dėsnių veikimo (žr. 1 schemą):

(**I**) trigrafu a. v. a. *sch* gali būti perteikti **skolinių** skardusis pučiamasis /ʒ/ arba dusliojo frikatyvinio /ʃ/[27] skardusis pučiamasis alternantas /**z**/ – (**I.1**) (**baltų** kalbų) skardusis frikatyvinis /ʒ/, plg. sub. v. dial. (RPr.) ***Sch****irk* / ***Sch****irke*, ***Sch****erke*, ***Sch****örke* ‘(naminis) svirplys (*Gryllus domesticus*) ir kt.’ ← sub. lie. *žìrkė* ‘svirplys’ (Fr II: 275–276; dar žr. Bauer 2005: 49); sub. v. dial. (RPr.) *Waś****ch****e*/ *Waś****ch****ke* ‘nedidelis vežimaitis ar rogės, nepakaustyti metalu’ ← sub. lie. *vãžis* ‘lengvas vežimas; tokios medžiotojų rogės’ (Fr II: 457; dar žr. Bauer 2005: 58); sub. v. dial. (RPr.) *Wuś****ch****e*/ *Woiś****ch****e* ‘vyža’[28] ← sub. lie. *výža* ‘iš karnų pintas senovinis autuvas’ (Fr II: 484; dar žr. Bauer 2005: 60); (**I.2.**) (kitų kalbų [resp. **ne** indigenių germanų leksinių lyčių]) /ʃ/ galimas alternantas /**z**/, plg. sub. v. dial. (RPr.) *Pammpuh****s****en* ↔ *Pampûś****ch****e*, *Papûś****ch****e* ‘veltiniai; vyžos’ ← v. *Pampu****sch****en* ‘šlepetės’ (< turk. *pabuç* ‘šlepetė’ [Fr II: 119; dar žr. Фасмер III: 195; Юсипова 2005: 453; Kregždys 2016: 130–131]);

(**II**) pirminio *S-* → *Sch-* kaitą galėjo lemti (**II.1**) antrinio trigrafo *sch* vartosena vietoj istorinio rašmens *s*, remiantis senųjų raštų grafemų perteikimo tradicija[29]; (**II.2**) **analogijos** ar **kontaminacijos**[30] faktorius: savaip interpretuodami SK originalo autentišką informaciją, germanų kilmės nuorašų autoriai[31] (pradedant B rankraščio perrašinėtoju, plg. ***Sch****waÿxtixenn* B 730r), inicijavo šio teonimo naujos fonetinės struktūros kaitą, remdamiesi jo semema ‘der Gott des **Lichtes**’ A(p [WMh 245]), kurios (žr. 11 išn.)

[27] Plg., pvz., sub. v. dial. (RPr.) *Pir****sch****is* ‘piršlys’ ← sub. lie. *piršlỹs* ‘kas perša, kalbina tuoktis’ (Fr II: 148; dar žr. Bauer 2005: 42).

[28] Su šaknies *-u-* dėl kontaminacijos su v. *Sch****u****he* ‘apavas, batas’; dėl v. *u* → v. dial. (RPr.) *oi* žr. Ziesemer 1924: 132.

[29] Plg. „So reflektiert Krafft die im Frnhd. übliche Tendenz, das mhd. <s> in diesen Positionen durch <sch> wiederzugeben“ (Piirainen 1968: 218; dar žr. 14 išn.).

[30] Manyti, kad inicialės trigrafo *Sch-* /ʃ/ ir *S-* /s/ variavimas galėtų būti eksplikuojamas, pasitelkus grafemos a. v. a. *s* /ʃ/ tokio įvairavimo faktografiją, pasitaikančią to meto vokiečių raštuose (plačiau žr. Polenz 2000: 155; dar žr. Зиндер, Строева 1965: 34), **ne**galima, mat A(p) nuoraše šios formos tokios koreliacijos pėdsakų neužfiksuota.

[31] Pvz., C nuorašo autorius — Karaliaučiaus miesto gydytojas Gregoras Dunckeris (žr. Heinemann 1966: 183–184).

sinonimas yra a. v. a. ***sch**ein* / v. *der **Sch**ein* 'švytintis blizgesys; saulės, mėnulio, **žvaigždės švytėjimas**; atspindys; dangaus kūnas ([džn.] mėnulis); šviesa ir kt.' (DWG VIII: 2419–2431; dar žr. DW 835), kuris įvardytas ir Enchiridione, t. y. *ſwāigſtan* ↔ '***ſch**ein*' III 35_{13} (žr. Mažiulis 1981: 115). Spėtina, tos pačios kilmės grafema -*sch*- reflektuojama ir verb. pr. *er**sch**wāigstinai* 'apšviečia' III $45_{16–17}$, nors, jau minėta (žr. anksčiau), iki šiol tyrėjų jos kilmė nebuvo detalizuota (plačiau žr. Trautmann 1910: 331; Brückner 1922: 164–165; DI IV[2]: 211, 320; Stang 1942: 178, 1966: 108, 350, 370; Fraenkel 1952: 145; LEW 1046, 1324; ПЯ II: 84–85; PEŽ I: 287–288, IV: 170–171).

Vadinasi, remiantis pirminės lyties su inicialiniu *S*- statusu (**ne** kontaminantu), galima teigti, kad jtv. *Swayxtix* A(p) fonologinė *Sw*- vertė, atsižvelgiant į SK **dėsningus** grafemų pateikties ypatumus (žr. Kregždys 2018: 52), suponuoja a. v. a. /**zv**/[32] (Būga I: 152; Stang 1966: 108; Ivanov 1996: 135), o **ne** /sv/, kaip teigė A. Brückneris (1922: 164), juo besiremiantis Ernstas Fraenkelis (1952: 145; LEW 1043), V. Mažiulis (PEŽ IV: 171) bei Wojciechas Smoczyńskis (2005: 321, 338, 458).

Dėl šios priežasties, pakartotinai verifikuotina Enchiridione užfiksuotos sub. pr. *swāigstan* 'schein' III 35_{13}, priklausančio sintagmai *mit **schein** des Rechtens* 'su švytėjimu teisingumo resp. teisingumo vardan'[33] ↔ pr. *ſen ainefmu **ſwāigſtan** ſtēiſei tickrōmiſkan* „<…> su viena šviesa to teisingumo <…>" (Mažiulis 1981: 115), etimologinė raida.

Pabrėžtina, kad sub. pr. *swāigstan*, etiologiškai tapatinamo su jtv. *Swayxtix* (Būga I: 151–154; DI IV[2]: 320; Fraenkel 1952: 145; PEŽ IV: 170–171), ligšiolinis kilmės aprašas yra grindžiamas **ne** detalia fonomorfologine analize, kurios svarbą itin pabrėžia V. Mažiulis (PEŽ II: 325, III: 13; dar žr. Откупщиков 2006: 216), bet **ekstrapoliariniu** (t. y. skirtingų kalbų šeimų) **semantemų lyginimu**, mat remiamasi iš esmės kazuistine K. Būgos formuluote[34] (žr. 11 išn.), t. y. Enchiridione įvardyta pr. *swāigstan* ← a. v. a. *schein* III 35_{13} sąsaja, neva implikuojančią šių leksemų semantinę kongruenciją, t. y. pr. *swāigstan* '**t. p**.' ← a. v. a. *schein* '**šviesa**' (žr. Brückner 1922: 164; LEW 1043; PEŽ IV: 170). A. Brücknerio (ibd.) teiginys, neva verb. pr. *er**sch**wāigstinai* 'apšviečia / erleucht' III $45_{16–17}$ (PEŽ I: 287) su -*sch*- /ʃ/ suponuoja sub. pr. ***s**wāigstan*

[32] Dėl v. *Sw*- galimos fonologinės /zv/ vertės **ne** germanų žodžiuose plg. avd. v. (← r.) *Sworykin* / **zv**ɔкi:ki:n/ (žr. KSHA 968).

[33] Šis sustabarėjęs posakis, suponuojantis **dieviškojo** teisingumo sampratą, itin dažnas vokiečių teologiniuose traktatuose: „<…> und ſolcher⸗geſtalt **GOtt** den HErrn niemand weder einer Ungerechtig⸗noch Unbarmherḣigkeit **mit dem** geringſten **Schein des Rechtens** beſchuldigen kǒnne" (Peterſen 1710: 408).

[34] Plg. „*Suaixstix'o* aiškintojai, sugiminę jį su *žvaigžde*, turėjo pasitraukti nuo šaltiniuose duodamos reikšmės — „Sol", „der Gott des Lichtes"" (Būga I: 151) ↔ „Visi šitie aiškinimai, atsitoliną nuo paliudytosios dievo vardo reikšmės, yra netikę" (Būga I: 152).

inicialinį /s/, o ne /z/, **nėra** pagrįstas prūsų kalbos paminklų grafemų raiškos įvairavimo konsekventiniais pavyzdžiais, t. y. trigrafu a. v. a. *sch* gali būti perteikta fonema /ʃ/, t. y. pr. *š, bet **ne** pr. *s, kurią įprasta žymėti rašmenimis *s*, *ſ*, *z* bei digrafais *sc*, *tz* (plačiau žr. Mažiulis 1966: 50).

1 schema

Fonomorfologinė ir semantinė įtv. *Swayxtix* A(p) ir jo variantų koreliacija

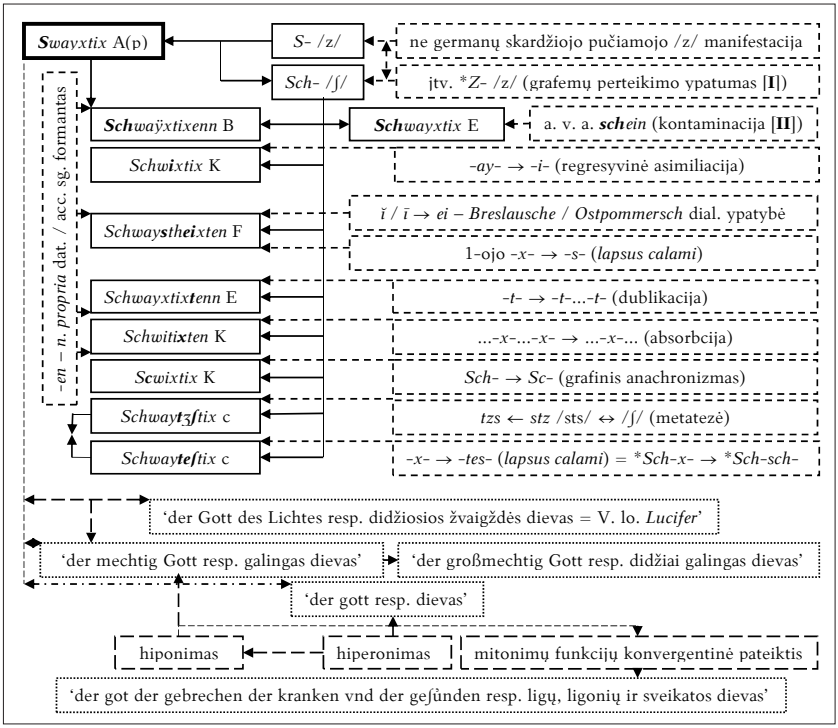

A. Brücknerio (ibd.) aiškinimu tikėti **ne**galima ir dėl formalaus fonomorfologinio faktoriaus — struktūrinio elemento -***g***- (žr. Stang 1966: 108; ПЯ II: 85), kuris kai kurių tyrėjų traktuojamas kaip paratetinis[35] pr. -*g*- (Fraenkel

[35] Remdamasis rytų baltų nominalinių ir verbalinių, tam pačiam leksinių semantinių lyčių lizdui priskiriamų, formų analize, Vyacheslavas Ivanovas (1996: 135–136) argumentuotai paneigia antrinę (resp. neetimologinę) šio garso kilmę ir suponuoja, remdamasis K. Būgos (I: 154) spėjimu, prolytės ide. *ĝhu̯oig*^{u}*-sda-* 'žvaigždė' (Ivanov 1996: 136) rekonstrukciją, paisydamas Julijaus Pokorny'o aiškinimo (IEW 495), spėja antrąjį *-*g*- esant **reduplikantą**, kurio istorinis statusas iki šiol griežtai neigiamas (žr. ЭССЯ VII: 182; dar žr. Derksen 2008: 196, 2015: 523).

1952: 145; LEW 1043; SEJL 1865) arba pr. *-*k*- (PEŽ IV: 170)[36], **stokos** hiperonimą 'šviesa' reflektuojančiose rytų baltų atitikmenų lytyse, su kuriomis įprastai sub. pr. *swāigstan* etimologinė raida pastaruoju metu yra siejama: verb. lie. *šviẽsti* 'skleisti (spinduliuoti ar atspindėti) šviesą, veikti kaip šviesos (spindulių) šaltiniui ir kt.' / sub. lie. *šviesà*[37] 'kokio nors natūralaus ar dirbtinio šviesulio ar spinduolio skleidžiami ar atspindimi spinduliai ir kt.' (LKŽe; PEŽ ibd.; LEW ibd.), sub. lie. *prašvaĩstė* 'tarpas tarp debesų, properša, prošvaistė; pašvaistė ir kt.' / *próšvaista* 'šviesi vieta tarp debesų, pragiedrulis' (SEJL 1866) ar **knyginiais** (t. y. leksikografų sugalvotais, šnektose **ne**užfiksuotais) **naujadarais** sub. lie. *švaistà* 'šviesos sklidimas, švietimas, šviesa; mokslas, švietimas' (LKŽe; žr. Brückner 1922: 164), sub. lie. *švaisà* 'šviesos sklidimas, švietimas, šviesa; šviesos atsispindėjimas, pašvaistė' (LKŽe; plačiau žr. Smoczyński 2005: 321).

Vis dėlto esminis faktorius, galintis nulemti senosios etimologinės sub. pr. *swāigstan* sąsajos refleksiją su sub. lie. ***žv*aig*zdẽ*** ↔ ***žv*aig*ždẽ*** / ***žv*aĩg*ždė***

[36] Minėtina, kad V. Mažiulis (PEŽ ibd.) iškeltos hipotezės apie įterptinio neetimologinio garso *-*k*- etiologiją **ne**argumentuoja, o tik konstatuoja, nors jos visiškai neįtikėtiną statusą suponuoja implikuojamų ne tik (**1**) etiologiškai integralių lyčių (resp. verb. lie. *šviẽsti* ir jo vedinių) su -*k*-**stoka** rytų baltų kalbose, bet ir (**2**) prūsų kalbos rašto paminklų grafinės pateikties ypatumu rašmenį *g* perteikti ta pačia grafema resp. „Taip pat vienodai rašomas ir priebalsis *g <...>" (Mažiulis 1966: 51), mat priebalsis *k* fiksuojamas rašmenimis *c*, *k*, digrafais *cc*, *ck* (Mažiulis 1966: 51–53; dar žr. Trautmann 1910: 173–176; Lewy 1904: 18), bet **ne** *g*. Spėti, kad tai sporadinės *k* → *g* sonorizacijos pavyzdys, pasitaikančios ankstyvosios vokiečių aukštaičių kalbos rašto paminkluose (plg., pvz., a. v. a. *werg*s ↔ v. *Werk* 'veikalas ir kt.' [FrG 102]), negalima, mat tokių kaitų nėra nustatyta prūsų rašytinio paveldo reliktuose (plg., pvz., atvirkštinio, t. y. devokalizacijos [resp. *k* ← *g*], proceso pavyzdį sub. pr. *anctan* 'sviestas' E 689 ← pr. *ang- [Trautmann 1910: 175; PEŽ I: 80]). Taigi manyti, kad samplaika -*gs*-, dažniausiai žymima raide *x* (Mažiulis 1966: 51), suponuoja *g* → *k* devokalizaciją, nėra jokio pagrindo.

Dar keistesnius **kvazi**įrodymus pateikia W. Smoczyńskis: 1) remdamasis lytimi part. praet. act. pr. *erschwāistiuns* 'erleuchtet' III 45_{13}, be struktūrinio elemento -*g*-, ją laiko pirmine (Smoczyński 2005: 320). Tokia traktuotė klaidinga, mat ši verbalinė lytis yra **denominatyvas**, t. y., V. Mažiulio teigimu, kildintina iš part. praet. act. pr. **ers(/z)vāik*sti(/ī)vuns* 'apšvietęs' (žr. Mažiulis 1981: 257; PEŽ I: 287), o ši — iš **sub**. pr. **svai*k*stan* 'šviesa' (PEŽ ibd.); 2) susiejęs sub. pr. *swāigstan* su verb. lie. *švaistýti* 'šviesos šaltiniui veikti į ką spinduliais, teikti kam šviesumo, daryti, kad kam būtų šviesu, žibinti ir kt.' (LKŽe), struktūrinio elemento -*g*- trūkumą eksplikuoja, pasitelkęs pavyzdžius su paratetiniu -*k*-, t. y. verb. la. *da-**k**-stît* '(pa)duoti' (ME I: 433), verb. la. *mī-**k**-stît* 'minti linus; (su)spausti ir kt.' (ME II: 642), verb. la. *muô-**k**-stît* 'mikčioti ir kt.' (ME II: 683–684) ir kt. (Smoczyński 2005: 321), tačiau **ne**nurodo nė vieno verb. lie. *švaistýti* formos varianto su paratetiniu -*k*-. To šis tyrėjas padaryti negalėjo, mat tokių lyčių nėra užfiksuota ne tik lietuvių rašto paminkluose, bet ir šnektų duomenų bazėse. Taigi toks aiškinimas yra visiškai nemotyvuotas resp. kazuistinis.

[37] Janas Otrębskis (1939: 163; 1958: 324) netgi teigia, kad sub. lie. *žvaigždẽ* ir sub. lie. *šviesà* pradžios *ž*- ir *š*- yra tos pačios kilmės, nors pirmoji inicialė kildintina iš ide. *$\hat{k}$- (žr. PEŽ II: 325), o antroji — iš ide. *$\hat{g}$h- (ЭССЯ VII: 182). Deja, šią fantasmagoriją pastaruoju metu populiarina W. Smoczyńskis (žr. SEJL 1865–1866), rekonstruodamas sub. lie. *žvaigždẽ* prolytę **švaistė*.

‘šviesulys, matomas šviečiančiu tašku nakties danguje ir kt.’, sub. la. ***zvàigzne***, la. dial. ***zvàigzna***[2] ‘žvaigždė; kokarda ir kt.’ (žr. anksčiau), suponuojančiais ne tik skardųjį pučiamąjį inicialinį /z/, bet ir struktūrinio elemento *-g-* istoriškumą (žr. 35 išn.), yra semantinio šios leksemos vardiklio resp. a. v. a. *schein* reikšminės sklaidos analizė, kurios iki šiol neatliko joks prūsų kalbos tyrėjas.

Nė vienas tyrėjas ar kultūros veikėjas[38], nors probėgšmais paminėjęs sub. pr. *fwāigftan* ↔ ‘ſchein’ III 35_{13}, nepateikia a. v. a. *schein* / v. *Schein* semantinio ekstensionalo, nors, be reikšmių ‘švytintis blizgesys; saulės, mėnulio švytėjimas; atspindys; dangaus kūnas ([džn.] mėnulis); šviesa ir kt.’ (DWG VIII: 2419–2431; dar žr. DW 835), a. v. a. *schein* dar suponuoja ir sememą ‘**žvaigždės** švytėjimas ir kt.’ (DWG VIII: 2420), t. y. reflektuojamas referentas ‘**žvaigždė**’, o ne tik šios leksemos interpretatorių nurodomas ‘šviesa’.

Šį teiginį galima argumentuoti ne tik jau minėta formaliąja resp. leksikografine vokiečių kalbos (įvairaus laikotarpio) faktografija, bet ir Enchiridione užfiksuotos sintagmos „<...> mit ſchein des Rechtens <...>“ III $35_{12–13}$ resp. ‘su švytėjimu teisingumo resp. teisingumo vardan’[39] etiologija ir vartosena religinio turinio tekstuose (žr. 33 išn.), kuri, spėtina, priežastinė, mat suponuoja scholastinę Dievo Sūnaus, Jėzaus Kristaus, latentinę sąvoką — jau ST Skaičių knygoje (t. y. s. hebr. בַּמִּדְבָּר resp. *bamiḏbār* ‘dykumoje’ [DCH V: 139]) judėjų mesijas siejamas su **žvaigžde** (Sk 24.17), o NT Apreiškimo Jonui knygoje — su aušrine resp. **Veneros** planeta (plačiau žr. Forstner 2001: 103–104):

Εγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. ἐγώ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαυΐδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός Apr 22.16 (AΓ 1262; dar žr. CA 502) ↔ „Ich, Jesus, habe gesandt meinen Engel, solches zu bezeugen an die Gemeinden. Ich bin die Wurzel des Geschlechts David, der **helle Morgenstern**“ (BL 1497) resp. „Aš, Jėzus, pasiunčiau savo angelą jums tai paliudyti apie bažnyčias. Aš esu Dovydo atžala ir palikuonis, **žėrinti aušrinė žvaigždė**!“[40] Apr 22.16 (Bb.e).

---

[38] Vienintelis Matas Pretorijus (MP III: 277) mėgino detalizuoti, deja, nesiremdamas vokiečių leksikografinių sąvadų duomenimis, sememų ‘žvaigždė’ ↔ ‘šviesa’ interferentinį santykį ir jų diferencijos etiologiją.

[39] Tiesos / teisingumo sąvokos taip pat sietinos su krikščionių mesiju, plg. jam priskiriamus žodžius: „<...> Ego sum via, et **veritas**, et vita“ Jn 16.4 (BSC 710) ↔ „<...> Ich bin der Weg und die **Wahrheit** und das Leben <...>“ (BL 1277) resp. „<...> Aš esu kelias, **tiesa** ir gyvenimas“ (Bb.e).

[40] Pabrėžtina, kad sintagma vėlyv. gr. ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός Apr 22.16, įprastai traktuojama kaip sub. + adj. + adj. junginys ir verčiama „<...> žėrinti aušrinė žvaigždė“ (žr. Bb.e), gali reflektuoti ir konsekventinę seką sub. + sub. + adj., t. y. „žvaigždė, šviesa rytinė (= aušrinė / Venera)“, mat NT 2 Pt 1.19 Jėzus Kristus įvardijamas aušrine resp. Veneros planeta: „<...> et lucifer oriatur in cordibus vestris <...>“ (BSC 783) resp. „<...> ir jūsų širdyse užtekės aušrinė“ (Bb.e), t. y. joje gali būti pavartotas ne adj. vėlyv. gr. λαμπρός ‘spindintis, švytintis ir kt.’ (Sophocles 1900: 705), bet sub. vėlyv. gr. ὁ λαμπρός ‘šviesa, švytėjimas; židinys’ (Du Cange I: 786) ↔ vėlyv. gr. τὸ λαμπρόν ‘šviesa, ugnis’ (Sophocles 1900: 705).

Remiantis atlikta analize, galima daryti atsargią prielaidą, kad sintagma „<...> mit ſchein des Rechtens <...>“ ↔ pr. *ſen aineſmu ſwāigſtan ſtēiſei tickrōmiſkan* III $35_{12–13}$, iki šiol verčiama kaip „<...> su viena šviesa to teisingumo <...>“ (Mažiulis 1981: 115), iš tiesų suponuoja „<...> su viena **žvaigždė** / **žvaigždės švytėjimu** to teisingumo <...>“ = „su Jėzaus Kristaus tiesa“[41]. Taigi nekyla jokių abejonių, kodėl Pabėčių parapijos pastoriui ir Enchiridiono vertėjui Abeliui Viliui (*Abel Will* [apie jį plačiau žr. Forstreuter 1965: 17–19; Stanevičienė 2008: 82]) jo pagalbininkas, bažnyčios vertėjas, prūsas Paulius Mėgotas (*Paul Megott* [žr. Berneker 1896: 99; Mažiulis 1981: 242–245; Stanevičienė 2008: 83]) nurodė a. v. a. *schein* atitikmenį pr. *ſwāigſtan*, t. y. šis vakarų baltų žodis *de origine* suponuoja **ne** sememą ‘šviesa’, bet reikšmę ‘žvaigždės šviesa ↔ žvaigždė’.

Paisant šios hipotezės, iš esmės koreguotinas K. Būgos (I: 152) griežtas tvirtinimas, beje, pagrįstas klaidingais argumentais (žr. 42 išn.), neva „*Žvaigždė* reikšmėje „stella“ prūsams — svetimas žodis“, ir juo aklai sekančio V. Mažiulio teiginys — „Manyti, kad lie. *žvaigždė* „Stern“ ir pan. atitikmenį turėję prūsai <...> nėra pamato <...>“ (PEŽ III: 53), motyvuotas sub. pr. *lauxnos* ‘žvaigždės / gestirne’ E 4 (< vak. bl. **lauksnā* ‘žvaigždė’ ↔ sl. **lauksnā* ‘mėnulis ir kt.’ < vak. bl.-sl. **lauksnā* ‘nakties dangaus šviesulys, šviesuma’ ← *‘šviesuma, -as’ [PEŽ III: 54]) pirminiu šio astralinio objekto įvardijimo statusu.

Tokia šių tyrėjų pateikta sub. pr. *lauxnos* semantinė apibrėžtis kelia pagrįstų abejonių, mat nė viena šios šaknies ide. kalbų lytis **ne**suponuoja sememos *‘žvaigždė’ (žr. Шанский II[9]: 188–189; ЭССЯ XVI: 173–174; IEW 687), plg., pvz., r. dial. *луна́* ‘žaibas be griaustinio, blykstelėjimas ir kt.’ (Даль II: 273), s. i. *roká* ‘šviesa; blizgesys, žvilgesys; šviesumas’ / s. i. *róka(s)* ‘šviesa, didingumas’ (Monier-Williams 1960: 888; Mayrhofer III: 463, III_a: 75), av. *raoxšnā-* ‘šviesa; blizgesys, žvilgėjimas’[42] (Kanga 1900: 435–436; Mayrhofer III: 464, III_a: 75; dar žr. IEW 688), s. pers. *raočah-* / *raučah-* ‘šviestuvas; šviesa; dienos šviesa, diena; šviesioji dangaus pusė, kur gyvena mirusieji’ (Bartholomae 1904: 1489–1491) ir kt. Daug patikimiau teigti, kad sub. pr. *lauxnos*

[41] Ilgainiui radosi semasiologinė grandis *žvaigždė* ↔ *Jėzus Kristus* ↔ *Bažnyčia*, plg. „Hæc dicit, qui tenet **septem stellas** in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum“ NT Apr 2.1 (BSC 789) resp. „Tai sako tas, kuris laiko savo dešinėje **septynias žvaigždes**, kuris vaikščioja tarp septynių aukso žibintuvų“ (Bb.e), t. y. čia implikuojama prasminė 7-ių Mažosios Azijos, pradedant Efeso, bažnyčių sąsaja (plačiau ISBE IV: 424; dar žr. Nelson 2013: 2029), ilgainiui inkorporuota į egzorcistų maldas (žr. Mengus 1608: 55).

Akcentuotina, kad Martinas Lutheris (1972: 160, 492–493) itin niekino senosios astrologijos puoselėtojus, bet kokį žvaigždžių sąsajos su žmogaus gyvenimo eiga paminėjimą siedamas su stabmeldžiais ir dievo antipodo tarnyste.

[42] **Klaidingą**, t. y. Avestos žodynuose neužfiksuotą, šios leksemos reikšmę ‘Gestirne resp. žvaigždynas, didžioji žvaigždė’ pateikia K. Būga (I: 152).

semema ‘žvaigždės / gestirne’ priskirtina **asociatyvams**[43], o **ne** pirminio astralinio denotato refleksijoms (plg. rekonstruotą protosememą *‘nakties dangaus šviesulys, šviesuma’ [PEŽ III: 54]), t. y. priešingai sub. pr. *swāigstan* *‘(žvaigždės) šviesa (II) ← žvaigždė (I)’ resp. *de origine* astralinio objekto reikšmės reprezentanto (plg. sub. lie. *žvaigždẽ* ‘šviesulys, matomas šviečiančiu tašku nakties danguje’ [I]→ ‘šviesi gyvūno kūno dėmė’ [II (LKŽe)]), sub. pr. *lauxnos* ‘žvaigždės’ reflektuoja retrogradinės kilmės reikšminę seką: ‘žvaigždė’ (II) ← *‘dangaus kūno švytėjimas, šviesumas’ (I), plg. vakarų ir pietų slavų genetiškai artimų leksemų identišką reikšminę determinaciją ir, pabrėžtina, sememos ‘dangaus kūnas (resp. mėnulis)’ **stoką** kai kuriose kroatų šnektose[44]: s. le. *łuna* ‘šviesos atšvaitas nakties danguje’ ↔ ‘mėnulis’ (SSt IV: 129), kr. dial. *luna* ‘vaivorykštė’ / *lúna* ‘blausi šviesa; mėnulio šviesa ↔ priešaušris, aušra; blogas apšvietimas’ / *luna* ‘šviesos ratilai aplink mėnulį’ (Boryś 1999: 96, 2007: 179–180). Vadinasi, galima pritarti Wiesławo Boryśo (2005: 304) hipotezei, kad pirminio **ne** astralinio kūno referento semema (resp. virtualioji reikšmė) prasl. **luna* ‘šviesa, šviesos blyksnis; atšvaitas’[45] (dar žr. Boryś 1999: 97, 2007: 180) ilgainiui suponavo aktualųjį denotatą ‘(nakties) dangaus kūnas, atspindintis / skleidžiantis šviesą ↔ mėnulis’ < adj. ide. **louksnā* ‘spindinti; tokia kaip šviesa ar šviesos spindulys’ (БЕР III: 509; dar žr. PEŽ III: 54; Skok II: 330–331)[46].

Rekonstruojant sub. pr. *fwāigſtan* ↔ ‘ſchein’ III 35_{13} prolytę, t. y. nustatant šio žodžio grafemų raiškos pirminį statusą, svarbu pabrėžti, kad Prūsijos vokiečių šnektose vartotų skolinių iš baltų kalbų (nebūtinai indigenių leksemų) pasitaiko skardžiųjų gomurinių pakaitos į dusliuosius (resp. devokalizacijos) pavyzdžių, bet **ne** sonorizaciją (žr. 36, 47 išn.) suponuojančių leksemų, plg. sub. v. dial. (RPr.) *Brâgen* ↔ *Brâ**k*** ‘alaus ar degtinės gamybos atliekos, tirščiai, naudojami gyvuliams šerti’ ← (slav.) sub. lie. *brogà* / *brõgas* ‘degtinės raugalas; alaus putra, žlaugtai; jovalas’ (žr. Fr I: 102; Bauer 2005: 14).

---

[43] Plg. (**1**) sub. lie. *šviesulỹs* ‘šviečiantis dangaus kūnas ↔ žvaigždė’: ***Žvaigždės** yra tos pačios prigimties **šviesuliai** kaip ir Saulė* sp (LKŽe); (**2**) sub. lie. *šviesuõlis* ‘t. p.’: *Ar ji žinanti, kad mėnuo ir **žvaigždės** — tai ne kažkokie **šviesuoliai**, bet dideli dideli rutuliai* LzP (LKŽe); (**3**) sub. la. *spīdeklis* ‘**žvaigždė**; žvaigždynas’ (ME III: 1001).

[44] Minėtina, kad kurie tyrėjai, kurių kalbinėje aplinkoje leksema kr. *lúna* niekuomet nevartota reikšme ‘mėnulis’, linkę ją interpretuoti kaip knyginę, priskirtiną kultūriniams romanų kalbų (pirmiausiai — italų) skoliniams (žr. Jurančič 1972: 462; dar žr. Boryś 1999: 97, 2007: 180; Sławski IV: 380, V: 311; БЕР III: 510).

[45] Dar plg. sub. bulg. *луна́* ‘mėnulis’ ↔ sub. bulg. *лу́на* ‘pigmentinė kūno dėmė, strazdana’ (РБЯ III: 24; dar žr. БЕР III: 509; ЭССЯ XVI: 173) retrogradinį santykį, kuris semantine raida (resp. virtualiojo referento rekonstrukcijos aspektu) koreliuoja su adj. lie. *laũkas*, *-à* ‘su balta kakta ar baltu snukiu’ ↔ sub. lie. *laũkšis*, *-ė* ‘kas su lauka kakta, laukis’ (LKŽe) — suff. lie. *-sjŏ-* vedinys (žr. Skardžius I: 316; Ambrazas 2000: 189).

[46] Dar plg. ide. dial. **louksnis* refleksiją r. dial. *лунь* ‘blanki šviesa; baltumas ↔ mėnulis, mėnulio šviesa’ (Даль II: 273; СРНГ XVII: 197; plačiau žr. Откупщиков 2005: 231).

Vadinasi, nėra jokios būtinybės teigti, kad prūsai nevartojo pirminio resp. *de origine* astralinio objekto ide. **ĝhu̯oig^{u}-sda-* ‘žvaigždė’ reprezentanto (žr. 35 išn.) — sub. lie. *žvaigždẽ* ‘šviesulys, matomas šviečiančiu tašku nakties danguje’ vakarų baltų alternanto, kaip teigia V. Mažiulis (PEŽ IV: 170–171).

Nustatant genetinio sub. pr. *fwāigftan* ir jtv. *Swayxtix* ryšio (žr. anksčiau) pagrįstumą, būtina detalizuoti formaliai diferentinių (neeliminuojant substratinės konstrukcijos [resp. prolytės] dėmenų analizės) struktūrinių šių leksemų elementų galimą atitiktį, t. y. (**1**) **-d-* ↔ *-t-*; (**2**) *-gs-* ↔ *-x-* galimos atitikties:

1. devokalizacija (žr. 36 išn.) užfiksuota ir SK sukūrimo laikotarpio raštuose, t. y. ankstyvosios vokiečių aukštaičių kalbos paminkluose. Įprastai ji priskiriama fonetinio (dažniausiai — sporadinio), o ne grafinio fonemų perteikimo įvairavimo refleksijoms, plg. sub. a. v. a. ***t**otter* ‘trynys’ ← a. v. a. ***d**otter* ‘t. p.’, verb. a. v. a. *dul**t**en* ‘kentėti’ ← a. v. a. *dul**d**en* ‘t. p.’, sub. a. v. a. *mil**t**e* ‘minkštumas’ ← a. v. a. *mil**d**e* ‘t. p.’ (FrG 91)[47];

2. struktūrinių elementų sekos *-x-…-x*[48] fonologinio statuso identifikavimas, kuris, remiantis (**α**) ankstyvosios vokiečių aukštaičių kalbos tendencija šia grafema reikšti ne tik samplaiką ***ks*** (dažniausiai), bet ir ***gs*** (plg., pvz., adv. a. v. a. *flu**x*** ↔ v. *flu**gs*** ‘skrendant; greitai, akimirksniu’ [FrG 102; dar žr. Kluge 2002: 305]) bei (**β**) prūsų kalbos rašto paminkluose šio rašmens konsonantinio derinio ***gz*** raiška (paraleliai su ***ks*** [plačiau žr. Mažiulis 1966: 51]), plg. sub. pr. *an**x**dris* ‘žaltys’ E 775 ← pr. **an**gz**drīs* ‘t. p.’ (PEŽ I: 85), sub. pr. *kella**x**de* ‘ieties kotas’ E 423 ← pr. **kelan**gz**dē* ‘t. p.’ (PEŽ II: 160), sub. pr. *la**x**de* ‘lazdynas’ E 607 ← pr. **la**gz**dē* ‘t. p.’ (PEŽ III: 54–55), sub. pr. *plau**x**dine* ‘patalai’ E 488 ← pr. **plau**gz**dinē* ‘t. p.’ (PEŽ III: 54–55), sub. pr. *si**x**do* ‘smėlis’ E 26 ← pr. **zi**gz**do* (DI II[2]: 306; dar žr. Trautmann 1910: 428), pirmasis jtv. *Swayxtix -x-* galėtų būti interpretuojamas kaip skardžiojo gomurinio ir pučiamojo derinys, remiantis jo, spėtina, genetine sąsaja su sub. pr. *fwāigftan* ↔ ‘ſchein’ III 35_{13}, t. y. pr. **zvai**gz**dan* ‘žvaigždės šviesą ↔ žvaigždę’ acc. sg. (← pr. **zvaigzdē* ‘žvaigždės šviesa ↔ žvaigždė’)[49].

Remiantis įvardytomis grafemos *x* fonetinėmis savybėmis bei a. v. a. *d- / -d-* → *t- / -t-* kaitos ypatumais, galima atsargiai spėti, kad (**I**) jtv. *Swayxtix*

---

[47] Tiesa, būta ir atvirkštinio proceso (t. y. sonorizacijos), t. y. *t* → *d* kaitos, plg. sub. a. v. a. ***d**ochter* ‘dukra’ ← a. v. a. ***t**ochter* ‘t. p.’, praep. a. v. a. *hin**d**er* ‘už’ ← a. v. a. *hin**t**er* ‘t. p.’ (FrG ibd.).

[48] Antrojo *-x* eksplikacija paprasta — taip dažniausiai žymėtas redukuotos fleksijos pr. *-s* (< pr. **-ăs* [plačiau žr. Mažiulis 2004: 37], plg. sub. pr. *wai**x*** ‘tarnas’ ← pr. **vaik**ăs*** ‘vaikinas’ [PEŽ IV: 213]) ir kamieno struktūrinio elemento *-k-* arba *-g-* baigmens junginys, plg. avd. pr. *Mani**x*** ↔ *Mani**k**e*. *Mani**ck**e* (Lewy 1904: 53; Trautmann 1974: 55); avd. pr. *Quedan**x*** ↔ *Queydan**ge*** 1299 (Lewy 1904: 46; Trautmann 1974: 50).

[49] Dėl pirminio kamieno identifikacijos plg. pr. *semm**an*** ‘žemę’ III 105_{15} acc. sg. ↔ pr. *sem**ien*** ‘t. p.’ III 29_{19} acc. sg. ← pr. **zem**ē*** ‘žemė’ (plačiau žr. PEŽ IV: 58; dar žr. Derksen 2015: 523).

suponuoja pirminę lytį **Zvai**gzd**ikas* (resp. *-x-* = **-gz-*, *-t-* = **-d-* [dar žr. Ivanov 1996: 138]), o ne **Zvai**gst**ikas* (žr. Būga I: 152) ar *Zvai**gst**iks* (Būga II: 156; dar žr. PEŽ IV: 171), (**II**) kuri, V. Mažiulio (PEŽ IV: 171) interpretuojama kaip **pr**.[50] **Svaikstikas* 'švietikas (švaistikas), švietėjas (švaistytojas)' ***nomen agentis*** (resp. verb. pr. **svaist-ītvei* 'švaistyti [švysčioti]') refleksija, iš tiesų suponuoja visai kitos struktūros ir darybos tipo lytį įtv. **Zvaigzdi(/ī) kas* *'žvaigždinis resp. žvaigždės (jos palydovas)', implikuojančią ***nomen qualitatis***[51] lytį su posesyvine[52] konotacija.

Šią prielaidą galima argumentuoti ir mitonimo įtv. *Swayxtix* mitologine konotacija, apibrėžta SK perrašų faktografijos (žr. 1 schemą), kurios ligšiolinė eksplikacija kelia pagrįstų abejonių[53], t. y. remiantis atlikta formaliąja ir fonomorfologine šios lyties analize, galima atsargiai spėti, ją *de origine* esant **ne** mitologemą, bet **astronimą** (resp. dangaus kūno įvardijimą [žr. 54 išn.]), mat nėra pakankamai rašto šaltiniuose užfiksuotų duomenų (žr. 62 išn.), išskyrus **scholastine dogmatika** grįstų kvaziteiginių[54], bylojančių apie baltų

---

[50] Apie prūsų ir įotvingių etnolingvistinės faktografijos konvergentinio interpretavimo ypatumus plačiau žr. 16 išn.

[51] Plg. sub. pr. *prēsiks* 'priešas' III 79_{20} ← adj. pr. **prēisa-* 'priešinis, priešingas' + suff. **-ik-* (balsio kokybė neaiški [PEŽ III: 351]), reflektuojantis ypatybės turėtojo darybos modelį (žr. Ambrazas 1993: 138); dar plg. sub. lie. *šviesìkis*, *-ė* 2 'kas šviesios spalvos' KŽ; sub. lie. *raudonìkas*, *-ė* 2 'kas raudono, skaistaus veido' Skdt ↔ sub. lie. *raudonìkis*, *-ė* 'kas raudono, skaistaus veido; raudonplaukis; raudonas vaisius' (LKŽe).

[52] Plg. sub. pr. *dellijks* 'dalis, dalykas' III 39_{16} ← pr. **delīkă* '**priklausomumas** daliai' (PEŽ I: 195); sub. pr. *bratrīkai* '**broliai** resp. *bruder*' III 89_{5}, kuris, žinoma, suponuoja **ne** V. Mažiulio sukurtą deminutyvą ‡'brolyčiai' (PEŽ I: 155; Mažiulis 2004: 30; dar žr. Skardžius I: 131; Ambrazas 2000: 90), mat Enchiridione (žr. OPWM 342; dar žr. Mažiulis 1981: 178) užfiksuotas šios leksemos atitikmuo, **ne** deminutyvas a. v. a. *Brůder* '**broliai**' (resp. v. *Brüder* 't. p.') ← a. v. a. *bruder* 'religinės bendrijos narys (resp. **tikintysis**) ir kt.' (žr. Götze 1920: 42), plg. deminutyvus v. *Brüder**chen***, *Brüder**lein*** 'bro**leliai**, bro**lyčiai**', bet, spėtina, senojo **kolektyvo** antrinės formacijos refleksiją, implikuojančią posesyvinę sememą 'vyriškosios lyties **tikinčiųjų visuma**', plg. sub. lie. *broliaĩ* 'artimesnieji jauni jaunosios giminaičiai, kurie pasilieka kurį laiką po vestuvių vyro šaly, pargrįžus namo kitiems pajauniams' (LKŽe).

[53] Romantizmo atstovo Teodoro Narbuto (1835: 19) sukurta, vėliau K. Būgos (I: 152–154) pakartota ir V. Ivanovo (1996: 136–137, 142, 144–145) entuziastingai išplėtota hipotezė apie *Agenda Ecclesiastica* minimos **šviesos** dievybės įtv. *Suaixtix* (žr. 11 išn.) genetinę sąsają su teonimu gr. Φοῖβος 'spindulingasis resp. Apolono epitetas ir kt.' (Pape II: 1638–1639) nėra argumentuota įtikinama fonomorfologine analize, mat etiologiniai ryšiai gr. Φοῖβος, iki šiol priskiriamo neaiškios etiologijos formoms (žr. Frisk II: 1031; Beekes II: 1583), su ide. **ĝhu̯oigō-* / **ĝhu̯oi̯gʷu-* // **gʷhoi̯gʷu-* (žr. Goląb 1972: 58; Ivanov 1996: 137; ЭССЯ VII: 182) yra traktuojami kaip nepatikimi resp. pseudomoksliniai (plačiau žr. Sławski I: 385; Шанский II[6]: 76; Derksen 2015: 523), nors ir detalizuojami ide. **ĝhu̯-* interferencijos pavyzdžiais (Ivanov 1996: 137), pvz., gr. dial. (ajol.) **φήρ** / gr. θήρ 'žvėris' (žr. Buck 1928: 58; Grammont 1948: 138, 187, 348; Lejeune 1987: 84, 178–179).

[54] Plg. Christophoro Manlijaus (1719: 176) teiginį apie prūsų ir slavų, pasirinkusių klaidingą tikėjimo kelią, garbinamus žaibą ir griaustinį, grindžiamą ST *Solomono išminties knygos*, kurios autorystę klaidingai priskiria Filonui Aleksandriečiui (*Philo Judaeus* [20 p. m. e. —

garbintas **žvaigždes** ar jas simbolizavusias antropomorfines dievybes (žr. JBR II: 30; dar žr. Kregždys 2012: 238, 2018: 66)[55], nors Georgijus Trusmanas (Трусманъ 1884: 59) atsargiai spėja, kad baltų metempsichozės[56] sistema suponuoja sisteminio astronominių objektų kulto refleksiją. Vis dėlto nekyla abejonių, kad žvaigždės buvo itin svarbios kasdienėje vakarų ir rytų baltų veikloje, pvz., (**1**) jas pasitelkdavo laiko skaičiavimui[57], kai neturėta laikrodžių

50 m. e.]), nors apie tai buvo žinoma jau XVII a. pradžioje (Castro de 1613: 4; dar žr. Deines, Niebuhr 2004: 5), fragmentu: „Vani autem sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei; et de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex: sed aut **ignem**, aut **spiritum**, aut **citatum aërem**, aut gyrum **stellarum**, aut **nimiam aquam**, aut **solem** et **lunam**, rectores orbis terrarum deos putaverunt“ Išm 13.1–2 (BSC 392) resp. „Juk iš prigimties kvaili buvo visi žmonės, kurie gyveno Dievo nepažindami ir kurie, matydami gerus dalykus, nepajėgė pažinti To, Kuris yra, nei pripažinti menininko, stebėdamiesi jo darbais! O laikė dievais arba ugnį, arba vėją, judrų orą, arba žvaigždžių ratą, galingą potvynį, arba didžiuosius dangaus šviesulius — pasaulio valdytojus“ (Bb.e).

Šis draudimas (plačiau žr. Humphrey 2011: 18–24) judėjų ilgainiui buvo demonizuotas ir susietas su stabų garbintojų, o dar vėliau — su gojų (t. y. ne judėjų) įvardijimu, plg. akronimą v. hebr. עכ"ום resp. *'akkum* 'stabmeldžiai' ↔ v. hebr. עובדי כוכבים ומזלות resp. *ōvdey kōchāḇīm u-mazālōṯ* 'tie, kurie garbina **žvaigždes** ir **žvaigždynus** = stabų garbintojai' (Jastrov II: 1078; dar žr. Goldberg 1987: 332; Stern 1994: 9; Hoffman 1996: 163).

Minėtina, kad šios dogmatikos refleksijų resp. pejoratyvinės nekrikščionių religijos vertinimo atspindžių, grįstų minėta ST knygos faktografija, gausu prūsų (ir kitų vakarų baltų) senąjį tikėjimą aptarusių autorių, pvz., Petro Dusburgiečio (SRP I: 53), Erasmo Stellos (1518: 28), Casparo Hennenbergerio (1584: [25]) ir kt., veikaluose. Jos refleksijų galima įžvelgti ir XIII a. vidurio Jono Malalos kronikos intarpe, kuriame paminėta ne tik garbinama saulė (resp. *солнце*), bet ir Žvorūna, arba Kalė (resp. *Жвороуне, рекше Соуце* [žr. BRMŠ I: 266, 268]), kuri, žinoma, nėra mitologema (plg. Balsys 2006: 336–337), bet **astronimas**, t. y. vakarinės žvaigždės (resp. Veneros arba Merkurijaus) įvardijimas — **vertinys** iš slavų kalbų, plg. sintagmą s. le. *źwierzęca gwiazda* '**žvėrinė** žvaigždė — Vakarinė, Venera / *Lucifer*' (SSt XI: 508).

Dėl šios priežasties, bet kokia sąsaja su žvaigždėmis ar jų stebėjimu, išskyrus scholastines Jėzaus Kristaus (žr. 41 išn.) ir Jahvės kūrybos vaisių (žr. Forstner 2001: 102) nuorodas, krikščionių buvo vertinama kaip demonologinės sferos refleksija resp. pejoratyvinės konotacijos sakralinis objektas, plg. gr. (vėlyv.) ἀστεροσκόπος 'žvaigždžių stebėtojas ↔ **burtininkas**, ateities spėjikas, astrologas' (Sophocles 1900: 265 [dėl šios leksemos niekinamosios reikšmės plačiau žr. Kregždys 2018: 56]) ← gr. (vėlyv.) ἀστήρ 'žvaigždė — **peiktinas** pagonių religijos sakralinis **objektas**' (Lampe 1961: 247).

55 Tiesa, kai kurie tyrėjai yra priešingos nuomonės (žr. Bender 1867: 14; Трусманъ 1884: 59).

56 Lietuviai tikėjo, kad Merkurijus gali virsti arkliu, pernešančiu sakmės personažą karalaitį per **pieno**, kurio **ne**galima gerti, upę (resp. Vėlių Kelią ↔ lo. *Via Lactea* 'Pieno kelias' [žr. Jankowski 2010: 6]) ir medaus, kurį **draudžiama** valgyti, girią (Dundulienė 1988: 49, 1989: 140), t. y. į mirusiųjų pasaulį (plg. Dundulienė 1988: 60–61).

57 Plg. *Va, jau **žvaigždė̃** (aušrinė)* ***užšvietė, jau auš*** Pv ↔ ***Pagal žvaigždės žino valandas*** — *jau vakarinė žvaĩgždė, jau rytinė* PnmR; ***Žvaigždėlę sekdavo rytinę*** — *laikrodžio nebuvo* Kpr; *Reikia kur eit, tai an traukinių įsiklausai, tai* ***an žvaigždžių įsižiūri*** — *laikrodžių neturėjom* KzR (LKŽe [žr. s. v. *žvaigždė̃*]).

(žr. JBR II: 27); (**2**) buvo stebimos kaip orientyras kelionėje[58]; (**3**) vertinamos kaip šviesos šaltinis[59] ar (**4**) meteorologinis indikatorius[60] (dar žr. 72 išn.).

Vadinasi, galima formuluoti prielaidą apie SK autoriaus sukurtą fiktyvaus teonimo prezentaciją, remiantis **istoriniu** sūduvių **dangaus kūno** įvardijimu. Toks spėjimas argumentuotinas kaimyninių rytų baltų, pirmiausiai — lietuvių (α), po to ir latvių (β) kosmologijos motyvacija: (**α**) senieji lietuviai tikėjo, kad Mėnulį lydi Aušrinė (resp. Veneros planeta [**g. fem.**])[61] ir jos Draugas / Tarnaitis (**g. masc.**) — **Merkurijus**, „<...> nes Merkurijus ir Aušrinė užteka beveik vienu kartu" (Dundulienė 1988: 49; dar žr. JBR II: 27; Weidner 1915: 8), kuris, spėtina, šnektose galėjo būti vadinamas g. masc. forma, pvz., sub. lie. dial. *aušrynẽlys* 2 (dem.) 'planeta Venera, aušros žvaigždė' (žr. 61 išn.); (**β**) latvių šio dangaus kūno įvardijimas, taip pat reiškiamas **g. masc**. lytimi, išskyrus inovacines g. fem. deminutyvo formas (žr. 63 išn.) — avd. la. *Auseklis*, (dem.) avd. la. *Ausiņš* [Siliņš 1990: 75]) ↔ sub. (s.)la. (dial.) *aũseklis* / *áusêklis* 'ryto žvaigždė, Veneros planeta; aušra' (ME I: 226; EH I: 188; Fennell 1989: 9; Depkin I: 87), paraleliai vartojant lytį avd. la. *Austriņš* ↔ s. la. *Austrins* 'aušra; rytai ir kt.' (Fennell 1989: 10; Depkin I: 86), sub. la. *àustriņš* 'rytų vėjas' (ME I: 229; EH ibd. [apie jų kilmę žr. Endzelīns 1951: 351; LEV I: 91]), deklaratyviai interpretuojamas kaip ryto žvaigždės resp. Veneros planetos neišreikšta[62] personifikacija resp. teonimas (žr. Šmits 1926: 110; Gimbutas 1963: 202; Biezais 1972: 21–27, 1975: 351, 354–355; Gimbutienė 1985: 165; Greimas 1990: 175; Kursīte 1996: 69; MC 74; Laime 2006: 11; Běťáková, Blažek 2012: 34), nors, spėtina, tai Merkurijaus, kaip

---

58 Plg. *Retas paukštis kelionėj paklysta—**žvaigždės veda plačiais vandenais*** K. Brad (LKŽe [žr. s. v. *žvaigždė*]).

59 Plg. *Kap tik nužeberlojau ik tvartų,—**tamsu**, **anei žvaigždùkės*** Pv; *Atsikėlau—**tamsu tamsu**, **nė vienos žvaĩgždės**, nė vienos žvaigždėlės nesimatė* Mžš (LKŽe [žr. s. v. *žvaigždė*]).

60 Plg. *Kada **lietus** ateina, naktį **apie žvaigždès** būna juodi ratai, o kai pagada—balti* Dgč; *Kai **mirga žvaĩgždės**, žinok, kad **bus šalta**, o jeigu **ramios žvaĩgždės — tyku**, **ramu*** Sur; *Jei **žvaigždės** naktį **neaiškios**—lauk **lietaus*** prš; *Jei **žvaigždės** skaisčiai **blizga**, tai bus **gražaus oro*** LTR (Pn) (LKŽe [žr. s. v. *žvaigždė*]).

Šią funkciją pabrėžė ir Matas Pretorijus (MP III: 277), teigdamas, kad „<...> senovės prūsai ir dabartiniai nadruviai iš žvaigždžių spėja, ar būsima diena bus šviesi ir giedra".

61 Plg. sub. lie. *aušrìnė* 2, dial. *aũšrinė* 1 'planeta Venera, aušros žvaigždė' (LKŽe), dial. *Aušrìnė* 2 'Veneros planeta' (KRŽ I: 41; ŠVŽŽ I: 37; DvŽ I: 34; KpŽ I: 106) / *aušrynẽlys* 2 (dem.) 'planeta Venera, aušros žvaigždė' (KpŽ I: 106) / dial. *aũštrinė* 1 't. p.' (LKŽe).

Tikėta, kad šis dangaus šviesulys, Saulės ir Mėnulio dukra (JBR I: 30), lemia ne tik gerą derlių (Dundulienė 1988: 49), bet ir visokeriopą sėkmę, pvz., karo nebuvimą (žr. JBR II: 27), taip pat jam buvo priskiriama apotropėjinė funkcija (Dundulienė 1988: 50).

62 EH (I: 188) nurodomas vienintelis personifikuoto la. *ausękls*, užfiksuoto latvių pasakoje (Šmits V: 449), atvejis. Remiantis mitologinės pasakų teorijos (apie ją plačiau žr. 64 išn.) ydingos metodologijos esme, šis motyvas **ne**gali būti traktuojamas kaip baltų asteroniminės dievybės kulto refleksija.

ir lietuvių, o ne Veneros mitologinis vardiklis[63], mat latviai taip pat, kaip ir lietuviai, aušrinę vadina **g. fem**. lytimis sub. la. dial. *àustra*, *aũstra* 'aušra; aušrinė resp. aušros žvaigždė (↔ Veneros planeta)' (žr. ME I: 229; dar žr. LEV ibd.) ir la. *ausma* 'brėkšma, ryto žara; aušra' (ME I: 227; dar žr. Biezais 1976: 152), o 1-ąją jų, Klāvo Silinio (Siliņš 1990: 75) teigimu, latviai garbinę kaip dievybę[64].

Akcentuotina, kad analizuojamo mitonimo hiponiminis įvardijimas (resp. jo epitetas [žr. Kregždys 2018: 73]) įtv. *Ockopirmus* A(p), apibrėžtas siderofo-rine semema 'Saturnus', pateikta *Agenda Ecclesiastica* (žr. WMh 233; dar žr. BRMŠ II: 159), yra Prūsijoje gyvenusių vokiečių Veneros planetos **permutacinis** įvardijimas (plačiau žr. Kregždys 2018: 66, 69–70). Vadinasi, nekyla abejonių, kad tokia leksema galėjo būti įvardyta viena Saulės sistemos **planetų**.

---

[63] Šis spėjimas argumentuotinas: (**α**) identišku folkloro motyvu apie lietuvių Aušrinės Draugo / Tarnaičio (resp. Merkurijaus), o latvių — Auseklio (d. 33795) turimą **1**-ą žirgą, kurį Aušrinės Draugui / Tarnui parūpina Mėnulis (Dundulienė 1988: 49), o Ausekliui — Saulė (žr. Biezais 1975: 354; dar žr. 56 išn.):

Kam, Saulite, zirgu pirki (Kam, Saulele, žirgą perki)
Dzeltenàm krēpitèm, (Auksiniais karčiais)
Vēl nevaid Ausekļam (Dar nėra Auseklio)
Tāda dēla jājejiņa (To įojančio bernelio [KBDS — 33795-0]);

(**β**) astronominio kūno tapačia okcidentine dinamika — ir lietuvių Vakarinė (resp. sub. lie. *vakarìnė* 'aušrinė, kai ji spindi **vakarų** danguje, Venera' [LKŽe]) ↔ Aušrinės Draugas / Tarnaitis, ir latvių Auseklis (resp. sub. s. la. *auseklis* '**vakarų** žvaigždė resp. Riets=swaigsne' [Fennell 1989: 9]), dėl homogeninės permutacijos, ilgainiui lėmusios Veneros ir Merkurijaus planetų unifikacinio astralinio objekto sampratos atsiradimą, gali reflektuoti šios planetos — Merkurijaus nusileidimą iš karto po saulės (žr. LE XVIII: 256).

Minėtina, kad dviejų (dangaus skliaute sunkiai įžiūrimų [žr. 66 išn.]) astronominių objektų konvergencija lėmė antrinės **g. fem**. lyties sub. la. dial. (dem.) *auseklīte* 'ryto žvaigždelė; aušrelė' (ME I: 226) radimąsi, t. y. **g. fem**. sub. la. dial. *àustra*, *aũstra* 'aušra; aušrinė resp. aušros žvaigždė (↔ Veneros planeta)' suponavo **g. masc**. sub. la. (dem.) *auseklītis* 'ryto žvaigždelė; aušrelė' (ME I: 226) giminės kategorijos kaitą resp. implikavo inovacinės formos **g. fem**. *auseklīte*.

[64] Tokį šio latvių onomasto teiginį, matyt, suponavo pernelyg romantizuotas požiūris į baltų mitologiją ir rėmimasis nepatikimais šaltiniais, t. y. pseudomokslinėmis formuluotėmis (pvz., neva Aušrinė — senųjų lietuvių mitologinė būtybė, grožio dievaitė [Greimas 1990: 113, 127, 136, 241; Kuzavinis, Savukynas 1994: 88]), grįstomis metaforiniais folkloro, o ne rašto paminklų, kuriuose ši mitologema **nėra** minima (Razauskas 2011: 17; Běťáková, Blažek 2012: 34), duomenimis (identišką resp. teonimo apibrėžtį pateikia Dainius Razauskas [2011: 18], Marta Eva Běťáková ir Václavas Blažekas [2012: 34]), plg. K. Silinio nurodomo lituanizmo avd. la. *Aušra* kvaziuzemą 'lietuvių aušros deivė' (Siliņš 1990: 75), kuri nėra paliudyta lietuvių leksikografiniuose (žr. 61 išn.) ir mitologiniuose sąvaduose (plačiau žr. JBR II: 27–28).

Metodas, kai mitologema yra rekonstruojama, remiantis tik folkloro motyvais, suformuluota Jacobo Ludwigo Karlo Grimmo (1785–1863), dar vadinamas mitologine pasakų teorija (apie ją plačiau žr. Tybjerg 1993: 28; JBR II: 238–239), argumentuotai kritikuotas ir paneigtas Wilhelmo Mannhardto (1876: XXII-XXIII; dar žr. Blech 1982: 6), o iš lietuvių tyrėjų — Jono Balio (žr. JBR II: 239), tokią analizę priskyrusio anachronistiniams tyrimo būdui (JBR II: 238), kurį, deja, savo darbuose, susijusiuose su mitologijos analize, taikė Algirdas Julius Greimas (žr. JBR II: 329–332).

Manyti, kad mitonimas įtv. *Swayxtix* sūduvių galėjo būti suvokiamas kaip **Veneros** planetos įvardijimas (ar šio dangaus šviesulio dievybės vardas), plg. A(p [WMh 245]) nurodytą sememą „<...> der Gott des **Lichtes**“ (plg. WMh 245), identišką su šio mitonimo hiponimo įtv. *Ockopirmus* A(p [WMh ibd.]) reikšminei apibrėžčiai resp. „<...> der erste Gott Himmels vnd **Gestirnes**“, t. y. „<...> pirmasis dangaus ir didžiosios žvaigždės dievas“ (plg. a. v. a. ***gestirn*** / v. *das* ***Gestirn*** ‘dangaus šviesulys, dangaus kūnas; žvaigždynas; *militia coeli* = **Veneros** planeta ↔ (bžn. / V.) lo. *Lūcifer*; švytinti žvaigždė; didžioji žvaigždė’ [DWG IV: 4237–4239] ↔ a. v. a. ***licht*** / v. *das* ***Licht*** ‘žėrintis / švytintis dangaus kūnas, jo skleidžiama šviesa; žvaigždės šviesa ↔ žvaigždė [= v. ***Gestirn***][65]; jaunaties šviesa; dangaus šviesa, ryto šviesa / rytas = [bžn. / V.] lo. *Lūcifer*’ [DWG VI: 862–878; Heyne II: 640–643; dar žr. Kregždys 2018: 66]), **ne**galima dėl formaliosios (resp. morfologinės) kontradikcijos, t. y. vakarų (**1**) ir rytų (**2**) baltų semantinių astronimo Venera ↔ Aušrinė atitikmenų **giminės kategorijos** diferencijos (dar žr. Greimas 1990: 177), kurią skatino ignoruoti Jonas Balys (JBR II: 360):

1. sub. pr. *daynayno* ‘**ryto žvaigždė**, aušrinė’ E 5 (**fem**. [PEŽ I: 188]);

2. sub. lie. *aušrà* 2, 4 (**fem**.) ‘laikas, kada diena bei rytas pradeda aušti, švisti ir kt.’ ↔ lie. *aušrõs žvaigždẽ* (*žvaizdẽ*) Pn ‘planeta **Venera**’ ↔ sub. lie. *aušrìnė* 2 ‘planeta **Venera**, aušros **žvaigždė**’ (LKŽe) / la. *àustra* ‘aušrinė ↔ aušra’ (**fem**. [ME I: 229; EH I: 188]).

Apibendrinant pateiktos mitonimo įtv. *Swayxtix* etiologijos analizės argumentus, galima spėti, kad sūduvių jis galėjo būti suprantamas ne kaip teonimas, bet dangaus kūno — Merkurijaus[66] įvardijimas, kurį, dėl permutacinės semantinės sąsajos su didžiąja žvaigžde (resp. Veneros planeta ↔ Aušrine), SK autorius, matyt, remdamasis tokia reikšme, spėtina, įvardyta jam pateiktuose šaltiniuose, susiejo su demonologiniu V. lo. *Lucifer*[67]. Šį spėjimą galima

[65] Minėtina, kad iš visų, įtv. *Swayxtix* aprašiusių tyrėjų, vienintelis A. Mierzyńskis (1892: 146–147) žinojo v. *Licht* reikšmę ‘didžioji žvaigždė resp. Venera’. Dėl šios priežasties, c perspaude užfiksuotą lytį *Schwayteftix* ‘der Gott des lichtes’ c (Dtm [132]) jis interpretuoja kaip žvaigždžių dievą. Deja, K. Būgos (I: 151) pastaba, neva šis tyrėjas suteikė šiai mitologemai nebūdingą reikšmę, yra kontradikcinė vokiečių leksikografinių šaltinių faktografijos aspektu, todėl iš esmės klaidinga.

[66] Minėtina, kad ši planeta šiaurės kraštuose, taip pat ir Lietuvoje, nors ir „<...> ne kiekvienais metais gerai matoma“ (Dundulienė 1988: 49; dar žr. JBR II: 27), tačiau įžiūrima **plika akimi** (žr. LE XVIII: 256).

[67] Apie šv. Jeronimo, Vulgatos vertėjo, klaidingą italikų aušros dievybės lo. *Lūcifer* sąsają su Nabuchodonosaru II-uoju, sugriovusiu Jeruzalės šventyklą ir pavergusiu izraelitus, bei demonologinę (plg. V. lo. *Lucifer* ‘puolęs angelas / piktoji dvasia, velnias’ [Blaise 1994: 546]) jos eksplikaciją plačiau žr. Kregždys 2018: 67.

Atskirai minėtina, kad krikščionių mąstytojų mėginimai pagrįsti dievo antipodo lokalizacijos (resp. tamsos ↔ pragaro) ir šiai kontradikcinio, šviesos sampratą suponuojančio, jo vardo (resp. šviesos teikėjo / nešėjo) sąsają, buvo iliustruojami, pasitelkiant NT Apr 12.3–4, 9 siužeto motyvą apie drakoną — velnią, iš kurio nasrų besiveržianti liepsna ilgainiui virsta šviesos angelu (Russell

argumentuoti denotato „<...> der Gott des **Lichtes**“ semantinių koreliantų reikšminės savasties eksplikacija, t. y. (**1**) a. v. a. ***licht***tråger ‘šviesos nešėjas, teikėjas ↔ **rytinė žvaigždė** ↔ **velnias** — rytinės žvaigždės dievas (← deivės Auroros sūnus / lo. *phosphorus* ↔ *Lūcifer*)’ (DW 739; DWG VII: 893; dar žr. Lewis, Short 1958: 1080, 1372); (**2**) v. dial. (RPr.) ***Licht***ing ‘žaibas ↔ **velnias**’ (Fr II: 26) — visi jie suponuoja niekinamosios reikšminės vertės denotatą ‘dievo antipodas — velnias’ (plačiau žr. Wilken 2007: 171), niekaip nesietiną su saulės šviesa resp. šiuo dangaus kūnu, kaip klaidingai manė T. Narbutas, K. Būga ir V. Ivanovas, susieję jtv. *Swayxtix* su gr. Φοῖβος ‘spindulingasis resp. Apolono epitetas ir kt.’ (žr. 53 išn.), mat ši graikų dievybė asocijuota **ne** su žvaigždžių[68], bet **saulės** teikiama šviesa (Preller I: 189; Graf 2009: 99, 102, 121), turint omeny, kad *Agenda Ecclesiastica* nurodoma semema ‘Sol’ gali reikšti ‘3 / 4 dangaus šviesuliai, matomi kartu su saule (t. y. [?] Venera, Merkurijus, Mėnulis...)’ (žr. 11 išn.).

Italikų aušros, arba Veneros planetos, dievybė resp. lo. *Lūcifer*, kurios formalioji raiška — teonimas, dėl identiško darybos modelio su gr. φωσφόρος ‘šviesos nešėjas resp. Veneros planeta’, priskiriamas vertinių grupei (Bader 1962: 108–109; dar žr. EIS 307; Dixon-Kennedy 1998: 193), buvo asocijuojama su (**1**) zoomorfinės metamorfozės galiomis resp. žmonių pavertimu **gyvūnais**, minimomis Publijaus Ovidijaus Nazono[69] bei su (**2**) **pasėlių**, **javų** našumo lėmėjo, **derliaus** teikėjo funkcijomis (plačiau žr. Fox 1916: 247).

Senieji germanai vakarinę žvaigždę (resp. lo. *Vesper* ‘vakarinė žvaigždė’, kuri romėnų suvokta kaip lo. *Lūcifer* alternacija[70] [Fox ibd.]) identifikavo su uzualiniu laiko skaičiavimo denotatu, pvz., piemenys varydavo **gyvulius** į tvartus, kai pasirodydavo šis dangaus šviesulys, plg. s. angl. *swâna steorra* ‘**jaučia**gonių žvaigždė ↔ vakarinė žvaigždė’ (Grimm II: 723, 1835: 415; dar žr. Bosworth 1838: 710). Panašios resp. **ne** sakralinės funkcijos reliktų yra užfiksuota ir rytų baltų folklore (žr. 72 išn.).

1986: 212), lengvatikius viliojančiu tuščios garbės ir laikinos sėkmės dovanomis (LB 145, 147; dar žr. Kobielus 2002: 296) — švytėjimas (netgi nimbas ar aureolė) nebūtinai turėjo implikuoti uranistinės sferos resp. dievo, bet ir galios simbolį, kuria velnias garsėjo (žr. Russell ibd.).

Šis apgaulingas šviesos šaltinis buvo siejamas ir su brangakmenių, priklausiusių germanų nykštukams, spindesiu. Dėl šios priežasties, minėti mitologiniai personažai imti vadinti pragaro valdovų vardais *Lucifer*, *Belzebok* (Grimm III: 1064, 1835: 599).

68 Heladoje saulė resp. gr. ἥλιος, be sakralinio dievybės subjekto, suvokta kaip dangaus kūnas, bet **ne** žvaigždė, o romėnų priskirta planetoms (plačiau žr. McCluskey 1998: 16, 18, 21–22).

69 Plg. anoniminio viduramžių (X–XI a.) kompiliatoriaus perpasakotą motyvą: „Postea miseratione Thetidis et Luciferi conuersi sunt ambo in aues marinas quae alcyones uocantur“ I.9.3 (PMV 6) resp. *Tetidei ir Liuciferiui pasigailėjus, abu buvo paversti jūros paukščiais, kurie tulžiais yra vadinami*.

70 Tokia konvergentinė šių astronimų samprata būdinga ir rytų baltams (plačiau žr. Vėlius 1986: 17; Dundulienė 1988: 48–50; Greimas 1990: 394), plg. „<...> Aušrinė, kuri, patekėjusi vakare, liaudies vadinama Vakarine žvaigžde“ (Dundulienė 1988: 48).

Siekdamas SK suteikti ikikrikščioniškos religijos šaltinio statusą, minėtas lo. *Lūcifer* veiklos sritis, pasitelkęs etninės permutacijos (helėnai / italikai / germanai → vakarų baltai) principą, SK autorius priskyrė sūduviams, plg. šio veikalo skyriuje *V. mitonimų sąrašas ir jų funkcinės konotacijos eksplikacija* (plačiau apie jį žr. Kregždys 2018$_b$: 114) minimą aukojimo motyvą, idant dievas *Swayxtix* „<...> savo šviesa tinkamu ir geru laiku apšviestų **javus**, **žolę** ir **gyvulius**“ (BRMŠ II: 145) resp. „<...> das er sein licht zu Rechter vnd bequemer Zeit lasse scheinen vber das **getreide**, **gras** vnd **vihe**“ (WMh 248). Vadinasi, galima atsargiai spėti, kad iki šiol senosios baltų religijos reliktams priskiriamas šis etnomitologinis naratyvas (Balsys 2006: 241) iš tiesų yra italikų ir germanų kultūros faktografijos pagrindu parengta fikcija, neturinti nieko bendra su soliarinės[71] dievybės latrija (plg. Mikhailov 1998: 96; Balsys ibd.) bei vakarų baltų[72] agrarinėmis apeigomis.

Vadinasi, SK pateikta jtv. *Swayxtix* prasminė sąvoka reflektuoja ne vakarų baltų pirminę reikšmę *‘Aušrinės palydovas ↔ Tarnas resp. Merkurijus’, bet šio veikalo autoriaus sukurtą inovacinę demonologinės konotacijos lo. *Lūcifer* ‘šviesos nešėjas’ → V. lo. *Lucifer* ‘puolęs angelas / piktoji dvasia, (krikščionių) **velnias**’ antrinį reprezentantą (žr. 67 išn.), t. y. dėl šios priežasties jo reikšmė „<...> der Gott des Lichtes“ priskirtina semantiniams **vertiniams** (dar žr. Kregždys 2018: 63), lėmusi šios mitologemos demonologinio sąrašo (apie jį plačiau žr. Kregždys 2018: 64–66, 71) bazinį statusą. Infernalinio jtv. *Swayxtix* denotato hipotezę ir jo sąsaja su astraliniu, o **ne** soliariniu kulto objektu, galima argumentuoti ir pasitelkus pagrindinį SK latrijos objektą — **ožio** vaizdinį, kuris, žinoma, niekaip nesusijęs su senuoju sūduvių tikėjimu,

---

[71] Formaliai šią fantasmagoriją galima būtų sieti su sideroforinės dievybės konotacija, mat buvo manoma, kad Venera atspindi saulės šviesą (EIS 105).

[72] Lietuvių folklore, išskyrus Algirdo Juliaus Greimo (1990: 135–137, 138) rekonstrukcinius jo siužetų mėginimus ir juos kartojančių autorių hipotezes (žr. Gimbutienė 1985: 165), **nėra** užfiksuota šių dangaus kūnų žemės ūkio kultūrų ar objektų **apotropėjinės** funkcijos refleksijų — tik darbo dainose užsimenama apie vakarinės žvaigždės sąsają su didžiaisiais darbymečiais (Dundulienė 1988: 50, 1989: 142; dar žr. JBR II: 27), o mįslių rinkiniuose aušrinė žvaigždė siejama su **debesų**, įvardijamų teliukų (resp. karvės jauniklių) arba tuliukų (resp. ančiukų, žąsiukų, karvelių) pakaitiniais referentais, **varove** ar ganytoja (LT V: 463–464), savo veikla sietina su gr. νεφεληγερέτα ‘**debesų varinėtojas**, surinkėjas = Dzeuso epitetas’ (Pape II: 993), t. y. implikuojama netiesioginė, o **metaforinė** gyvūnų savininkės, bet **ne** globėjos veikla resp. metereologinio proceso — rūko, debesų garų kondensacijos resp. **rasos** ant lauke esančių objektų, įvardijimas.

Beje, minėtina, kad leksikografai sukūrė temporalinę vakarinės žvaigždės sampratą (plačiau žr. JBR II: 53), neva jai patekėjus žvėrys išeina medžioklėn (Dundulienė 1988: 48, 1989: 139), plg. sub. lie. *žvėrìnė* ‘vakarinė žvaigždė’ (LKŽe).

Kai kurie papročiai, siejami su šiais astronimais, yra labai vėlyvi, konotuotini su krikščionybės simbolika, pvz., aušrinės ar vakarinės žvaigždės (= Jėzaus Kristaus [žr. 40 išn.]) sakralizavimas Kūčių šventės metu (žr. JBR II: 28, 167).

bet traktuotinas kaip introdukcinis ST protomitologinis substratas — semitų demonų valdovo Azazelio referentas (plačiau žr. Brauer 2008: 156, 159–160 [ši problematika bus apžvelgta atskiroje publikacijoje]), mat būtent šis demonas, ilgainiui sutapatintas su zoomorfiniu judėjų tautos apsivalymo nuo nuodėmių simboliu resp. ožiu, išvaromu į dykumą[73], turėjo galių priversti **žvaigždes** žėrėti dangaus skliaute arba dingti iš jo (žr. Guiley 2009: 21), t. y. reflektuojama žvaigždžių suvereno funkcija.

Remiantis atliktos fonomorfologinės ir semantinės bei kultūrologinės jtv. *Swayxtix* analizės rezultatais, galima teigti, kad pirmieji šio mitonimo interpretatoriai ir vėlesnių laikų tyrėjai (žr. Gimbutas 1963: 202; Dundulienė 1982: 402, 421) visiškai teisingai[74] įžvelgė jo genetinę sąsają su rytų baltų kalbų **žvaigždės** įvardijimais (žr. Schleicher 1854: 103), plg., pvz., Mato Pretorijaus (*Matthäus Prätorius* / *Matthaeus Praetorius* [1635–1704]), besiremiančio SK c perspaudo faktografija resp. nurodančio formą *Sweixſtigx* 'ein Gott der Lichtes' (↔ jtv. *Schweygſtix* c (Dtm [134]), o taip pat jo paties, susiejusio mitonimą su *Szweigsde* 'ein Stern resp. žvaigždė', sukurtą formą ‡ *Szweigsdduks* 'der Sternen Gott resp. žvaigždžių dievas' (MP III: 276–277; dar žr. Usener 1896: 106; Brückner 1922: 165), kurią, šiek tiek modifikuotą, ilgainiui pakartojo Jokūbas Brodovskis (*Jacob Brodowski* / *Brodowskÿ* [1692–1744]), t. y. *Ʒwaigʒdunk's* 'Stern Gott resp. žvaigždžių dievas' (BRMŠ IV: 29), o dar vėliau Kristijonas Gotlybas Milkus (*Christian Gottlieb Mielcke* [1733–1807]) — *Ʒ́waigʒ́dʒiukas* 'der Sterngott der Heiden resp. pagonių žvaigždžių dievas' (BRMŠ IV: 82; dar žr. Schleicher 1854: 84–85, 103). Šių kultūros veikėjų informacija buvo cituojama akademiniuose mitologijos veikaluose (žr. Schrader 1901: 672; dar žr. Būga I: 151).

Apibendrinant, galima teigti, kad jtv. *Swayxtix* A(p) suponuoja astronimą jtv. **Zvaigzdi(/ī)kas* *'žvaigždinis / žvaigždės (jos palydovas) ↔ Aušrinės palydovas / jos Tarnas resp. **Merkurijus**', kildintiną iš sub. pr. (/ jtv.) **zvaigzdē* 'žvaigždės šviesa ↔ žvaigždė' (↔ pr. [jtv.] *ſwāigſtan* ↔ 'ſchein' III 35_{13} [žr. 49 išn.]) + suff. pr. (jtv.) **-i(/ī)k-*, kuris, dėl SK autoriaus sukurtos, t. y. inovacinės reikšmės 'der Gott des Lichtes resp. didžiosios žvaigždės dievas (= V. lo. *Lucifer*)', implikuojančios genetinę sąsają su V. lo. *Lucifer* 'velnias ← Veneros žvaigždė' (žr. 67 išn.) resp. demonų valdovo Azazelio

[73] Plg. s. hebr. שָׂעִיר resp. *ṣā'īr* 'kailiniuotas demonas ↔ **ožys**' Iz 13.21, 34.14 (plačiau žr. Barton 1918: 183–184; Davidson 1971: 63; EJ II: 763; Kregždys 2018: 72).

[74] Tiesa, pasitaiko ir visiškai neįtikėtinų resp. liaudies etimologijos pavyzdžiams priskirtinų jtv. *Swayxtix* kilmės aiškinimų, plg., pvz., Chr. Manlijaus (1719: 181–182), besiremiančio Christophoro Hartknocho (1679: 140) veikalu, kurio informaciją identifikuoja su Matthejaus Waisselio, J(p) perrašo autoriaus (apie jį plačiau žr. Kregždys 2018_b: 109–110), publikacijos faktografija (žr. Ws 19), nurodo ne tik Chr. Hartknocho pateikiamą lytį *Schweixtix*, bet ir paties sukurtas formas ‡ *Schwaixtixius*, ‡ *Schvveixtixius* (plg. *Schwaixtixtus* [Hartknoch 1679: 166]) ir jas kildina iš senųjų prūsų arba lietuvių veiksmažodžio ‡ *Schwaixin* (↔ *ſchwaikiſma*, *ſchwaikino*, *ſwaikin* [? ← verb. lie. *svéikinti*]), kuris, anot jo, suponuoja sememas 'pagelbėti, padėti'.

prasminį alternantą — semantinį vertinį, priskirtinas mitologinės mistifikacijos pavyzdžiams resp. pseudoteonimams (žr. 2 schemą).

2. Mitonimo jtv. *Auschauts* etimologinė raida ir semantinė transformacija

SK mitonimas *Auschauts*, kuriuo įvardytos kūno ydų, ligonių ir sveikųjų dievybės funkcijos (resp. 'der Gott der Gebrechen Kranken vnd Sunden'[75] A[p (WMh 245)]), formaliai galėtų būti priskiriamas senosioms baltų religijos reminiscencijoms (resp. neaiškiems mitologiniams reliktams), mat iki šiol nėra išaiškinta ne tik šios mitologemos daryba (resp. kilmė)[76], bet ir tyrėjų

[75] Plg. BRMŠ (II: 143) įvardytą šio mitonimo apibrėžtį „<...> luošųjų, ligotųjų ir sveikųjų dievas", iš dalies derančią su a. v. a. *gebrech* 'kūno yda; liga; kančia ir kt.', a. v. a. *kranke* 'ligonis' (FHNDWe), a. v. a. *gesund / sund* 'sveikas, stiprus; (emph.) sveikasis ir kt. resp. lo. *sanus*, *firmus*' (DWG IV[I²]: 4293–4313), koreliuotinu su sub. a. v. a. *gesund* 'sveikata; stiprybė; patvarumas resp. lo. *sanitas*, *robur*, *incolumitas*' (Götze 1920: 106; DWG IV[I²]: 4313–4317) ↔ (be prefikso *ge-*) a. v. a. *sundheit* 't. p.' (DW 870) semantine raiška.

Minėtas SK *Kranken*, matyt, suponuoja **ne** adj. gen. pl. lytį 'ligotųjų', kaip nurodoma BRMŠ, bet silpnosios linksniuotės sudaiktavardėjusio būdvardžio gen. pl. formą **sub**. a. v. a. *der kranken* 'ligonių', o *Sunden* — įvardžiuotinio būdvardžio a. v. a. *sund* '(emph.) sveikasis' (žr. anksčiau) gen. pl., t. y. šios dvi leksemos nėra identiški gramatiniai ekvivalentai, kaip aiškina A. Mierzyńskis (Мѣржинскій 1899: 77).

[76] Pradedant pirmaisiais mitonimo *Auschauts* etiologijos svarstymais, išskyrus SK D nuorašo autoriaus visiškai teisingą šios lyties germanų leksinio substrato įžvalgą (žr. 89 išn.), ir baigiant vėliausiais bandymais įminti jo kilmę, visų šių aiškinimų bendroji konstanta — homofonų paieška resp. liaudies etimologija grįstų argumentų formulavimas, suponuojantis fantasmagorinių idėjų proliferaciją:

(**1**) Jonas Bretkūnas (BRMŠ II: 306, 312), **pirmasis** susiejęs šį mitonimą su sub. pr. *auschautins* 'skolas' I 11_3 (PEŽ I: 122), nurodo inovacinę sememą ‡'Ein Gott des verbrechens resp. nusikaltimų dievas' (dar žr. 79 išn.), ilgainiui, Mato Pretorijaus teigimu (žr. MP III: 276–277; dar žr. WMh 423), koregavęs formą *Auschauts* į *Auszweikus*;

(**2**) M. Pretorijus (MP III: 276–277), pakeitęs J(p) nuorašo formą *Auſſchweytus* (žr. Ws 19) į *Ausžweitis* ir remdamasis J. Bretkūno modifikuota forma (žr. anksčiau), kildina ją iš adj. lie. „Sveįkas" 'nesergantis' arba sub. lie. „Sweikata" 'fizinis pajėgumas, stiprumas, jėgos'.

Minėtina, kad A. J. Greimas (1990: 176) M. Pretorijaus sukurtą formą *Ausžweitis* traktuoja kaip autentišką, neva vartotą Mažosios Lietuvos gyventojų;

(**3**) Chr. Manlijus (1719: 221), taip pat besiremiantis J(p) nuorašo faktografija, pateikia lytis *Auſchvveitz* ir *Auſchweitus*, kurių kilmę sieja su vedinio, sudaryto iš praep. *au* / (*w*)*o* 'iš, su, į' ir verb. le. *Ofwiecam* 'apšviečiu', daryba;

(**4**) Christianas Knauthe (1767: 29), kartodamas Chr. Manlijaus šio mitonimo etimologijos svarstymą, pateikia modifikuotą (resp. be struktūrinio elemento *-e-*) lytį *Auschwitus* (dar žr. Mikhailov 1998: 103–104);

(**5**) Gottfriedas Ostermeyeris (1775: 16) mini mitonimo lytis *Atſweikćius* / *Atſweikinćius* / *Auſweitis* 'gydymo ir sveikatos dievas', o jų kilmę argumentuoja, pasitelkęs J. Bretkūno ir M. Pretorijaus aiškinimą resp. sieja su adj. lie. *ſweiks* 'sveikas' ir verb. lie. *atſweikti* 'pasveikti, vėl tapti sveikam', implikuodamas sąsają su romėnų dievybe *Aeſculapius* (dar žr. Kregždys 2016_a: 94);

2 schema

Astronimo jtv. *Swayxtix* A(p) etiologija

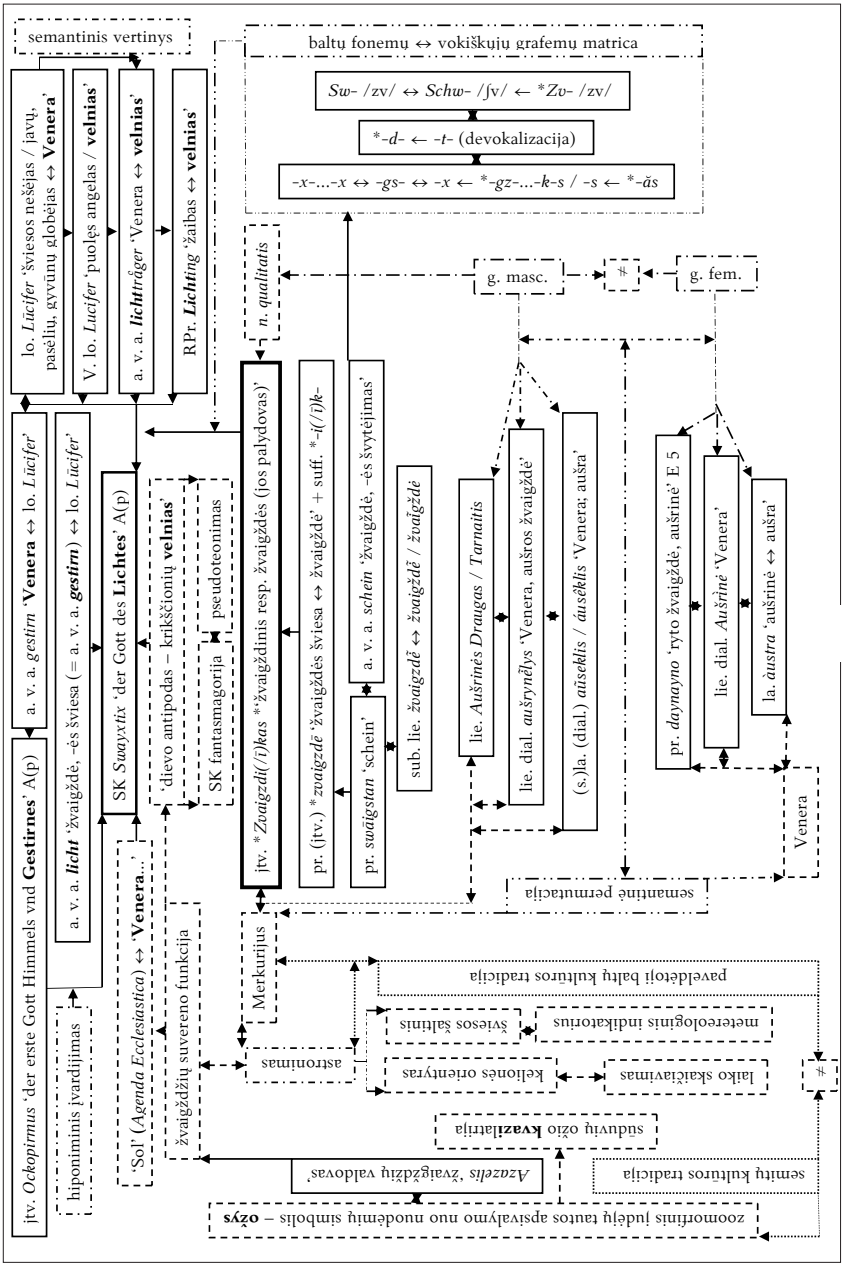

įvardijamos fonomorfologinės struktūros (**I**) galimos raidos ir semantinės

(**6**) Gotthardas Friedrichas Stenderis (1783: 260–261), nurodęs neva latvių teonimą ‡ *Auſkuts* 'ligotumo ir sveikatos dievas', interpretuoja jį kaip dūrinį, sudarytą iš sub. la. *aws* 'avis' ir verb. la. *ſkuſt* '(ap)kirpti', t. y. suponuoja latvių dievybės **Awsſkuttis* 'avių kirpikas resp. *Schaaffcheerer*' prolytę;

(**7**) Theodoras von Grienbergeris (1896: 83–84) M. Pretorijaus modifikuotą mitonimą *Ausžweitis* keičia į **Auβweitis* 'šventasis resp. der Hochheilige', kurio kilmę eksplikuoja, rekonstravęs neva sinkopės paveiktą lytį **Auktβweitis* (iš tiesų, struktūrinių elementų *-kt-* abesija galėtų būti grindžiama tik absorbcijos terminu), jo priskirtą dūrinių darybos modeliui, neva kildintiną iš adj. lie. *aũkβtas* / pr. ‡ *auctas* 'aukštas' ir verb. lie. *βweĩsti* 'šveisti, valyti'. Šią hipotezę griežtai paneigė A. Brückneris (1918: 146);

(**8**) A. Brückneris (1918: 146, 1922: 165–166) *Auschauts* kilmę aiškina, pasitelkęs jam įprastą potencialiai nekorektiško informacijos fiksavimo eksplikaciją (plg. mitonimo *Ockopirmus* etiologijos aiškinimą [plačiau žr. Kregždys 2018: 59]), t. y. jis teigia, neva paklausus prūsų vertėją, koks yra moralės trūkumų dievo vardas, šis atsiminęs apie Viešpaties maldoje *Pater noster* minimas kaltes, todėl *auschautins* buvo suprastas kaip teonimas, t. y. „Man fragte den Tolken, wie der Gott der Gebrechen („aegritudinis") hieße — Gebrechen = Fehler? der Tolke entsann sich sofort der Fehler = Schulden aus dem Vaterunser, *auschautins* (acc. pl.) und so kam der Göttername zu Stande <...>" (Brückner 1922: 165);

(**9**) K. Būga (II: 98, III: 810), remdamasis A. Mierzyńskio hipoteze ir ją vadindamas niekais (plg. „Gyvus niekus del *Aušauto* rašo A. Mežinskis <...>", nors Adalbertas Bezzenbergeris [1922: 198] jo tyrimą vadina puikiu, plg. „*Auschauts* ist in einem schönen Aufsatz Mierzyńskis <...> abschließend aufgeklärt"), **sukūręs** lietuvių ir kitoms baltų kalboms **ne**būdingo frazeologizmo ‡ *nušauti ligą* 'nustumti, atitolinti, pašalinti ligą' prototipą, rekonstruoja prūsų (**ne** sūduvių [dar žr. Būga III: 132]) formas **Au-šāuts* / **Au-šaut(a)-s* 'dievas, kuris duoda žmonėms sveikatą; dievas, kuris gina (nušauna) žmonių ligas, kuris jas stumia nuo žmonių' ir neva lietuvių atitikmenį **Nuo-šiaūtas* / **nu-šiaūtas* 'žmonių ligų nušovėjas, nustūmėjas; kas nušauna ligas'. Žinoma, šia, K. Būgos sukurta, neįtikėtinai naivia pasaka tikėti negalima dėl labai paprastos priežasties — lietuvių kalbos darybiniai semantiniai pavyzdžiai suponuoja **priešingą** minėto tyrėjo deklaruojamos reikšmės manifestaciją resp. implikuojama **ne** sanavimo, bet **ligotumo konotacija** (tik derinant veiksmažodinę formą su ligos pavadinimu, o ne pavieniu žodžiu), plg. frazeologizmą lie. *gelta apšáuti* '**aptraukti** (**apie geltą**)' Gmž: *Ligonė visa gelta apšautà* VšR; *Geltu apšáutas, kad, rodos, pjautum, ir tai kraujas nebėgt* Trgn; *Tokiam prastam gyvenime kožną apšáuna geltas ir būva nebeskaistus* Ds (LKŽe).

Tenka apgailestauti, kad iš esmės **klaidinga** K. Būgos hipoteze remiasi ankstesnių ir naujausių mitonimo *Auschauts* kilmės ir semantinės raidos aprašų autoriai (žr. Skardžius IV: 647; Топоров 1972: 305; ПЯ I: 166; Běťáková, Blažek 2012: 36), neįtikėtino spėjimo pagrįstumą argumentuojantys ne tik visai kitos leksinės semantinės grupės pavyzdžiais (resp. **ne** darybos atitikmenimis), bet ir **vokiečių** kultūrinio paveldo **skoliniais**, su aptariamu *Auschauts* neturinčiais absoliučiai nieko bendra, mat šis mitonimas jų priskiriamas paveldėtajai baltų leksikai, plg. V. Toporovo pateikiamus iliustracinius, neva K. Būgos hipotezę pagrindžiančius, latvių užkalbėjimus: *nuošķir, tu žèlīgais Dievs un Tèvs, nuošķir tàs vèja buĩtas* resp. *nugink, gailiaširdi Dieve ir Tėve, nugink apopleksiją*; *Dzen, Pērkuona lùode, zibenē tùos ļaùnuos garus nuo maniem lùopiem nùost!* resp. *Nuvaryk, Perkūno kulka, žaibu šalin nuo mano gyvulių piktąsias dvasias* (plačiau žr. Топоров 1972: 306; ПЯ ibd.).

Neabejotinai **diferentinę** šių užkalbėjimų ir *Auschauts* etiologijos raidą suponuoja frazeologizmų la. *vēja* ***bulta*** / *vēja luode* 'radikulitas; apopleksija; tokia kiaulių liga' (ME I: 349; EH I: 251) ↔ la. ***raganu bulta*** 't. p.' (ME ibd.) **germanų**, o **ne** indigeni baltų kilmė, mat būtent viduramžiais Vokietijoje, iš kurios šnektų į latvių kalbą atkeliavo **skolinys** sub. la. *buĩta*, dial. *bults* 'varžtas; **strėlė**; užsklanda ir kt.' (← a. v. a. *bultz* '**strėlė**, ietis; **šaunamasis**

raiškos (**II**) sintonija (resp. dermė), kuri, remiantis pateikiamų eksplikacinių, jo etiologijai skirtų, veikalų rezultatais, yra kontrastinė resp. paneigianti etimologinės analizės, privalomai grindžiamos šių 2-ų tiriamojo objekto sisteminių vienetų interferencija, principus (apie juos žr. Malkiel 1993: 168) – **I.** bene daugiausia apie *Auschauts*[77] rašęs, Antonis Mierzyńskis teigia, neva *Agenda Ecclesiastica* (apie ją žr. 5 išn.) pirmą kartą paminėtas, šis mitonimas nėra teonimas[78] (Мѣржинскій 1899: 65; Mierzyński 1900_a: 49, 51), bet sub. pr. *auschautins* 'skolas'[79] refleksija (t. y. išplėtojama J. Bretkūno hipotezė [žr. 76 išn.]), šį spėjimą, kurį konstatuojamu tonu kaip neabejotiną tiesą pakartojo A. Brückneris (1922: 166), argumentuodamas SK motyvu (**II.1.**) apie Auschauto tarpininkavimą, prašant dievams prasikaltusiems žmonėms palankesnių kitų metų ir, jo teigimu, kontradikcine funkcine apibrėžtimi (**II.2.**), t. y. sememų 'ligonių' ↔ 'sveikųjų' priskyrimu tam pačiam referentui (Мѣржинскій 1899: 77; Mierzyński 1900_a: 50).

II. A. Mierzyńskio skepsis yra ganėtinai toliaregiškas, tačiau menkai argumentuotas, mat jo įvardyta mitonimo uzemų skirtybė (resp. II.2. argumentas) yra

---

sviedinys ir kt.' [DW 276] arba v. v. ž. *bolte* 'varžtas; strėlė ir kt.' [plg. ME ibd.; dar žr. LEV I: 152; LW 126]), buvo tikima, kad burtininkės / **raganos**, pavaldžios jų valdovui Liuciferiui (plačiau žr. Russell 1986: 212), užkrečia žmogų blogio dvasia (taip atimdamos ir sveikatą), šaudamos į jį **strėlę** (žr. Guiley 2008: 157). Deja, iki šiol germanų introdukcinis kultūrinis referentas ***Liuciferio kulka*** / *strėlė*, kuris dėl senųjų baltų dievų demonizacijos tendencijų, nulemtų krikščionių scholastinio mokymo, buvo susietas su Perkūnu ir jo svaidomais žaibais, vis dar ydingai priskiriamas paveldėtiems **proto**baltų kultūros reliktams (žr. Laurinkienė 2003: 54);

(**10**) A. J. Greimas (1990: 177) pasiūlė aptariamą mitonimą traktuoti kaip kompozitą, kurio pirmasis sandas kildintinas iš verb. bl. *aušˉ* / *ausˉ* 'aušti, dienoti', o antrasis eksplikuotinas, remiantis K. Būgos hipoteze (žr. anksčiau);

(**11**) V. Toporovas (Топоров 1972: 303) mėgino įžvelgti genetinę aptariamos mitologemos sąsają su rytų baltų aušros pavadinimais, kuriuos interpretuoja kaip partityvinius homofonus, tačiau hipotezės autorius nepaaiškino, kaip aušros dievybė galėtų būti susijusi su *Auschaut* priskirta gydymo funkcija bei fonomorfologinės šių lyčių skirtybės priežasčių; be to, šis tyrėjas neaptarė Sembos sūduvių, gyvenusių visiškai izoliuotoje aplinkoje (žr. O. poskyrį), galimų kontaktų su rytų baltais resp. bendro mitologinio konstrukto — jau minėtų privalomai suponuotinų, remiantis tokiu spėjimu, astralinių dievybių sanavimo funkcijų, neminimų jokiame ankstesniame vakarų baltų kultūros paminkle, etiologijos niuansų (dar žr. 87 išn.).

[77] Pagrečiui šis tyrėjas vartoja Coelestino Mislentos (1626: [27]), besirėmusio (Mierzyński 1900: 77) ir savaip reinterpretavusio *Agenda Ecclesiastica*, kurioje įvardyta lytis *Ausschauts* ↔ *Aesculapius* (WMh 233; dar žr. BRMŠ II: 159), faktografiją, pateiktą lytį *Auxfchautis* (dar žr. WMh 234), kurią A. Brückneris (1922: 165) klaidingai priskyrė autentiškai *Agenda Ecclesiastica* medžiagai, bei identišką formą, užfiksuotą Chr. Hartknocho (1679: 125), keisdamas ją į *Auszautis* (Мѣржинскій 1899: 76).

[78] Vienas pirmųjų sakralinės šio mitonimo savasties statusu suabejojo G. Trusmanas (žr. Трусманъ 1884: 43).

[79] Šios leksemos semema — a. v. a. *schulde* 'pinigų skolas' acc. pl. ↔ a. v. a. *schuld* 'pinigų skola' (Götze 1920: 195), A. Mierzyńskio (Мѣржинскій 1899: 77) ne visiškai teisingai interpretuojama kaip 'kaltė' (dar žr. PEŽ I: 122), mat v. v. ž. *schulde* suponuoja reikšmę 'kaltinimas; skundas' (LW 672).

koordinuojanti su romėnų sveikatos dievo lo. *Aesculāpius* veiklos apibrėžtimi. Be to, šis antikos kultūros alternantas suponuoja ir II.1. sakralinio motyvo eksplikaciją: italikų (pagal etiologiją — sabinų [Preller 1858: 601]) **sveikatos** ir **visokeriopos sėkmės** deivės lo. *Salūs* kultą[80] ilgainiui pakeitęs iš Epidauro atgabentas dievo lo. *Aesculāpius*[81], būtent tokiu paraleliniu vardu *Ausschauts* apibūdinamas *Agenda Ecclesiastica* (WMh 233) simbolis — **gyvatė** (Preller 1858: 134–135, 606–607; Wissowa 1902: 254; Fox 1916: 301), remiantis romėnų apeigų atlikimo tradicija, implikuoja subordinuotą **kelių** tos pačios funkcinės priklausomybės dievybių pagalbos prašymo ir teikimo praktiką, pvz., 180 m. pr. m. e. Romoje nutikus epidemijos protrūkiui, buvo kreiptasi iš karto į 3 dievybes: lo. *Apollō* 'medicinos dievas', lo. *Aesculāpius* 'gydymo dievas', ilgainiui suvoktą kaip Apolono sūnų (Preller 1858: 600), lo. *Salūs* 't. p.' (Preller 1858: 602).

Remiantis BRMŠ faktografija, galima daryti atsargią prielaidą, kad SK autorius, kurdamas jotvingių religijos mistifikaciją (žr. 87 išn.), pasitelkė Erazmo Stellos veikale *De Borvssiae Antiqvitatibvs* pateiktą naratyvą[82] apie sūduvių žynių garbintas **gyvates** — dievų **pasiuntinius** (resp. **tarpininkus**)[83], implikuodamas konvergentinę jo sąsają su romėnų gydymo dievybės zoomorfiniu pavidalu, t. y. gyvate, priskirdamas mitonimui *Auschaut* mitologinės veiklos artefaktą — dievų tarpininko funkciją **ne**derliaus metais, kuri visiškai **ne**dera su sanavimo veikla resp. yra akivaizdi **fikcija**: „Ist aber ein nass Jar vnd das getreide nicht woll gereth oder vbel einkömpt, so machen sie ein fest. Vnd der Wourschkaiti bittet den grossen gütigen Gott Auschauten, dass er bitten wolt die götter als Grubrium, Parkunen, Swayxtixen vnd Pilniten, Inen vorbas Im künfftigen Jare genediger zu sein" A(p [WMh 249]) resp. „Bet jei metai buvo drėgni ir javai neužderėjo arba buvo blogai sudoroti, tai jie taip pat rengia šventę. Ir Wourschkaiti prašo didįjį gerąjį dievą Auschauten, kad jis paprašytų dievus Grubrium, Parkunen, Swayxtixen ir Pilniten būti jiems ateinančiais metais maloningesnius" (plg. BRMŠ II: 146).

Mitonimo *Auschauts* grafinės pateikties variantų, t. y. tos pačios formos, besiskiriančios pavieniais diferentiniais struktūriniais elementais, atmainų nėra itin gausu. Jų etiologiją, pradedant D nuorašu (žr. 89 išn.), galima sieti

[80] Apie jį plačiau žr. Preller 1858: 601–602; Wissowa 1902: 122–123.

[81] Tam tikru periodu šios dievybės garbintos paraleliai (žr. Preller 1858: 602; Wissowa 1902: 255; Штаерман 1987: 127, 131).

[82] Plg. „<...> ſacerdotes à Sudinis ſocijs pplis accerſiuit <...> **ſerpẽtes colubres**, deinde ac deo**r famulos nuntiósq**ꝫ religioſe colere docuerũt <...>" (Stella 1518: 27–28) resp. „<...> sąjungininkų sūduvių tautos atsikvietė žynius <...> **gyvates**, **angis**, lyg dievų **pagalbininkus** ir **pasiuntinius** pamaldžiai garbinti išmokė <...>" (plg. Stela 2004: 58).

[83] Gintaras Beresnevičius (1999: 12, 14) šį svarbų niuansą vadindamas neapibrėžtu ir teigdamas, kad „<...> Aušautas su žalčiais tiesiogiai nesiejamas <...>", „<...> neturi aiškių sąsajų su žalčiais", vis dėlto kategoriškai tokios galimybės nepaneigia.

su substratinės lyties, suponavusios sakralinės konotacijos referentą, kilmės paieškomis resp. **ligų pavadinimų** (žr. 96 išn.) — homofonų (dažniausiai partityvinių) ir sporadine (resp. perrašinėtojo žvilgsnio perkėlimo nulemta) **kontaminacija**, o šios mitologemos polisemija, kaip ir astronimo įtv. *Swayxtix* (žr. 1 poskyrį), be Antikos kultūrinių alternantų, grįstina ir skirtingų mitonimų funkcinės konvergencijos fenomenu (žr. 16 išn.), būdingu K nuorašui (žr. 3 schemą):

1. konsekvenčios **nuorašų** pirminio šaltinio formos su separatiniu trigrafu *-sch-* resp. a. v. a., v. v. ž. /ʃ/ pavyzdžiai –

(**I**) 'der Gott der Gebrechen Kranken vnd Sunden resp. kūno ydų, ligonių ir sveikųjų dievas' — *Auschauts* A(p [WMh 245]) ↔ *Auſchauts* 'der Gott der gebrechen, krancken vnnd Sůnden' α 727v, 'Der gott der gebrechenn krancken vnd Sůnde' B 728r ↔ *Awſchaůts*[84] 'der got der gebrechen, krancken vnd Sůnde' C 1r, *Awſchawts* 'der Got der gebrechen krancken vnnd Sůnde' G 2r ↔ *Aůſchaůts* 'der gott der gebrechen krancken vnd Sůnden' X 762;

(**II** [SK mitonimų konvergentinės pateikties refleksija (žr. 16 išn.)]) 'ein got des mehres resp. jūros dievas'[85] — *Awſchawths*[86] K 165r (dėl *au* grafinio varianto *aw* žr. 84 išn.);

(**III**) 'den grossen gütigen Gott resp. kilmingąjį[87], teisingąjį[88] dievą' — *Auschauten* (acc. sg. [dėl fleksijos žr. 12 išn.]) A(p [WMh 249]) ↔ *Aůſchaůtenn* (acc. sg.) 'den groſſenn gůttigenn Gott' α 730r ↔ *Aůſchaůthen* (acc. sg.)

---

[84] Šios lyties inicialės *Aw-* antrojo dėmens *-w-* fonetinė vertė yra **tapati** balsiui *-u-* resp. *Au-schauts* A(p), mat a. v. a. raštuose tokia pakaitinė balsio *u* ir dvibalsio *au* grafinė raiška (resp. *w* ir *aw*) buvo ganėtinai dažna — ypač žodžio **inicialėje** (žr. FrG 46–47, 59–60), tačiau pasitaiko ir medialinio *-aw-* /aɔ/ vartosenos pavyzdžių (plg., pvz., ***Aw**ſch**aw**ts* G 2r). Dėl šios priežasties 2-asis minėtos formos diftongas *aů* (ne inicialinis) yra pateikiamas, pasitelkus įprastą vokalinį grafemų derinį.

[85] Plg. *Autrimpus* 'der Gott des **Mehres** vnd der grossen Sehe' A(p [WMh 245]).

[86] Dusliojo dantinio *t* grafinė raiška digrafu *th* įprasta a. v. a. bei v. v. ž. raštuose (žr. FrG 92, 94–95; Lasch 1914: 21).

[87] Šio fragmento adj. a. v. a. *gros*, spėtina, yra visai kitos semantinės vertės, nei nurodo BRMŠ (II: 146) vertėjai, pateikę reikšmę 'didįjį', mat, be sememų 'didelis, aukštas (apie ūgį); sunkus (apie svorį); nėščia, vaisingas; gausus; žiaurus; svarbus, pirmaeilis; pakylėtas; visa aprėpiantis; ypatingas ir kt.', minėtas būdvardis suponuoja ir reikšmę '**kilmingas** (pagal kilmę ir užimamą socialinę padėtį)' (FHNDWe), t. y. SK autorius, paisydamas kuriamo mitologinio personažo Antikos prototipo socialinio rango resp. **karaliaus** statuso (lo. *Aesculāpius* 'Apolono ir nimfos Koronidės sūnus, Efeso **karalius**, apoteozės būdu imtas identifikuoti su gydymo dievybe, mat buvo didis gydymo meno žinovas' ← gr. Ἀσκληπιός 't. p.' [Lewis, Short 1958: 61; LS 232; Pape I: 159]), pavartojo kilmės cenzo, o ne išskirtinės teonimo apibrėžties, kuri būtų visiškai **ne**motyvuota resp. **a**logiška, kaip, pvz., V. Toporovo (Топоров 1972: 303) spėjama *Auschaut* sąsaja su rytų baltų aušros pavadinimais (plačiau žr. 76 išn.).

[88] Adj. a. v. a. *gütig* yra poliseminis resp. reflektuoja įvairios konotacinės vertės sememas: 1) 'pasiturintis, turtingas'; 2) 'geranoriškas, paslaugus, rūpestingas'; (**teol**.) '**teisingas**,

3 schema

SK mitonimo *Auschauts* grafinės pateikties įvairavimo ir polisemijos genezė

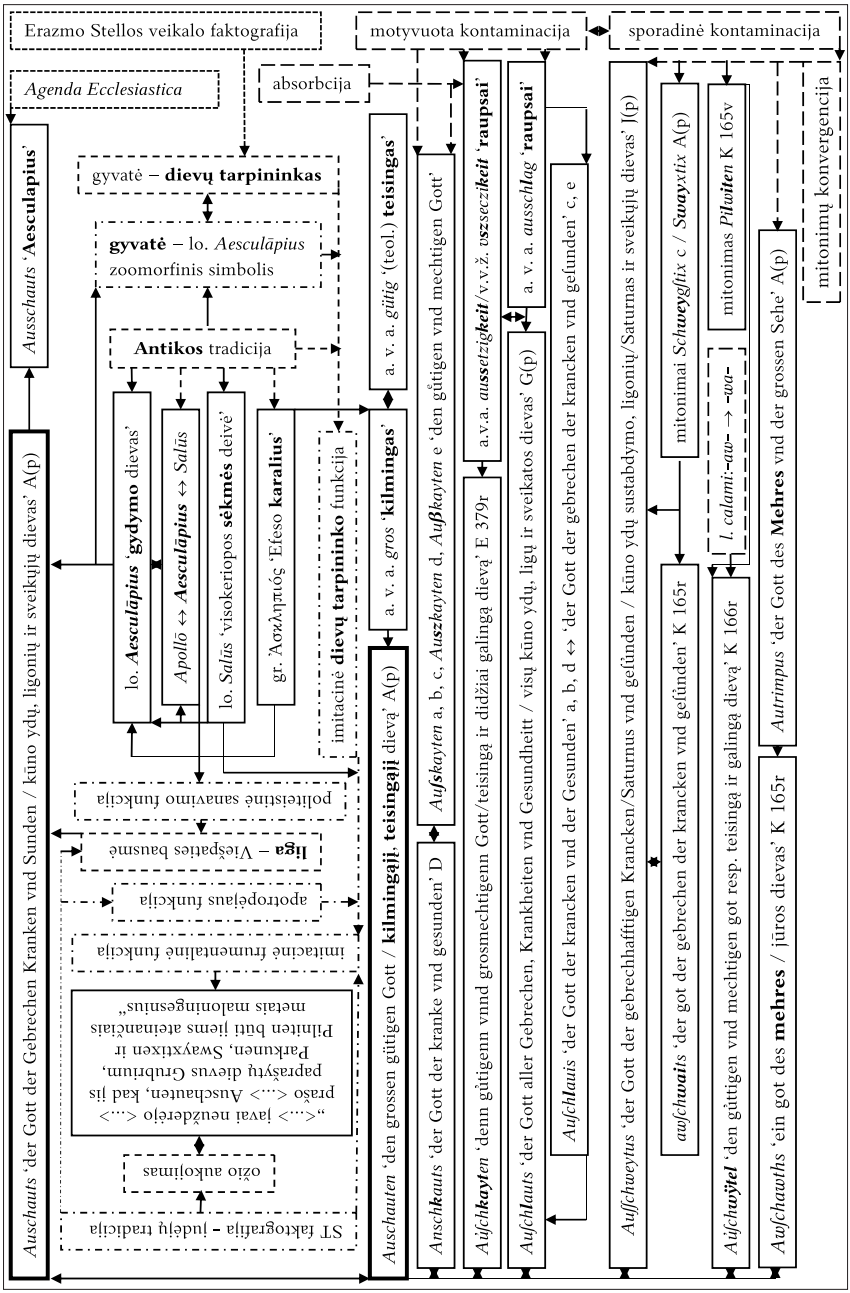

'den groſſen gůttigen Gott' G 4r ↔ *Aůſchawten* (acc. sg.) 'den groſſen guttigen Gott' X 764;

(**III**$^{\alpha}$ [sememų (1) 'grossen' (2) 'gütigen' → (2) 'gütigen' (1) 'grossen' permutacijos refleksija]) 'denn gůttigenn groſſenn Gott resp. teisingąjį, kilmingąjį dievą' — *Aůſchaůten* (acc. sg.) B 730r ↔ *Aůſchawthen* (acc. sg.) 'den gůtigen groſſen gott' C 3v (dėl 2-ojo struktūrinio elemento *-aw-* /aɔ/ fonologinės vertės žr. 84 išn.);

2. funkciškai motyvuotos kontaminacijos refleksijos –

2.1. su kompleksiniu *-sch**k**-* deriniu –

(**I**$^{\alpha}$ [defektinė resp. stokojanti semantemos 'der Gebrechen resp. kūno ydų']) 'der Gott der kranke vnd gesunden resp. ligonių ir sveikųjų dievas' — *Anschkauts*[89] D (WMh 245) ↔ *Auschkawts* 'Der Gott der krancken vnd der Gesunden' F (WMh 245 [dėl *-au-* ↔ *-aw-* grafinio santykio žr. 84 išn.]);

(**I**$^{\beta}$ [inovacinės semantemos 'der gebrechhafftigenn resp. kūno ydų sustabdymo' refleksija]) 'Der Gott der gebrechhafftigenn, Krancken vnd geſůnden resp. kūno ydų sustabdymo, ligonių ir sveikųjų dievas' — *Aůſchkaůts* E 377r, ε (WMh 245);

(**III**$^{\beta}$ [defektinė resp. stokojantis sememos 'gütigen' ir iš dalies inovacinė, t. y. suponuojanti sememų 'grossen' → 'großmechtigen' kaitą, semantema])

---

dievobaimingas, dievotas'; 3) (**teol**.) 'mielaširdingas, maloningas, gailestingas'; 4) (teis.) 'taikus, taikingas, nesmurtinis'; 5) 'mielas, šaunus'; 6) 'tikėtinas, lauktinas' (FHNDWe).

BRMŠ (II: 146) pateikiamas šio fragmento vertimas *didįjį gerąjį dievą*, matyt, pernelyg supaprastina ir iškreipia SK autoriaus pateikiamą informaciją, kuri ne visai dera su *Auschauts* etimologija resp. kultūrine šio mitonimo savastimi (žr. 87, 101 išn.). Spėtina, kad šios mitologemos eksplikacija yra susijusi su SK aprašomu **ožio aukojimu** resp. dieviškąja sanavimo priemone, taikoma, norint atitolinti **Viešpaties bausmę** — ligą resp. norėta įvardyti teologinę prasmę, o ne neutraliąją pozityvios dievybės funkciją, kuri galėtų būti priskirta beveik visiems SK minimiems pseudoteonimams (žr. 3 schemą).

[89] Epentezinio *-k-* atsiradimas grįstinas kontaminacija su a. v. a. *aussätzig**k**eit*, *aussetzig**k**eit* '**raupsai**' 1451 (DW 135), suponuojančią prototipinę *Auschauts* A(p) etimologizavimo refleksiją, t. y. D nuorašo autorius Johannesas Freybergkas (apie jį žr. Kregždys 2018$_b$: 104) buvo pirmasis, susiejęs šios lyties leksinį substratą su ligos pavadinimu.

Inicialinio *A**n**-* D ↔ *A**u**-* A(p) neatitiktis **ne**gali būti priskirta nei prie *lapsus calami* pavyzdžių, nei inovacinių struktūrinių elementų grupei, mat, spėtina, SK pirminiame variante (resp. originale) virš šio mitonimo inicialinio *Au-* antrojo dėmens *-u-* nebuvo papildomo grafinio balsio žymens (resp. *ů* [lankelis virš *u* (žr. Santifaller 1930: 49)] arba *ŭ* [2-ų diakritinių brūkšnelių, plg. *Aŭſchaŭtenn* 'den groſſenn gůttigenn Gott' α 730r]), o vokiečių kursyvo grafemos ***n*** ir ***u***, be įvardyto diakritiko, yra **tapačios** (žr. Santifaller 1930: 46). Vadinasi, J. Freybergko pateiktoji lytis reflektuoja tik vieną inovacinį struktūrinį elementą *-k-*.

Minėtina, kad indigeniuose vakarų baltų onimuose šis garsas buvo linkęs nykti, ypač derinyje su dantiniu dusliuoju *t*, plg. top. pr. *Au-**ct**-igarbin* 1411 / 1419 ↔ top. pr. *Au-t-igarbe* 1419, top. pr. *Au-t-ekaym* 1291 ↔ top. pr. *Au-**ct**-ekaymen* 1354 ir kt. (Gerullis 1922: 13, 224).

'großmechtigen Gôtter resp. dievų didžiai galingąjį' — *Auſchkauten* (acc. sg.) G(p [Dvd I: 91]);

(**III**$^{\gamma}$ [III$^{\alpha}$ ir III$^{\beta}$ hibridinis variantas]) 'denn gůtigenn vnnd grosmechtigenn Gott resp. teisingą ir didžiai galingą dievą' — *Aůſch**k**ayten*[90] (acc. sg.) E 379r;

2.2. su kompleksiniu -*sch**l***- deriniu –

(**I**$^{\gamma}$ [sanavimo hiponimų [resp. 'ligonių' → 'ligų', 'sveikųjų' → 'sveikatos'] kaitą reflektuojanti inovacinė semantema) 'der Gott aller Gebrechen, Krankheiten vnd Gesundheitt resp. visų kūno ydų, ligų ir sveikatos dievas' — *Auſch**l**auts* G(p [Dvd I: 86] — dėl struktūrinio elemento -*l*- etiologijos žr. 89 išn.);

(**I**$^{\alpha}$) 'der Gott der krancken vnd der Gesunden' — *Auſch**l**auis*[91] a, b, d (WMh 245);

(**I**) 'der Gott der gebrechen der krancken vnd geſunden' — *Auſch**l**auis* c (Dtm [132]), 'der Gott der Gebrechen, der Krancken vnd Geſunden' e (Sch 707);

3. sporadinės kontaminacijos, nulemtos perrašinėtojo žvilgsnio perkėlimo, refleksijos –

(**I**$^{\delta}$ [I$^{\beta}$ semantinis variantas, implikuotas antikinio motyvo pseudoalternacijos]) 'der Gott der gebrechhafftigen Krancken / Saturnus[92] vnd geſůnden resp. kūno ydų sustabdymo, ligonių / Saturnas ir sveikųjų dievas' — *Auſſch**wey**tus*[93] J(p [Ws 19] — dėl diftongų *ay* ↔ *ey* grafinio variantiškumo žr. 15 išn.);

(**I**) 'der got der gebrechen der krancken vnd geſůnden' — *awſch**wai**ts* K 165r;

(**III**$^{\gamma}$) 'den gůtigen vnd großmechtigen Gott' — *Auſſch**wey**tiſſen* J(p [Ws 20] — žr. 93 išn.);

---

[90] Šios lyties kontaminantas — a. v. a. *aussätzig**keit***, *aussetzig**keit*** 'raupsai' arba absorbcijos paveiktas tos pačios ligos pavadinimas (žr. 96 išn.).

[91] Spėtina, Jeronimas Maleckis, kaip ir D nuorašo autorius (žr. 89 išn.), buvo įminęs šio mitonimo kilmę, todėl vietoj SK užfiksuotos lyties *Auschauts* ir jo tėvo, Jano Maleckio, minimos sulotynintos *Auscautum* (WMh 295; dar žr. Мѣржинскій 1899: 76) pateikė *Ausch**l**auis* a, b, c, d, e su inovaciniu struktūriniu elementu -*l*-, t. y., priešingai A. Mierzyńskiui (Мѣржинскій 1899: 77; Mierzyński 1900$_a$: 49, 51), teigusiam, čia esant -*t*- metatezę ir jos suponuotą disimiliaciją (resp. *Auszau-**t**-is* → *Ausz-**t**-au-is* → *Ausz-**l**-au-is*), kurią traktuoja, pasitelkęs *lapsus calami* principą ir minėdamas barono Vasilijaus fon Rotkircho veikalą, nors šis apie jokias fonetines žodžio elementų kaitas net neužsimena (plačiau žr. Теобальдъ 1890: 63–67), galima spėti, šį kitimą esant nulemtą kontaminacijos su a. v. a. *ausch**l**ag* / v. (dial. [RPr.]) *Aussch**l**ag* 'odos bėrimas, odos liga; **raupsai**; niežai resp. bžn. / V. lo. *scabies*, *eruptio* ir kt.' (FHNDWe; DWG I: 949; Ziesemer I^{6}: 327; dar žr. Sleumer 1926: 700), t. y. Jer. Maleckio mitonimo etimologijos nustatymo bandymą. Vėliau šios modifikuotos lyties struktūrinį elementą -*l*- į formą *Auschauts* įterpė Lucas Davidas, t. y. pateikė lytį *Ausch**l**auts* G(p [Dvd I: 86]).

[92] Italikų dievybės alternanto lo. *Sāturnus*, nurodomo Mato Waisselijaus (Ws ibd.) parengtame J(p) nuoraše, etiologija argumentuotina, remiantis mitonimų sekos elementų konvergentine (resp. 0↔3) pateiktimi (žr. 16 išn.). Tokių klaidų ypač daug K nuoraše (plačiau žr. Kregždys 2018$_b$: 111).

[93] Mitonimų *Auſſchweytus* J(p) bei *awſchwaits* K 165r formų inovacinis struktūrinis elementas -*wey*- / -*wai*- reflektuoja kontaminaciją su mitonimu *Sch**wey**gſtix* c (Dtm [134] = a, d [WMh 249]) / *Sway**xtix* A(p [WMh 245]), α 727v, B 728r, *Swaÿ**xtix* C 1r, *Swai**xtix* X 763 ir kt. (dar žr. Мѣржинскій 1899: 76), nulemtą jų funkcinės konvergencijos (žr. 16 išn.).

(**III**$^{\delta}$ [III$^{\gamma}$ variantas, reflektuojantis leksemos *großmechtigen* 1-ojo sando *groß-*abesiją]) ‘den gůttigen vnd mechtigen got resp. teisingą ir galingą dievą’— *Aůſchwÿtel*[94] (acc. sg.) K 166r;

4. konsekventaus **perrašų** antrinio digrafo -ss- arba -*sz*-[95], o taip pat *escet* raide (resp. ß), suponuojančio/-ios a. v. a., v. v. ž. /s/, pavyzdžiai –

(**III**$^{\delta}$) ‘den gůtigen vnd mechtigen Gott resp. teisingą ir galingą dievą’ — *Au**ſs**kayten*[96] a, b (WMh 249), c (Dtm [134]), *Au**sz**kayten*[97] d (WMh 249), *Au**ß**kayten*[98] ‘den gůtigen und mȧchtigen Gott resp. teisingą ir galingą dievą’ e (Sch 710).

Analizuojant *Ausschauts* kilmę, pirmiausiai aptartinas iki šiol postuluojamas (žr. 76 išn.) šio mitonimo genetinis santykis su sub. pr. *auschautins* ‘**skolas**’, kuris, K. Būgos (II: 98) teigimu, grįstinas mitologemos sanavimo ir šaudymo funkcijų sinergija (resp. „<...> **nušáuja** <...> nuo žmonių ligas“), kurią iliustruoja neva ide. kalboms būdingu genetiniu alternantu, t. y. nurodo verb. v. *schiessen* ‘**šauti**’ ↔ verb. v. *vorschiessen* ‘**skolinti**’ atitikmenį. Deja,

[94] K nuorašo autorius, iš pradžių parašęs lytį *Aůſchwa-*, t. y. sukeitęs rašmenis -*aw*- (resp. *Aůſch**aw**[ten]) → -**w**a-*, šią klaidą nutarė taisyti -*a*- raidės perbraukimu ir rašmens -*ÿ*- suformavimu (žr. 3 pav.), kontaminuodamas mitonimą su anksčiau esančia mitologema *Pi-**l**-w-**ite**-n* K 165v (žr. 4 pav.), transponuodamas šios formos struktūrinius elementus: *Aůſchw-**ÿte-l***.

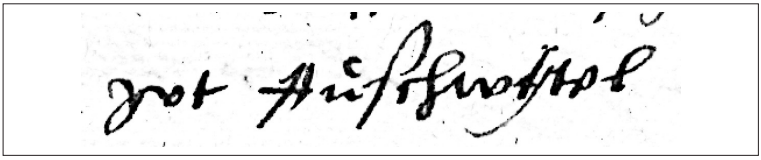

3 pav. ***K 166r***: **K nuorašo fragmentas — „<...> got Aůſchwÿtel <...>“**
(LMAGBR: Ms. 1271)

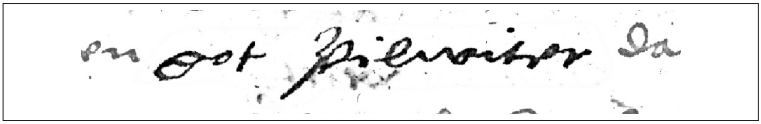

4 pav. ***K 165v***: **K nuorašo fragmentas — „<...> got Pilwiten <...>“**
(LMAGBR: Ms. 1271)

[95] Digrafu -*sz*-, kaip ir -*ss*-, įprastai buvo žymimas a. v. a. duslusis pučiamasis /s/, tik pirmasis dar galėjo žymėti ir afrikatą /ts/ (Young, Gloning 2004: 200–201).

[96] Šio antrinio sibilianto kilmę, matyt, galima eksplikuoti (**1**) kontaminacija su a. v. a. *au**ss**ätzigkeit*, *au**ss**etzigkeit* ‘**raupsai**’ (DW 135; dar žr. 89 išn.); (**2**) absorbcijos paveiktą ligos pavadinimą resp. *auss(**etzig**)keit* + -*en* (acc. sg. formantas [žr. 12 išn.]) → ***Auſskayt**-en* (dėl -*ei*- ↔ -*ay*- grafinės alternacijos žr. 15 išn.).

[97] Be 95 išn. įvardytų motyvų apie digrafo *sz* fonologinę vertę, dar plg. v. v. ž. *v**sz**seczikeit* ‘**raupsai**’ (žr. 105 išn.).

[98] Dėl raidės *escet* sąsajos su ligos pavadinimais plg. a. v. a. *Au**ß**satz* ‘**raupsai**; maras’ (FHNDWe).

bet šis tyrėjas **ignoruoja** vokiečių kalbos **periodizaciją** (dar žr. 14 išn.) ir **klaidina** skaitytojus, nurodęs neva germanų semantinius ekvivalentus, mat ir SK, ir prūsų katekizmai yra parašyti **ne** n. v. a. (resp. v.), bet a. v. a. kalbos laikotarpiu, o tuo metu (taip pat ir v. v. a. kalbos periodu) vartotoms, šio tyrėjo įvardytoms, lytims minėta semantinė koreliacija **ne**būdinga, plg. a. v. a. *schießen* 'šauti; lėkti, bėgti; lėkti (joti) šuoliais' (Götze 1920: 188) ↔ a. v. a. ***vor**schießen* 'išlėkti iš namų; išsikišti' (Götze 1920: 89), dar plg. v. v. a. *schiezen* 'mėtyti, mesti; (nu)šauti resp. lo. *jaculari*, *sagittare*' (MLex II: 727–278) ↔ v. v. a. *verschiezen* 'numušti, numesti; iššvaistyti šaudant; nušauti, sunkiai sužalojant; šuoliuoti; mesti gilyn, įkristi; atsisakyti; klysti; nepasisekti, neatlikti' (MLex III: 216) — semema verb. v. *vorschiessen* 'skolinti' fiksuojama **tik nuo** XVII a. 2-osios pusės (resp. 1663 m. [plačiau žr. DWG XII[II]: 1465–1466]), t. y. ji būdinga **tik** n. v. a. kalbai ir suponuoja itin vėlyvą **ekspresyvo** (apie šį reikšminės koreliacijos tipą plačiau žr. Crystal 2008: 180), t. y. **ne** dėsningos semantinės raidos, galinčios implikuoti kitų ide. kalbų konsekventinius reikšminius pavyzdžius, bet **okazionalizmo** (resp. tik tai kalbai, šnekai ar pavieniam autoriui būdingo lingvistinio fenomeno) statusą. Vadinasi, šio tyrėjo pateikta baltų ir germanų leksemų gretinamoji analizė yra iš esmės **ydinga**.

Remiantis Rytų Prūsijos vakarų Sembos vokiečių **žemaičių** šnektai būdinga dėsninga diftongo *au* monoftongizacija (resp. *au* → *ū* / *ǖ*)[99], o likusioje šios dialektinės zonos dalyje, kurioje dominavo *au* → *ō* kaita, plg. sub. v. dial. (RPr. [vakarų Semba]) *bōm* 'medis' ↔ sub. v. *Bau**m*** 't. p.' (Ziesemer 1924: 126), fonetinės kaitos ypatumu, galima atsargiai teigti, kad SK autorius, pasitelkdamas scholastinę doktriną (žr. 100, 101 išn.) ir jo disponuotus faktografijos duomenis apie sūduvių papročius, o taip pat, spėtina, ir Prūsijoje paplitusią **užkalbėjimo formulę**[100] nuo pavojingos ligos — **raupsų**[101], pateikė **ne** Semboje

[99] Rytų Prūsijos vokiečių žemaičių vakarų Sembos, kurios teritorijoje gyveno sūduviai, šnektoje, diftongas *au* **dėsningai** monoftongizuotas (resp. *au* → *ū*), plg. sub. v. dial. (RPr. [vakarų Semba]) *plūme* 'slyva' ↔ sub. v. *Pfl**au**me* 't. p.', sub. v. dial. (RPr. [vakarų Semba]) *frü* 'moteris; ponia' ↔ sub. v. *Fr**au*** 't. p.' ir kt. (plačiau žr. Ziesemer 1924: 127).

[100] Plg. Rytų Prūsijoje (vokiečių **aukštaičių** dialektiniame plote) vartotą užkalbėjimą: „Ich versegne dich im Namen Jesu Christi für den **Aussatz**, so wie unser Herr Jesus Christus ist geboren in Bethlehem im Jüdischen Land und ist getauft zu Jerusalem über den breiten Stein, so sollst du von jetzt ab von dem bösen **Aussatz** befreiet sein" (Ziesemer I[6]: 324) resp. „Jėzaus Kristaus vardu aš atskiriu tave nuo **raupsų**, kaip mūsų Viešpats, Jėzus Kristus, yra gimęs Betliejuje, judėjų žemėje ir pakrikštytas Jeruzalėje prie plataus akmens, taip nuo šiol tu nuo baisių **raupsų** privalai būti išlaisvintas".

Iš tiesų, remiantis legenda, Jėzus Kristus buvo pakrikštytas Jordano upėje (Mt 32.13) Betanijoje (Jn 1.28 [~ 1,5 km į rytus nuo Jeruzalės]), kur gyveno Simonas Raupsuotasis (dar žr. EB IV: 4536; 104 išn.).

[101] Raupsai, **Viešpaties bausmė** (Įst 24.8–9; 2 Kar 5.20–27; 2 Kr 26.16–21, Kun 14.34; Sk 12.9–16 [žr. DBI 650, 672, 737, 1717]), minimi jau ST (Iš 4.6, Sk 5.2, 12.9–16; 2 Kar 5.19–27, 15.5; Kun 13.41–46, 53–59,14.8–9, 47 [žr. DBI 1038, 1716, 2697, 2793, 3113]), nuo kurių gydė Kristus savo prisilietimu (Mt 8.3, Mk 1.40–42, Lk 11.19 [žr. DBI 585, 1503, 2955]).

vartotą germanizmo lytį, kurios sąranga pasirinkta dėl pseudoteonimų sąrašo demonologinio[102] konstrukto struktūrinės sistemos, paremtos *alefbet* rašmenų numerologine verte (žr. Kregždys 2018: 73–74), bet modifikuotą, Prūsijoje vartotą, tarminę *Ostkäslausche*[103] formą, matyt, paliudytą „gintaro ponų" ataskaitose, reflektuojančią **antonomazijos** darybos būdą (resp. 'liga / ligos pavadinimas' → 'ligą gydanti dievybė') — a. v. a. ***aussatz*** 1475, 1528, 1532, 1563 (resp. [nom. sg.] *aüsacz* 1517/18, *aussaz* 1528, *Außsatz* 1575; [gen. sg.] *aussatzs* 1587, *Aussatzt* 1616) '**raupsai**; **maras** resp. bžn. lo. *lepra*' (FHNDWe; Sleumer 1926: 471) ↔ sub. v. dial. (RPr. [aukštaičių dialektinė zona]) ***Aussatz*** (↔ n. v. a. *Aussatz* /'ɑɔszats/ [KSHA 342]) '**kūno yda**; **raupsai**; Lozoriaus[104] **liga** ir kt.' (Ziesemer I[6]: 324; dar žr. Kluge 2002: 76), kuris dėl SK autoriaus pasitelktos grafinės **moduliacijos**, buvo perteiktas lytimi *Au**sch**auts* A(p), suponuojančia keletą grafinės (**1**), pirminės (resp. etimologinės [**2**]) ir antrinės (resp. **ne**etimologinės) fonetinės kaitos (**3**–**5**) ypatumų:

(**1**) a. v. a. ir v. v. ž. kalbų raštuose dusliojo pučiamojo fonemos /s/ grafinį žymėjimą ne tik įvairių pavienių rašmenų bei grafemų deriniais[105] (Young,

---

[102] **Infernalinį** šios ligos pobūdį galima argumentuoti jos sanacijos atributika — raudona gija / siūlu, kuria/-iuo būdavo apvalomas raupsuotasis (Kun 14.4), mat tokia pat gija buvo aprišami ir Azazeliui (resp. **velniui**) skirto ožio ragai (Yōm 4.2.20 [dar žr. Orlov 2016: 24]). Taip pat akcentuotina, kad antikiniuose pasakojimuose apie judėjų vergystę Egipte minimas 80 000 numerologinis žymuo (EB III: 2766), iš dalies implikuojantis demonologinį simbolį, mat 1**80** 000 dvasių-demonų valdė demonų valdovas *Ašm'dai* motina *Agrat̲ bat Mah*ᵉ*lat̲* (EJ I: 470).

[103] Šiai tarminei Prūsijos zonai, kaip ir Notangos tarmei, kuriose vartota vokiečių žemaičių kalba, be kitų ypatumų, būdinga kompensacinio (resp. antrinio ilgumo) *ō* (← *ă* [žr. Ziesemer 1924: 125]) **diftongizacija**, plg. adv. v. ***bald*** /balt/ 'greitai, lengvai' (KSHA 350) ↔ v. dial. (RPr.) ***bōul*** 't. p.' (žr. Ziesemer 1924: 130; dar žr. Bethge 1970: 17).

Nustatyta, kad *Ostkäslausche* tarmei būdingi ir vokiečių **aukštaičių** patarmės ypatumai (Ziesemer 1924: 131), t. y. joje galėjo būti išlaikomas (resp. **ne** monoftongizuojamas) diftongas ***au***, kuris, kaip minėta anksčiau, vokiečių žemaičių areale įprastai buvo vienbalsinamas į ***ū*** (žr. 99 išn.) arba ***ō*** (Ziesemer 1924: 126). Dėl šios priežasties galėjo likti nepakitusi mitonimo ***Au**schauts* inicialė.

Sieti dupletinio *Au…au…* etiologijos su analogijos ar kontaminacijos veiksniu, plg. v. *H**au**t**au**ssatz* 'raupsai' ↔ a. v. a. *haut* 1524 / *haud* 'oda; kailis; žievė ir kt.' 1562 (DW 655; dar žr. DWG IV2: 701–710) ar v. *H**au**t**au**sschlag* 'odos bėrimas' (DWG IV2: 710) **ne**galima, mat šie dūriniai nėra užfiksuoti a. v. a. kalbos raštuose (žr. FHNDWe).

[104] Raupsai susieti su Lozoriaus liga (resp. Lozoriaus fenomenu) atsitiktinai, remiantis paralelinių evangelijų pasakojimų alternacine Simono Raupsuotojo ir Lozoriaus, Jėzaus prikelto iš mirusiųjų, nominacine pakaita, plg. pasakojimą apie Kristaus lankymąsi Betanėje: (**1**) Simono Raupsuotojo namuose (Mt 26.6; Mk 14.3–9 [EB IV: 4536]); (**2**) Lozoriaus namuose (Jn 12.2). Beje, nėra aišku, ar Simonas Raupsuotasis buvo išgydytas Kristaus nuo raupsų (William 1880: 654), mat jo įvardijimas raupsuotojo epitetu yra kvestionuojamas lingvistiniais argumentais (apie juos plačiau žr. EB ibd.).

[105] Plg. a. v. a. *au**s**sezheit* 'raupsai / lo. *lepra*' 1409 (PrWb I: 324; LW 922; dar žr. FHNDWe) / a. v. a. *au**s**sätzigkeit*, *au**s**setzigkeit* 't. p.' 1451 (DW 135) ↔ v. v. ž. *u**sz**seczikeit* 't. p.' (DW ibd.; dar žr. LW 922).

Gloning 2004: 201; dar žr. Kregždys 2018: 45), bet, pabrėžtina, ir duslųjį pučiamąjį /ʃ/ **dubliuojančiu** trigrafu ***sch***[106];

(**2**) ankščiau minėtos *-sch-* ↔ *-s-* alternacijos eksplikaciją, remiantis a. v. a. *au**ss**atz* 'raupsai' ir v. v. ž. *ûtsetti**sch**eit*, *vtsetti**sch**eyt* 't. p.' (LW 922; SchL V: 172) kontaminacija;

(**3**) antrinio *-sch-* kilmę, implikuotą kontaminacijos su (**2.a**) sub. a. v. a. *aus**sch**lag* / v. (dial. [RPr.]) *Aus**sch**lag* 'odos bėrimas; **raupsai** resp. bžn. / V. lo. *scabies*, *eruptio* ir kt.' (žr. 91 išn.) arba (**2.b**) sub. a. v. a. ***sch**wach* 'ligotumas, kūno yda' (Götze 1920: 196);

(**4**) dialektinės lyties (resp. v. v. ž. Sembos areale vartotos formos) SK autoriaus suponuotą **korekciją** ar jos senųjų dokumentų paliudijimą, implikuojančius vokiečių aukštaičių tarminės dominantės pasirinkimą[107], plg. modifikuotą resp. Sembos šnektai **ne**būdingą fonetinę konstrukciją su mitonimo inicialės diftongu *Au-*, t. y. **vokiečių žemaičių** lytį (dar žr. 105 išn.) — sub. v. dial. (RPr. [Pagudė — Elbingo[108] žemės]) ***utsetz** (↔ ***u**tsetzheit*) 'raupsai' 1409 (Ziesemer I[6]: 324) ↔ v. v. ž. ***û**tsettischeit*[109], *vtsettischeyt* 't. p.' (LW 922; SchL V: 172);

(**5**) 2-ojo diftongo *-au-* (← *-*ō-*) antrinį statusą resp. etimologinio *-*ă-* rekonstrukciją, remiantis *Ostkäslausche* dialektinės zonos ypatumais (žr. 103 išn.).

Baigiant mitonimo *Auschauts* analizę, galima suformuluoti atsargią prielaidą, kad XVI a. prūsų vartoti, Elbingo žodynėlyje **ne**užfiksuoti, todėl, matyt, labai **vėlyvos** kilmės verb. pr. *auschaudītwei* 'pasitikėti' III 27_{11} ir jo vediniai (resp. deverbatyvai) sub. pr. *auschaudīsnan* 'pasitikėjimą' III $47_{11–12}$, adj. pr. *auschaudīwings* 'patikimas' III 57_{15}, sub. pr. *auschautenīkamans* 'skolininkams' III $53_{21–22}$ bei sub. pr. *auschautins* 'skolas' I 11_{3}, kurie iki šiol priskiriami vakarų baltų indigeniai leksikai (Būga II: 98, III: 810; DI IV[2]: 184; LEW 969; ПЯ I: 161–164; PEŽ I: 120–122; Smoczyński 2005: 43–44; ALEW II: 1015), iš tiesų yra adaptuoti **germanizmai** (apie skirtingo laikotarpio tokių skolinių

---

[106] Grafinė intervokalinio (resp. ne konsonantinių junginių) trigrafo *sch* /ʃ/ ir *s* /s/ **alternacija**, ypač būdinga v. v. a. kalbos laikotarpiui, pasitaiko ir a. v. a. laikmečio rašto paminkluose (žr. 29, 30 išn.). Minėtina, kad tokios pakaitinės grafemų *s* ir *sch* vartosenos, kurią V. Mažiulis (PEŽ I: 120) ydingai priskiria klaidoms, pėdsakų yra užfiksuota ir XVI a. prūsų kalbos rašto paminkluose, plg. sub. pr. *au**s**audīsnan* 'pasitikėjimą' III 107_{9} ↔ sub. pr. *au**sch**audīsnan* 't. p.' III $47_{11–12}$ (PEŽ ibd.).

[107] Dialektinę vokiečių tarmių **pseudo**interferenciją resp. teksto autoriaus galimą skirtingų tarmių variantų vartoseną liudija ir a. v. a. ***au**ssaz* 'raupsai' alternantas su pradžios *u-* resp. a. v. a. ***u**ssatz* 't. p.' (FHNDWe), suponuojantis arba fonetinio archaizmo (resp. su nediftongizuotu v. v. a. *ū-* [žr. 109 išn.]) lytį, arba v. v. ž. dialektinės formos refleksiją a. v. a. kalba parašytame tekste.

[108] Minėtina, kad Elbingo miestas priklausė vokiečių aukštaičių dialektinei zonai (žr. Ziesemer 1924: 121).

[109] Ši forma reflektuoja archajiškesnę fonetinę struktūrą, plg. v. v. a. *ûzsetze* 'raupsai' (MLex II: 2046; dar žr. Kluge 2002: 76), kurio inicialinis *ū-* a. v. a. kalbos laikotarpiu buvo diftongizuotas (plačiau žr. FrG 64–65).

akomodaciją prūsų raštuose plačiau žr. Trautmann 1910: XV–XVI), kildintini iš (**α**) a. v. a. *aussatz*, mat ši leksema, be reikšmių (**I**) 'laikrodžio mechanizmo valdymo sraigtelis', (**II**) 'Saulės trajektorijos centras, nesutampantis su Žemės orbitos centru', (**III**) 'raupsai'; (**IV**) 'nutarimas, įsakymas', dar suponuoja sememas: (**V**) 'ištrėmimas resp. pašalinimas iš bendruomenės ↔ paskelbimas raupsuotuoju ↔ turto atėmimas (už **skolas** / **nusikaltimus** resp. **kaltes**) resp. konfiskacija ↔ **liudininko** nušalinimas (resp. **nepasitikėjimo** paskelbimas)'; (**VI**) 'turto vaikams atidavimas **patikėjimo** teise (resp. tėvai perduoda savo turtą vaikams, šiems įsipareigojus juos išlaikyti iki mirties)'; (**VII**) 'pranešimas ↔ kvietimas į aukcioną' (FHNDWe) arba (**β**) verb. a. v. a. *aussetzen* 'puošti brangakmeniais, inkrustuoti; ilsinti (arklius); patiekti, išdėlioti; (augalus) persodinti; įžuvinti; ištremti ↔ paskelbti **raupsuotuoju** ↔ atimti turtą, turint **skolų**, už nusikaltimus resp. **kaltes**, ↔ nušalinti **liudininką**; atidėti baudą, sustabdyti bausmės vykdymą; sutrumpinti sakinį; nekreipti dėmesio, neatsižvelgti; atskirti gerus nuo blogų, atrinkti; nustatyti, apibrėžti; įkurti, įrengti; **būti patikimam**, **patikėti kam ką**, laiduoti už ką, **juridiškai įforminti**; **patikėjimo** teise perduoti vaikams turtą, esant prievolei išlaikyti tėvus; pasilikti; užstatyti, palikti užstatą, **paskolinti**; leisti pasirinkti; pranešti, kviesti į aukcioną; nurodyti trūkumus, ydas resp. peikti; (muz.) derinti balsus' (FHNDWe) ↔ v. dial. (RPr.) *aussetzen* 'paskirti, nustatyti; atsisakyti; iškelti iš valdos, iškrauti; pasodinti augalus (bulves), įžuvinti; nurodyti trūkumus, peikti; nusilpti, suminkštėti; (pa)bėgti; sulėtinti; (iš)rinkti; nustatyti' (Ziesemer I[6]: 332–333).

Formuluoti tokią hipotezę galima dėl 2-ų pagrindinių priežasčių: **a**) iki šiol nesutariama net dėl fonomorfologinės minėtų lyčių etiologijos, neminint liaudies etimologijos pavyzdžių, siekiant išaiškinti jų kilmę (Matzenauer 2009: 26) — teigiama, kad šių formų duslusis pučiamasis pr. *š* (resp. *-sch-*) reflektuoja ne V. Mažiulio postuluojamą **sj-* < bl. **śj-* (PEŽ I: 120; dar žr. Derksen 2015: 441), bet ide. **k̂-* (resp. **k̂eu̯H-* 'mesti, stumti, sviesti' [LIV 330; dar žr. Derksen 2008: 462]), kuris galėjo suponuoti **tik** pr. *s*, o **ne** pr. *š* (plačiau žr. Smoczyński 2005: 43; dar žr. Mažiulis 2004: 21); **b**) dėl visiškai **ne**įtikėtinos aptariamų žodžių semantinės raidos aiškinimo, kuomet neva genetinių rytų baltų alternantų (resp. verb. lie. *šáudyti* 'leisti kulkas iš šaunamojo ginklo; žudyti šūviais; mėtyti, svaidyti ir kt.' [LKŽe], verb. la. *šaũt* 'greitai mesti, stumti; smogti; šauti, šaudyti; atlėkti, atskubėti; smarkiai lyti', verb. la. dial. *saũt* 't. p.' [ME III: 777, IV: 9–10]) reikšmės etiologinis bendrumas yra grindžiamas **ne** referento designatų analize, bet rytų baltų **ekspresyvų** pavyzdžiais[110] (**1**),

[110] V. Toporovo (ПЯ I: 164) pasitelktas, senuosiuose latvių raštuose **ne**užfiksuotas, verb. la. dial. *pašaũt* reikšme '(pa)skolinti' (ME III: 112), matyt, yra vėlyvas pamorfemis **vertinys** iš verb. v. *vorschiessen* 't. p.' resp. traktuotinas kaip semantinis **germanizmas**, su nagrinėjamomis prūsų leksemomis, žinoma, niekaip **ne**susijęs (atkreiptinas dėmesys, kad V. Mažiulis, spėtina, įžvelgęs minėtos leksemos **skolinio** statusą, jos savo pateikiamoje verb. pr. *auschaudītwei* analizėje nemini).

arba visai kitos leksinės semantinės grupės v. v. a. kalbos **pseudo**alternantais (**2**), plg. W. Smoczyńskio (2000: 144) keistą idėją sieti verb. pr. *auschaudītwei* 'pasitikėti' su verb. v. v. a. *trûwen* 'būti tikram, viltis, tikėti(s), pasitikėti resp. lo. *fidere*, *confidere*; (su gen.) tikėti(s), numanyti; planuoti; išdrįsti; (su gen. ar dat.) pasitikėti; (su dat.) sutuokti (sudaryti santuoką)' (MLex II: 1553), kuris niekaip **ne**susijęs su sub. pr. *auschautins* semema 'skolas' (žr. 4 schemą).

Galima atsargiai spėti, kad a. v. a. *aussatz*, reflektuojantis sememas '**raupsai** ([asociatyvus[111]] ↔ **skola** ↔ **kaltė** ↔ **pasitikėjimas** [resp. V ↔ VI sememos])' ar verb. a. v. a. *aussetzen* 'paskelbti **raupsuotuoju** ↔ atimti turtą, turint **skolų**, už nusikaltimus resp. **kaltes** ↔ nušalinti **liudininką**; **būti patikimam**, **patikėti kam ką**, laiduoti už ką, juridiškai įforminti; **paskolinti**', Prūsijos gyventojų (vokiečių, o ilgainiui ir vakarų baltų [jei visos šios lytys nėra okazionalizmai resp. katekizmų vertėjų sugalvotos formos]) galėjo būti kontaminuojami ne tik su jau minėtais germanų morfologiniais ir semantiniais alternantais v. v. ž. *ûtsetti**sch**eit*, *vtsetti**sch**eyt* 'raupsai' / sub. a. v. a. *aus**sch**lag* / v. (dial. [RPr.]) *Aus**sch**lag* 't. p.', sub. a. v. a. ***sch**wach* 'ligotumas, kūno yda', bet su a. v. a. ***sch**uld* '(piniginė) skola' (Götze 1920: 195) / v. v. ž. ***sch**ulde* 'kaltinimas; (piniginė) duoklė' (SchL IV: 145–146), bet ir sub. pr. *wi**de**k**au**snan* '**liudijimą**' I 5_{21}, *wey**dikau**snan* 't. p.' II 5_{21}, *reddewij**dikau**snan* 'apgaulingai **liudijimą**' III 33_{15} (PEŽ IV: 18, 235), plg. a. v. a. *aussatz* V reikšmę '**liudininko** nušalinimas' resp. verb. a. v. a. *aussetzen* 'nušalinti **liudininką**; būti **patikimam**, **patikėti** kam ką, laiduoti už ką, juridiškai įforminti', kuri galėjo lemti verb. pr. *auschaudītwei* 'pasitikėti' atsiradimą, o sub. a. v. a. *au**ss**atz* (↔ sub. pr. *au**s**audīsnan* ↔ sub. pr. *au**sch**audīsnan*

Dar keistesnę ir skaitytojus klaidinančią hipotezę suformulavo V. Mažiulis (PEŽ I: 121), verb. pr. *auschaud-* rekonstruotą reikšmę *'nukišti resp. pakišti' eksplikuodamas **ne** jo pasitelkiamų neva genetinių koreliantų verb. lie. *šáudyti* / verb. la. *šaũt* ar verb. la. dial. *saũt* reikšminę konotaciją, bet su minėtais veiksmažodžiais niekaip **ne**susijusio verb. lie. *pakìšti* **paties sugalvotą** (resp. LKŽe **ne**užfiksuotą) sememos ‡ 'patikėti kam ką' analizę, kuri yra iš esmės kazuistinė, mat spėjimo autoriaus nurodomas jo gimtosios šnektos sakinys (LKŽe nenurodomas) „*ne bet kam pakìši šìtą dárbą,—nemokẽs dìrbti*" suponuoja V. Mažiulio nustatytos reikšmės 'patikėti' sinoniminės plotmės **ekspresyvą**, mat pirminės yra '**paskirti** (darbą) resp. nuspręsti duoti, suteikti' / '**pavesti** eiti kokias pareigas, įpareigoti atlikti kokį darbą' ir kt. Tam, kad būtų galima patikėti **ne**ekspresyvo resp. neutraliosios konotacijos denotato (resp. 'pa[si]tikėti') etimologine sąsaja su vaizdingosios reikšmės kvazikoreliantu, tokį semantinį santykį, matyt, reiktų iliustruoti bent jau to paties leksinio semantinio lizdo priklausinių analize (žr. Malkiel 1993: 121–122), kurie, deja, dažnai tokios kongruencijos nesuponuoja, plg. vienintelį, **fiskalinę** reikšmę suponuojantį, verb. lie. *prišáuti* 'sumokėti, sukišti kokią sumą': *Ka prišáus kelias dešimtis litų, tuokart žinos palaidą šunį laikyti* Vvr; *Nemažai prišóvė (baudos)* End (LKŽe), kuris niekaip **ne**susijęs su sub. pr. *auschautins* semema 'skolas', mat reflektuoja reikšmę 'sumokėti', o **ne** 'būti skolingam / skolinti'.

[111] Prūsijoje jie įgijo neutraliosios konotacijos statusą, plg. v. dial. (RPr.) *Aussetzung* '**skola** ir kt.' (Ziesemer I[6]: 333).

[žr. 106 išn.]) dėl kontaminacijos su verb. pr. **vī**dikau**tvei* ‘liudyti’ (PEŽ IV: 235) ir šios lyties inversinės permutacijos[112] (žr. 4 schemą), buvo pradėtas tarti pr. **au**s**-**au**-**dī**-tvei* / **auš-**au**-**dī**-tvei*.

4 schema

SK mitonimo *Auschauts* ir jo genetinių koreliantų etimologinė raida

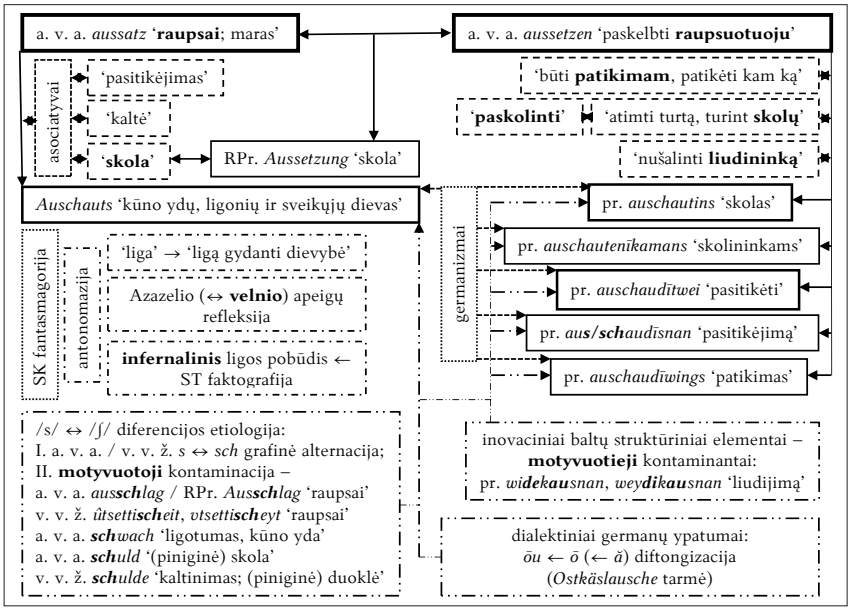

Apibendrinant, galima daryti išvadą apie genetinį SK mitonimo *Auschauts* ir sub. pr. *auschaudīsnan* ‘pasitikėjimą’, adj. pr. *auschaudīwings* ‘patikimas’, sub. pr. *auschautenīkamans* ‘skolininkams’, sub. pr. *auschautins* ‘skolas’ tapatumą, t. y. šios formos — germanizmai — kildintinos iš substratinių lyčių a. v. a. *aussatz* ‘raupsai’ ir / ar a. v. a. *aussetzen* ‘paskelbti raupsuotuoju; nušalinti liudininką; būti patikimam, patikėti kam ką; paskolinti ir kt.’, kurių morfologinę ir semantinę ekstrapoliaciją lėmė skirtingų kontaminantų (germanų ir

[112] Plg. adv. pr. *zuit* ‘gana’ III 69_{28} < adj. (v.) le. *użyty* ‘save (savo poreikius) patenkinantis, nieko nestokojantis, gausus, užtektinas; sotus, pavalgęs, prisivalgęs ir kt.’ (Linde VI: 120; SW VII: 431, 433), suponuojant skolinio struktūrinių dėmenų transpoziciją resp. metatezę, t. y. adj. v. le. ***u**-**ž**-**yt**(-*y* / adv. -*o*) → adv. pr. *z-**u**-**it*** (plačiau žr. Kregždys 2018: 49), plg. s. le. -*y*- → pr. -*i*-, plg. sub. pr. *czilix* ‘alksninukas’ E 735 ← pr. **czisix* ‘t. p.’ (Trautmann 1910: 466; Levin 1974: 12; PEŽ IV: 272; Blažek 1998: 9) ← s. le. **czyżyk* ‘t. p.’, plg. v. le. *czyżyk* ‘(zool.) kikilis resp. *Fringilla spinus L.* (*Rost*)’ (SPW IV: 371).

vakarų baltų) struktūra bei reikšminė sklaida, o pastarosios autologinė sąsaja su Antikos kultūros realijomis, E. Stellos veikalo *De Borvssiae Antiqvitatibvs* bei ST faktografija suponuoja analizuotos mitologemos fiktyvų statusą resp. mitologijos fantasmagoriją.

3. Išvados

1. SK etnokultūrinė informacija spekuliatyvi, kompoziciškai diferencijuotina į — (1α) Sembos vyskupo kanceliarijos faktografinę medžiagą („gintaro ponų“ ataskaitas); (1β) senųjų Ordino dokumentų, saugotų G. Polentzo archyve, parafrastiką.
2. Forma jtv. *Swayxtix* A(p) ‘der Gott des Lichtes resp. didžiosios žvaigždės dievas (= V. lo. *Lucifer*)’ yra SK autoriaus sukurtas pseudoteonimas:
   2a) ji reflektuoja pirminį astronimą jtv. **Zvaigzdi(/ī)kas* *‘žvaigždinis / žvaigždės (jos palydovas) ↔ Aušrinės palydovas ↔ Tarnas resp. Merkurijus’;
   2b) *n. qualitatis* jtv. **Zvaigzdi(/ī)kas* kildintinas iš sub. pr. (/ jtv.) **zvaigzdē* ‘žvaigždės šviesa ↔ žvaigždė’ + suff. pr. (jtv.) *-*i(/ī)k*-;
3. SK mitonimo *Auschauts* sememos ‘der Gott der Gebrechen Kranken vnd Sunden / kūno ydų, ligonių ir sveikųjų dievas’ A(p) etiologija grįstina antonomazija, t. y. ‘liga / ligos pavadinimas’ → ‘ligą gydanti dievybė’.
4. Mitologemos *Auschauts* 2-asis denotatas ‘den grossen gütigen Gott / kilmingąjį, teisingąjį dievą’ A(p) implikuoja romėnų dievybės *Aesculāpius* ir ST apotropėjinių apeigų sinergetinės moduliacijos refleksiją.
5. SK mitonimo *Auschauts* ir sub. pr. *auschaudīsnan* ‘pasitikėjimą’, adj. pr. *auschaudīwings* ‘patikimas’, sub. pr. *auschautenīkamans* ‘skolininkams’, sub. pr. *auschautins* ‘skolas’ substratinės lytys a. v. a. *aussatz* ‘raupsai’, a. v. a. *aussetzen* ‘paskelbti raupsuotuoju; nušalinti liudininką; būti patikimam, patikėti kam ką; paskolinti ir kt.’ suponuoja modifikuotus germanizmus, kurių morfologinę ir semantinę ekstrapoliaciją lėmė skirtingų kontaminantų struktūra, Prūsijos vokiečių dialektų ypatumai bei reikšminė sklaida.
6. SK mitonimas *Auschauts* yra fiktyvi mitologema, sukurta, remiantis Antikos kultūros realijomis, E. Stellos veikalo *De Borvssiae Antiqvitatibvs* bei ST faktografija.

Grafiniai žymenys, sutrumpinimai

← pirminės etiologinės grandies žymuo
↔ interferencijos (resp. dviejų modaliųjų lyginamųjų elementų) žymuo
≠ kontradikcijos (resp. neatitikimo) žymuo

‡ pseudoleksemos (įvairių tyrėjų sukurtų žodžių ar kalbos faktų) žymuo
/.../ fonetinės transkripcijos žymuo
[...] knygų be paginacijos (resp. inkunabulų modelio) puslapių nuoroda, remiantis elektroninės knygos konversine numeracijos sistema
* rekonstruotoji lytis
acc. — lo. (*cāsus*) *accūsātīvus* 'galininko linksnis'
adj. — lo. (*nōmen*) *adjectīvum* 'būdvardis'adv.
adv. — lo. *adverbium* 'prieveiksmis'
ajol. — ajoliečių (resp. šiaurinės Helados gyventojų) dialektas
Apr — Apreiškimas Jonui
a. v. a. — ankstyvosios vokiečių aukštaičių (kalbõs [XIV–XVII a. (iki 1650 m.)]) žodis
av. — Avestos
avd. — asmenvardis
bl. — baltų prokalbės forma
bulg. — bulgarų (kalbõs) žodis
bžn. lo. — bažnytinės lotynų (kalbõs [resp. III–X a.]) žodis
dat. — lo. (*cāsus*) *datīvus* 'naudininko linksnis'
dem. — lo. *dēminūtīvus* 'mažybinis'
dial. — dialekto(-inis) (šnektos) žodis
gen. — lo. (*cāsus*) *genetīvus* 'kilmininko linksnis'
g. fem. — lo. *genus fēmininum* 'moteriškoji giminė'
g. masc. — lo. *genus masculīnum* 'vyriškoji giminė'
gr. — graikų (senojo laikotarpio kalbõs) žodis
hebr. — hebrajų (vienos semitų tautų kalbõs) žodis
ide. — indoeuropiečių prokalbės rekonstruotoji lytis (arba kultūros reliktas)
Iš — 2 Mozės, arba Išėjimo, knyga
Išm — Išminties knyga
Iz — Izaijo knyga
Įst — Pakartoto Įstatymo knyga
Yōm — *Yōmā* (resp. v. hebr. יוֹמָא 'diena; šviesa') — *Mōedo* (resp. v. hebr. מוֹעֵד 'susitikimas; šventė, festivalis'), arba Mišnos 2-osios dalies, sudarytos iš 12-os traktatų, 5-asis naratyvas
Jn — Evangelija pagal Joną
jtv. — jotvingių (kalbõs) žodis
2 Kar — Antroji Karalių knyga
kr. — kroatų (kalbõs) žodis
2 Kr — Antroji Kronikų knyga
Kun — Kunigų knyga
la. — latvių (kalbõs) žodis
le. — lenkų (naujojo laikotarpio [nuo XIX a.] kalbõs) žodis
lie. — lietuvių (kalbõs) žodis
Lk — Evangelija pagal Luką
LMAGBR — Lenkijos mokslų akademijos Gdansko bibliotekos Rankraščių skyrius (*Biblioteka Gdańska Polskiej akademii nauk*, *Pracownia Rękopisów*)
lo. — lotynų (kalbõs) žodis
Mk — Evangelija pagal Morkų
Ms. — V. lo. *manuscriptum* 'rankraštis'
Mt — Evangelija pagal Matą
nom. — lo. (*cāsus*) *nōminatīvus* 'vardininko linksnis'
NT — Naujasis Testamentas

pl. — lo. (*numerus*) *plūrālis* ‘daugiskaita’
pr. — prūsų (kalbõs) žodis
praep. — lo. *praepositio* ‘prielinksnis’
prasl. — slavų prokalbės (rekonstruotoji) lytis
2 Pt — Antrasis Petro laiškas
r — (rankraščio puslapių žymėjimo simbolis) lo. recto resp. priešakinėje / dešinėje pusėje esantis (deksiografiniuose tekstuose)
r. — rusų (kalbõs) žodis
R. K. — autoriaus nurodoma faktografija ir pastabos
RPr. — Rytprūsių arba Rytų Prūsijos (kalbõs) žodis
s. — senojo laikotarpio (kalbõs) žodis (tik junginyje su kalbos trumpiniu)
s. angl. — anglosaksų (resp. senosios anglų [V–XI a.] kalbõs) žodis
sg. — lo. (*numerus*) *singulāris* ‘vienaskaita’
s. i. — senosios indų (kalbõs) žodis
Sk — Skaičių knyga
sl. — (neapibrėžtos) slavų (kalbõs) žodis
s. le. — senojo laikotarpio lenkų (kalbõs [XII a. 2-oji pusė — XV a.]) žodis
s. pers. — senosios persų (kalbõs) žodis
ST — Senasis Testamentas
sub. — lo. (*nōmen*) *substantīvum* ‘daiktavardis’
suff. — lo. *suffixus* ‘priesaga’
s. v. — lo. *sub verbo* ‘prie žodžio’
top. — toponimas (resp. vietovardis)
turk. — turkų (kalbõs) žodis
v — (rankraščio puslapių žymėjimo simbolis) lo. verso resp. atvirkščiojoje / kairėje pusėje esantis (deksiografiniuose tekstuose)
v. — naujosios vokiečių (aukštaičių kalbõs [nuo 1650 m.]) žodis
v. — viduriniojo (kalbõs) laikotarpio žodis (tik junginyje su kalbos trumpiniu)
vak. — vakarų (pvz., dialektinės zonos ir pan.)
vėlyv. — vėlyvojo laikotarpio kalbos faktas
verb. — lo. *verbum* ‘veiksmažodis’
v. le. — viduriniojo laikotarpio (XVI–XVIII a.) lenkų (kalbõs) žodis
V. lo. — viduramžių lotynų (kalbõs [resp. X–XIV a.]) žodis
v. v. a. — viduriniosios vokiečių aukštaičių (kalbõs [nuo XI a. — XIV a. (iki 1350 m.)]) žodis
v. v. ž. — viduriniosios vokiečių žemaičių (kalbõs [nuo XIII a. — XVI a.]) žodis

Literatūra

ΑΓ =	Η Αγία Γραφή. Πέργαμος: Σκληρό εξώφυλλο, 2005.
ALEW I–III =	*Altlitauisches etymologisches Wörterbuch* 1–3. Unter der Leitung von Wolfgang Hock und der Mitarbeit von Elvira-Julia Bukevičiūtė und Christiane Schiller, bearbeitet von Rainer Fecht, Anna Helene Feulner, Eugen Hill und Dagmar S. Wodtko. Hamburg: baar, 2015.
Ambrazas, Saulius. 1993.	*Daiktavardžių darybos raida*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
Ambrazas, Saulius. 2000.	*Daiktavardžių darybos raida II*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

APrB I–V(1–3) =	*Altpreußische Biographie* 1–5 (Historische Kommission für Ost- und Westpreussische Landesforschung). Hrsg. E. Bahr, Chr. Krollmann, G. Brausch, K. Forstreuter, K. Bürger, B. Jähnig. Königsberg Pr. / Marburg: Gräfe und Unzer Verlag / Elwert, 1941–2015.
Bader, Françoise. 1962.	*La formation des composés nominaux du Latin*. Paris: Les belles lettres.
Bagdanavičius, Vytautas. 1994.	Aukojimas Prūsuose šešioliktojo šimtmečio pradžioje. *Prūsijos kultūra* (Senovės baltų kultūra 3). Vilnius: Academia, 119–148.
Baldžius, Juozas. 2005.	*Rinktiniai raštai. Etnologijos ir tautosakos baruose*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
Balsys, Rimantas. 2006.	*Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
Bartholomae, Christian. 1904.	*Altiranisches Wörterbuch*. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner.
Barton, George Aaron. 1918.	*The Religion of Israel*. New York: The MacMillan Company.
Bauer, Gerhard. 2005.	Baltismen im ostpreußischen Deutsch. Hermann Frischbiers „Preussisches Wörterbuch“ als volkskundliche Quelle. *Annaberger Annalen über Litauen und deutsch-litauische Beziehungen* 13, 5–82.
Bb.e =	*Biblija* (*Senasis Testamentas / Naujasis Testamentas*) — www.biblija.lt
Beekes I–II =	Robert S. P. Beekes. *Etymological Dictionary of Greek* 1–2. Leiden & Boston: Brill, 2010.
Bender, Joseph. 1867.	Zur altpreuß. Mythologie u. Sittengeſchichte. *Altpreußiſche Monatsſchrift* 4. Königsberg: Th. Theile's Buchhandlung, 1–27, 97–135.
Beresnevičius, Gintaras. 1999.	Eskulapas ir Aušautas. Lietuvių ir prūsų gydymo dievo problema. *Liaudies kultūra* 1999/3 (66), 12–14.
Beresnevičius, Gintaras. 2004.	*Lietuvių religija ir mitologija*. Vilnius: Tyto alba.
Berneker, Erich Karl. 1896.	*Die preussische Sprache. Texte, Grammatik, etymologisches Wörterbuch*. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner.
Běťáková, Marta Eva; Blažek, Václav. 2012.	*Encyklopedie baltské mytologie*. Praha: Libri.
Bethge, Wolfgang. 1970.	Riesenbeck. *Monographien 1: Riesenbeck, Kr[eis] Tecklenburg. Gleuel, Kr[eis] Köln. Kriva Bara, Banat. Barossatal, Südaustralien* (Phonai, Band 6). Hrsg. Walter Haas. Tübingen: Max Niermeyer Verlag, 11–66.
Bezzenberger, Adalbert. 1922.	Einige Anmerkungen zu dem vorstehenden Aufsatz. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der Indogermanischen Sprachen* 50(3/4), 197–198.
Biezais, Haralds. 1972.	*Die himmlische Götterfamilie der alten Letten*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
Biezais, Haralds. 1975.	Baltische Mythologie. *Die Religionen der Menschheit* (Bd. 19[1]). Stuttgart & Mainz: Verlag W. Kohlhammer, 311–371.
Biezais, Haralds. 1976.	*Lichtgott der alten Letten*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

BL = *Biblia. Die Heilige Schrift. Text der unrevidierten Lutherbibel* 1545

Blaise, Albert. 1994. *Dictionnaire Latin-Français des auteurs du Moyen-Age. Lexicon Latinitatis Medii Aevii*. Tvrnholti: Typographi Brepols editores pontificii.

Blažek, Václav. 1998. Old Prussian bird names. *Colloquium pruthenicum secundum*, ed. W. Smoczyński. Kraków: Universitas, 7–23.

Blech, Michael. 1982. *Studien zum Kranz bei den Griechen* (Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten 38). Hrsg. Walter Burkert, Carsten Colpe. Berlin & New York: Walter de Gruyter.

Boryś, Wiesław. 1999. *Czakawskie studia leksykalne. Dziedzictwo prasłowiańskie w słownictwie czakawskim*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN.

Boryś, Wiesław. 2005. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Boryś, Wiesław. 2007. *Čakavske leksičke studije. Praslavensko naslijeđe u čakavskome leksičkom fondu*. Zagreb: Matica hrvatska.

Bosworth, Joseph. 1838. *A Dictionary of the Anglo-Saxon Language*. London: Longman, Rees, Orme, Brown, Green, and Longman.

Brauer, Michael. 2008. Die Reformation in Preußen und der heilige Bock. *Gestiftete Zukunft im mittelalterlichen Europa. Festschrift für Michael Borgolte zum 60. Geburtstag*. Hrsg. Wolfgang Huschner, Frank Rexroth. Berlin: Akademie Verlag, 145–164.

BRMŠ I–IV = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. Sud. Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla (t. 1–2), Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (t. 3–4), 1996–2005.

Brückner, Alexander. 1904. *Starożytna Litwa. Ludy i bogi*. Warszawa: Druk K. Kowalewskiego.

Brückner, Alexander. 1918. *Mitologia słowiańska*. Kraków: Akademja Umiejętności.

Brückner, Alexander. 1922. Osteuropäische Götternamen. Ein Beitrag zur vergleichenden Mythologie. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen* 50(3/4). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 161–197.

BSC = *Biblia Sacra iuxta Vulgatam Clementinam*

Buck, Carl Darling. 1928. *Introduction to the study of the Greek dialects*. Boston & San Francisco: Ginn and Company.

Būga I–III = Kazimieras Būga. *Rinktiniai raštai* 1–3. Sud. Zigmas Zinkevičius. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958–1961.

CA = *Codex Alexandrinus. Novum Testamentum Graece ex antiquissimo Codice Alexandrino a C. G. Woide olim descriptum: ad fidem ipsius Codicis denuo accuratius edidit B. H. Cowper*. Londini: Williams & Norgate, et D. Nutt, 1860.

Castro de, Christophorus. 1613. *In sapientiam Salomonis brevis, ac dilvcidvs commentarivs*. Lvgdvnvs: Sumptibus Horatij Cardo.

Crystal, David. 2008. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (Sixth Edition). Malden & Oxford: Blackwell Publishing.

Davidson, Gustav. 1971. *A Dictionary of Angels: Including the Fallen Angels*. New York: Free Press.

DBI = *Dictionary of Biblical Imagery. An encyclopedic exploration of the images, symbols, motifs, metaphors, figures of speech and literary patterns of the Bible*. Eds. L. Ryken, J. C. Wilhoit, T. Longman III. Downers Grove & Leicester: InterVarsity Press, 1998.

DCH I–VIII = *The Dictionary of Classical Hebrew* 1–8. Ed. David J. A. Clines. Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 1993–2011.

Deines, Roland; Niebuhr, Karl-Wilhelm. 2004. Philo und das Neue Testament—Das Neue Testament und Philo, Wechselseitige Wahrnehmungen. *Philo und das Neue Testament: Wechselseitige Wahrnehmungen — 1. Internationales Symposium zum Corpus Judaeo-Hellenisticum Novi Testamenti*, 1.-4. Mai... (Untersuchungen zum Neuen Testament, Band 172) Gebundene Ausgabe — 31. Hrsg. Roland Deines, Karl-Wilhelm Niebuhr. Tübingen: Mohr Siebeck, 3–20.

Depkin I–VI = Liborius Depkin. *Lettisches Wörterbuch*. The original manuscript transcribed and annotated by Trevor G. Fenell. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2005 (sēj. 1), 2006 (sēj. 2), 2007 (sēj. 3), 2008 (sēj. 4), 2009 (sēj. 5), 2011 (sēj. 6).

Derksen, Rick. 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden & Boston: Brill.

Derksen, Rick. 2015. *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*. Leiden & Boston: Brill.

DI I–IV$^{(1–2)}$ = Jānis Endzelīns. *Darbu izlase* 1–4$^{(1–2)}$. Rīga: Zinātne, 1971–1982.

Dixon-Kennedy, Mike. 1998. *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology*. Santa Barbara & Oxford: ABC-CLIO, Inc.

DLKŽe = *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (elektroninis variantas; vyr. redaktorius St. Keinys).

Dtm = Wolff Ditmar. *Kurꝑer Auszugk Der Ankunfft, Regierung, vnd lebens, aller Hohemeiſter des Deudſchen Ordens in Preuſſen, ſampt den Ceremonien, so vnter jrem Regiment fůr der erkentnis Gôttlichs Worts ſein gehalten worden, Auch wie lange ſie regirt, vnd was ſie geſtifftet haben*. Elbing, 1564.

Du Cange I–II = Fresne de C., Dominus du Cange (Charles du Fresne, sieur du Cange // Du Cange) *Glossarium ad Scriptores Mediæ & Infimæ Græcitatis, in quo Græca Vocabula Novatæ Significationis, aut uſus rarioris, Barbara, Exotica, Eccleſiaſtica, Liturgica, Taƈtica, Nomica, Jatrica, Botanica, Chymica explicantur, eorum Notiones & Originationes reteguntur*... 1–2. Lugduni: Apud Anissonios, Joan. Posuel, & Claud. Rigaud, 1688.

Du Cange Lat I–VII = Du Cange, Charles du Fresne. *Glossarium Mediæ et Infimæ Latinitatis conditum a Carolo Dufresne domino du Cange auctum a monachis ordinis S. Benedicti cum supplementis integris D. P. Carpenterii et additamentis Adelungii et aliorum digessit G. A. L. Henschel* 1–7. Parisiis: excudebant Firmin Didot fratres, 1840–1850.

Dundulienė, Pranė. 1982. *Lietuvių etnografija*. Vilnius: Mokslas.

Dundulienė, Pranė. 1988. *Lietuvių liaudies kosmologija*. Vilnius: Mokslas.

Dundulienė, Pranė. 1989. *Pagonybė Lietuvoje. Moteriškosios dievybės*. Vilnius: Mintis.

Dvd I–VIII =	*M. Lucas David's Preuſſische Chronik* 1–8. Kǒnigsberg: in der Hartungſchen Hofbuchdrukkerei, 1812–1817.
DvŽ I–II =	*Dieveniškių šnektos žodynas* 1–2. Autoriai: Laima Grumadienė, Danguolė Mikulėnienė, Kazys Morkūnas, Aloyzas Vidugiris. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005–2010.
DW =	Lorenz Diefenbach, Ernst Wülcker. 1885. *Hoch- und Niederdeutsches Wörterbuch der mittleren und neueren Zeit*. Basel: Benno Schwabe Verlagsbuchhandlung.
DWG I–XVI =	*Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig: S. Hirzel, 1854–1961 (Quellenverzeichnis—1971).
EB I–IV =	*Encyclopædia Biblica* 1–4. *A Critical Dictionary of the Literary Political and Religious History, the Archæology, Geography and Natural History of the Bible*. Edited by the Rev. T. K. Cheyne, M.A., D.D. Oriel Professor of the Interpretation of Holy Scripture at Oxford and Formerly Fellow of Balliol College Canon of Rochester and J. Sutherland Black, M.A., LL.D. New York & London: the Macmillan Company; Adam and Charles Black, 1899–1903.
EH I–II =	Jānis Endzelīns, Edīte Hauzenberga. *Papildinājumi un labojumi K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīcai* 1–2. Rīgā: Kultūras fonds, 1934–1938 (sēj. 1), 1938–1946 (sēj. 2).
EIS =	*The Etymologies of Isidore of Seville*. Translated by Stephen A. Barney, W. J. Lewis, J. A. Beach and Oliver Berghof. Cambridge & São Paulo: Cambridge University Press, 2006.
EJ I–XXII =	*Encyclopaedia Judaica* 1–22. Fred Skolnik, Editor in Chief. Michael Berenbaum, Executive Editor. Detroit & London: Thomson & Gale, USA; Keter Publishing House LtD., Jerusalem, 2007.
Elditt, Heinrich Ludwig. 1868.	Bernſtein-Regal in Preussen. *Altpreußiſche Monatsſchrift* 5. Königsberg in Pr.: Th. Theile's Buchhandlung, 577–611.
Endzelīns, Jānis. 1951.	*Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.
Fennell, Trevor G. 1989.	*A Latvian-German Revision of G. Mancelius' «Phraseologia Lettica» (1638)*. Melbourne: Latvian Tertiary Committee.
FHNDWe =	*Frühneuhochdeutsches Wörterbuch* 1–11... Hrsg. O. Reichmann. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 1986–2016 (https://fwb-online.de/).
Forstner, Dorothea. 2001.	*Świat symboliki chrześcijańskiej. Leksykon*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
Forstreuter, Kurt. 1965.	Abel Will, ein ostpreußischer Übersetzer. *Preußenland* 2/3. Osnabrück: fibre Verlag, 17–19.
Fox, William Sherwood. 1916.	*The Mythology of All Races. Volume I: Greek and Roman*. Boston: Marshall Jones Company.
Fr I–II =	Frischbier, Hermann. *Preussisches Wörterbuch. Ost- und Westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge* 1–2. Berlin: Verlag von Th. Chr. Fr. Enslin, 1882–1883.
Fraenkel, Ernst. 1952.	Baltisches und Slavisches. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der Indogermanischen Sprachen* 70(3–4). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 129–152.

Franz, Walther. 1940. Die geistlichen Bruderschaften Königsbergs im Mittelalter. *Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde* 34. Hrsg. W. Gaerte. Königsberg (Pr): In Kommission bei Gräfe und Unzer, 155–210.

FrG = *Frühneuhochdeutsche Grammatik von Robert Peter Ebert, Oskar Reichmann, Hans-Joachim Solms und Klaus-Peter Wegera*. Hrsg. Oscar Reichmann, Klaus-Peter Wegera. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1993.

Frisk I–III = Hjalmar Frisk. *Griechisches Etymologisches Wörterbuch* 1–3. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1960.

Gebser, August Rudolph. 1843. *F* *estum Resurrectionis Jesu Christi pie celebrandum indicunt Academiae Albertinae Prorector et Senatus*. Regiomonti Prussorum: Typis Academicis Hartungianis.

Gerullis, Georg. 1922. *Die altpreußischen Ortsnamen*. Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger.

Gimbutas, Marija. 1963. *The Balts*. London: Thames and Hudson.

Gimbutienė, Marija. 1985. *Baltai priešistoriniais laikais*. Vilnius: Mokslas.

Gołąb, Zbigniew. 1972. "Kentum" elements in Slavic. *Lingua Posnaniensis* 16. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 53–82.

Goldberg, Harvey E. 1987. *Judaism Viewed from Within and from Without—Anthropological Studies*. New York: State University of New York.

Götze, Alfred. 1920. *Frühneuhochdeutsches Glossar. Zweite, stark vermehrte Auflage*. Bonn: A. Marcus und E. Weber's Verlag.

Graf, Fritz. 2009. *Apollo*. London and New York: Routledge.

Grammont, Maurice. 1948. *Phonétique du grec ancien*. Lyon: I. A. C.

Greimas, Algirdas Julius. 1990. *Tautos atminties beieškant*. Vilnius & Chicago: Mokslas.

Grienberger, Theodor von. 1896. Die Baltica des Libellus Łasicki. Untersuchungen zur litauischen Mythologie. *Archiv für slavische Philologie* 18. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1–86.

Grimm I–IV = Jacob Grimm. *Teutonic Mythology* 1–4. London: George Bell and Sons, 1882–1888.

Grimm, Jacob. 1835. *Deutsche Mythologie*. Göttingen: In der dieterichschen Buchhandlung.

Guiley, Rosemary Ellen. 2008. *The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca*. New York: Facts on File, Inc.

Guiley, Rosemary Ellen. 2009. *The Encyclopedia of Demons and Demonology*. New York: Facts on File, Inc.

Hartknoch, Christoph Johann. 1679. *Selectæ dissertationes historicæ de variis rebus Prussicis. Opera & studio Christophori Hartknoch*. Francofurti & Lipsiae; Jenae: Sumtibus Martini Hallervordii.

Hasiuk, Michał. 1993. Bemerkungen zum Text Hieronymi Meletii „Wahrhaftige Beschreibung der Sudawen auf Samland, sammt ihrem Bockheiligen und Ceremonien". *Contributions to Baltic Linguistics* (Linguistic and Oriental Studies — Monograph Supplement 2). Poznań: Adam Mickiewicz University, 83–86.

Heinemann, Otto von. 1966. *Die Augusteischen Handschriften 3. Codex Guelferbytanus 32.7 Augusteus 2° bis 77.3 Augusteus 2°*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Heyne I–III =	Moritz Heyne. *Deutsches Wörterbuch* 1–3. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1890–1895.
Hennenberger, Caſparus. 1584.	*Kurtze vnd warhafftige Beſchreibung des Landes zu Preuſſen. Item: Der alten heideniſchen undeutſchen Preuſſen ſampt irer Religion, Göttern Bäpſten und Pfaffen… Letzlichen eine kurtze Austeilung des Landes wie daſſelbige in der Heidenſchafft… bewonet worden*. Kõnigsperg.
Hennig, Georg Ernst Sigismund. 1785.	*Preußiſches Wörterbuch worinnen nicht nur die Preußen gebräuchliche eigenthümliche Mundart und was ſie ſonst mit der niederſächſiſchen gemein hat, angezeigt, ſondern auch manche in preußiſchen Schriftſtellern, Urkunden, Documenten und Verordnungen vorkommende veraltete Wörter, Redensarten, Gebräuche und Altherthümer erklärt werden*. Königsberg: gedruckt bey D. C. Kanter.
Hoffman, Lawrence A. 1996.	*Covenant of Blood. Circumcision and Gender in Rabbinic Judaism*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
Humphrey, Egaire L. 2011.	*Bishul Yisrael. Kashrut, zodiac signs, Talmud*. New York: Claud Press.
IEW =	Julius Pokorny. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* 1–2. Bern und München: A. Francke AG-Verlag, 1959–1969.
ISBE I–IV =	*The International Standard Bible Encyclopedia* 1–4. General editor Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1995.
Ivanov, Vyacheslav Vs. 1996.	The Baltic god of light and the Balto-Slavic word for star. *Res Balticae 2. Miscellanea Italiana di Studi Baltistici*, a cura di Pietro U. Dini & Nikolai Mikhailov. Pisa: ECIG, 135–149.
Young, Christopher; Gloning, Thomas. 2004.	*A history of the German language through texts*. London & New York: Roudedge.
Jankowski, Connie. 2010.	*Pioneers of Light and Sound (Mission: Science Collective Biographies)*. Mishawaka: Compass Point Books.
Jastrow I–II =	Marcus Jastrow. *A Dictionary of the Targumim, The Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*. London & New York: Luzac & Co., G. P. Putnam's Sons, 1903.
JBR I–V =	Jonas Balys. *Raštai* 1–5. Par. Rita Repšienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998–2004.
Jurančič, Janko. 1972.	*Srbskohrvatsko-slovenački rečnik. Hrvatskosrpsko-slovenski rječnik*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
Kanga, Kavasji Edalji. 1900.	*A Complete Dictionary of the Avesta Language*. Bombay: At the Education Society's Steam Press.
KBDS =	*Krišjāņa Barona Dainu skapis* (http://www.dainuskapis.lv/)
Kluge, Friedrich. 2002.	*Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 24 Aufl. Bearb. von Elmar Seebold. Berlin & New York: Walter de Gruyter.
Knauthe, Christian. 1767.	*Derer Oberlauſitzer Sorberwenden umſtändliche Kirchengeſchichte, darinnen derſelben Heidenthum, Bezwingung zur chriſtlichen Religion, derſelben erſte Beſchaffenheit, evangeliſche Reformation und folgender Zustand des Chriſtenthums, imgleichn die wendiſchen Kirchſpiele, und dann der wendiſchen Sprache Geschichte und Bücher, ſo zum Theil einen großen Einfluß in die Kirchengeſchichte der Oberlauſitzer Deutſchen hat, ordentlich und deutlich beschrieben*. Görlitz: gedruckt bey Joh. Friedr. Fickelſcherer.

Kobielus, Stanisław. 2002. *Bestiarium chrześcijańskie. Zwierzęta w symbolice i interpretacji. Starożytność i średniowiecze*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.

KpŽ I–IV = Klementina Vosylytė. *Kupiškėnų žodynas* 1–4. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2007–2013.

Kregždys, Rolandas. 2008. Teonimų, minimų „Sūduvių knygelėje", etimologinė analizė — dievybių funkcijos, hierarchija: *Puschayts*, *Puschkayts*. *Res humanitariae* 3. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 49–74.

Kregždys, Rolandas. 2012. *Baltų mitologemų etimologijos žodynas I: Kristburgo sutartis*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.

Kregždys, Rolandas. 2016. *Lietuvių kalbos polonizmų žodynas / Słownik Polonizmów w języku litewskim* (Studia Etymologica Baltica II). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Kregždys, Rolandas. 2016_a. Gotfrydo Ostermejerio Kritischer *Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* (1775) mitonimų etimologijos svarstymai. *Senoji Lietuvos literatūra* 41, 83–114.

Kregždys, Rolandas. 2018. *Sūduvių knygelės* etnomitologinė faktografija: mitonimų *Deywoty Zudwity*, *Ockopirmus* etimologinė raida ir semantinė transformacija. *Baltu Filoloģija* 26(2) 2017. Rīga: Latvijas Universitāte, 37–94.

Kregždys, Rolandas. 2018_b. *Sūduvių knygelės* nuorašų formalioji analizė bei analitinė eksplikacija. *Archivum Lithuanicum* 20. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 89–124.

Kremer, Anette. 2010. Spanisches und Katalanisches in Ravensburger Kaufmannsbriefen aus dem 15. Jahrhundert. *Fremde Sprachen in frühneuzeitlichen Städten. Lernende, Lehrende und Lehrwerke*. Hrsg. Mark Häberlein, Christian Kuhn. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 177–196.

KRŽ I–II = Aldonas Pupkis. *Kazlų Rūdos šnektos žodynas* 1–2. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008–2009.

KSHA = Eva-Maria Krech, Eberhard Stock, Ursula Hirschfeld, Lutz Christian Anders. *Deutsches Aussprachewörterbuch*. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 2009.

Kursīte, Janīna. 1996. *Latviešu folklora mītu spogulī*. Rīga: Zinātne.

Kuzavinis, Kazimieras; Savukynas, Bronys. 1994. *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Laime, Sandis. 2006. Cosmological Ideas in Latvian Rock Carvings and Distaff Designs. *Cosmos. The Journal of the Traditional Cosmology Society* 19(1 [2003]). Ed. E. Lyle. Elderwood: Mutus Liber Books, 2–20.

Lampe, Geoffrey William Hugo. 1961. *A Patristic Greek Lexicon*. Oxford: Clarendon Press.

Lasch, Agathe. 1914. *Mittelniederdeutsche Grammatik*. Halle A. S.: Verlag von Max Niemeyer.

Laurinkienė, Nijolė. 2003. The First Thunder as a Hierophanic Experience in Lithuania. *Cosmos. The Journal of the Traditional Cosmology Society* 19(1 [2003]). Ed. E. Lyle. Elderwood: Mutus Liber Books, 43–61.

LB = *Le bestiaire: Texte intégral traduit en français moderne… du manuscrit du Bestiare Ashmole 1511 de la Bodleian Library d'Oxford*. Trans. Marie-France Dupuis and Sylvain Louis. Vesoul: Philippe Lebaud, 1988.

LE I–XXXVII =	*Lietuvių enciklopedija* 1–37. Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953–1985.
Lejeune, Michel. 1987.	*Phonétique historique du mycénien et du grec ancien*. Paris: Éditions Klincksieck.
Lepówna, Barbara. 1992.	Pracownie bursztynnicze w południowo-wschodnim rejonie gdańskiego grodu na przełomie X-XI wieku. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Archaeologica* 16. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 209–220.
LEV I–II =	Konstantīns Karulis. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca* 1–2. Rīga: Avots, 1992.
Levin, Jules F. 1974.	*The Slavic element in the Old Prussian Elbing Vocabulary*. Berkeley & London: California University Press.
LEW =	Ernst Fraenkel. *Litauisches etymologisches Wörterbuch* 1–2. Heidelberg: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962–1965.
Lewis, Charlton Thomas; Short, Charles. 1958.	*A Latin Dictionary founded on Andrews' edition of Freud's Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
Lewy, Ernst. 1904.	*Die alpreussischen Personennamen*. Breslau: Buchdruckerei H. Fleischmann.
Linde I–VI =	M. Samuil Bogumil Linde. *Słownik języka polskiego* 1–6. Warszawa: v Drukarni Xięży Piiarów, 1807–1814.
LIV =	*Lexikon der indogermanischen Verben*. Unter Leitung von Helmut Rix. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 2001.
LKŽe =	*Lietuvių kalbos žodynas* (t. 1–20, 1941–2002) elektroninis variantas. Antrasis elektroninis leidimas. Red. kolegija: G. Naktinienė ir kt. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2013.
LS =	Henry George Liddell, Robert Scott. *A Greek-English lexicon*. New York & Cincinnati: American Book Company, 1882.
LT V =	*Lietuvių tautosaka* 5. Vilnius: Mintis, 1968.
Luther, Martin. 1972.	*Lectures on Romans*. Saint Louis: Concordia Publishing House.
LW =	August Lübben, Christoph Walther. *Mittelniederdeutsches Wörterbuch*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1888.
Mayrhofer I–III =	Manfred Mayrhofer. *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen* 1–3. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter, 1992–2001.
Mayrhofer I_a–III_a =	Manfred Mayrhofer. *Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen* 1–3. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1956–1976.
Malkiel, Yakov. 1993.	*Etymology*. Cambridge & Mexico City: Cambridge University Press.
Manlius Chr. 1719.	*Scriptores Rerum Lusaticarum Antiqui & recentiores, Seu Opus, In quo Lusaticae Gentis Origines, Res gestae, Temporum vices... recensentur: quidam nunc primum ex Manuscriptis eruti, inter quos Christophori Manlii Rerum Lusaticarum Commentarii diu desiderati deprehenduntur, nonnulli vero ex Libellis fugientibus, ob raritatem in Corpus conjecti, ex Bibliotheca Senatus Zittaviensis editi*. Lipsiae & Budissae: Sumpt. Davidis Richteri.
Mannhardt, Wilhelm. 1876.	*Antike Wald- und Feldkulte aus nordeuropäischer Überlieferung erläutert*. Berlin: Gebr. Bornträger.

Matzenauer, Anton. 2009.	*Beiträge zur Kunde der altpreußischen Sprache*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
Mažiulis, Vytautas. 1966.	*Prūsų kalbos paminklai*. Vilnius: Mintis.
Mažiulis, Vytautas. 1981.	*Prūsų kalbos paminklai* II. Vilnius: Mokslas.
Mažiulis, Vytautas. 2004.	*Prūsų kalbos istorinė gramatika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
McCluskey, Stephen C. 1998.	*Astronomies and cultures in early medieval Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
ME I–IV =	*K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīca* 1–4, red. Jānis Endzelīns. Rīga: Izglītības ministrija (sēj. 1); Kultūras fonds (sēj. 2–4), 1923–1932.
Mengus, Hieronymus. 1608.	*Fvstis Dæmonvm: Adivrationes Formidabiles, Et Potentissimas Ad Malignos Spiritvs Effvgandos de oppreſſis corporibus humanis; ex ſacræ Apocalypſis fonte, variiſque ſanctorum Patrum auctoritatibus hauſtas, complectens*. Lvgdvni: apud Franciscvm Arnovllet.
Mierzyński, Antoni. 1892.	*Mytologiae Lituanicae Monumenta. Źródła do Mytologii Litewskiej od Tacyta do końca XIII wieku*. Warszawa: Druk K. Kowalewskiego.
Mierzyński, Antoni. 1900.	*Romowe*. Poznań: Drukarnia dziennika poznańskiego.
Mierzyński, Antoni. 1900_a.	Die samländische Gottheit Auszautis. *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1896–1900*. Königsberg i. Pr.: Im Selbstverlage der Gesellschaft, 41–51.
Mislenta, Coelestinus. 1626.	*Manuale Prutenicum, ſeu Repetitio corporis doctrinæ ecclesiarvm Prvthenicarum Commentario explicata: ac præmiſsâ Dissertatione Proœmiali Historico-Chronologica, tùm de Corpore ipſo Prutenico; tùm de Statu Religionis, & Ecclesiæ in Ducatu Prutenico ab ipſo statim primordio usq$_4$ ad jam inchoatum novum Seculum A. 1626. ex variis auctoribus*... Regiomontus: Typis & Sumptibus Laurentii Segebadii.
Mitzka, Walter. 1937.	*Grundzüge nordostdeutscher Sprachgeschichte*. Halle: Max Niemeyer Verlag.
MLex I–III =	*Mittelhochdeutsches Handwörterbuch von Matthias Lexer* 1–3. Leizig: Verlag von S. Hirzel Verlag, 1872–1878.
Monier-Williams, Monier A. 1960.	*A Sanskrit-English Dictionary*. Oxford: At the Clarendon Press.
Moser I–II =	Virgil Moser. *Frühneuhochdeutsche Grammatik* 1–2. Heidelberg: Carl Winter, 1929–1951.
Moskalskaja, Olga Ivanovna. 2003.	*Deutsche Sprachgeschichte*. Moskau: Academia.
MP I–IV =	Matas Pretorijus. *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla* 1–4. Parengė Ingė Lukšaitė. Vilnius: Pradai (t. 1 — 1999), Lietuvos istorijos instituto leidykla (t. 2 — 2004, t. 3 — 2006, t. 4 — 2011).
Narbutt, Teodor. 1835.	*Dzieje starożytne narodu litewskiego. Tom I. Mitologia litewska*. Wilno: Nakładem i drukiem A. Marcinowskiego.
Nelson, Thomas. 2013.	*NKJV, The NKJV Study Bible*. Nashville & Beijing: Thomas Nelson, Inc.
Neſſelmann, Georg Heinrich Ferdinand. 1845.	*Die Sprache der alten Preußen*. Berlin: bei G. Reimer.

Nesselmann, Georg Heinrich Ferdinand. 1873.	*Thesaurus linguae Prussicae*. Berlin: Ferd. Dümmlers Verlagsbuchhandlung.
Mikhailov, Nikolai. 1998.	*Baltische und slawische Mythologie*. Madrid: ACTAS.
OPWM =	*Old Prussian written Monuments. Text and Comments*. Ed. L. Palmaitis. Kaunas: Lithuanians' World Center for Advancement of Culture, Science and Education, 2007.
Orlov, Andrei A. 2016.	*The Atoning Dyad: The Two Goats of Yom Kippur in the Apocalypse of Abraham*. Leiden & Boston: Brill.
Ostermeyer, Gottfried. 1775.	*Pastors zu Trempen im Amte Nordenburg. kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte*. Marienwerder: in der Königl. Westpreuß. Hofbuchdruckerey bey Johann Jacob Kanter.
Otrębski, Jan. 1939.	*Studja indoeuropeistyczne. Indogermanische Forschungen*. Wilno: Nakładem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie.
Otrębski, Jan. 1958.	*Gramatyka języka litewskiego 1. Wiadomości wstępne. Nauka o głoskach*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Pape I–II =	*Dr. W. Pape's Wörterbuch der griechischen Eigennamen* 1–2 (I: α–κ; II: λ–ω). Braunschweig: Druck und Verlag von Fried. Bieweg & Sohn, 1911.
Penzl, Herbert. 1968.	Die mittelhochdeutschen Sibilanten und ihre Weiterentwicklung. *Word* 24: 1–3, 340–349.
Peterſen, Johann Wilhelm. 1710.	*Die Wiederbringung Aller Dinge Auß der Heiligen Schrifft Fůr Gott auſz Gott In Christo Jesu Beʒeuget. Dritter Tomus*. Pamphilia: J. W. Peterſen.
PEŽ I–IV =	Vytautas Mažiulis. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas* 1–4. Vilnius: Mokslas (t. 1), Mokslo ir enciklopedijų leidykla (t. 2, 3), Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (t. 4), 1988–1997.
Piirainen, Ilpo Tapani. 1968.	*Graphematische Untersuchungen Zum Frühneuhochdeutschen* (Studia Linguistica Germanica I). Hrsg. L. E. Schmid, S. Sonderegger. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
PMV =	*Le premier mythographe du Vatican* (Collection des Universités de France). Texte établi par Nevio Zorzetti et traduit par Jacques Berlioz. Paris: Les Belles Lettres, 1995.
Polenz, Peter von. 2000.	*Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart. Band I. Einführung. Grundbegriffe. 14. bis 16. Jahrhundert*. Berlin & New York: Walter de Gruyter.
Preller I–II =	Ludwig Preller. *Griechische Mythologie* 1–2. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1872–1921.
Preller, Ludwig. 1858.	*Römische Mythologie*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
PrWb I–VI =	*Preussisches Wörterbuch. Deutsche Mundarten Ost- und Westpreußens* 1–6. Begr. von E. Riemann, hrsg. von E. Riemann (U. Tolksdorf, R. Goltz). Neumünster: Wachholtz Verlag, 1981–2005.
Rappolt, Carolus Henricus. 1737.	*De Origine Svccini in littore Sambiensi, Meditatio Epiſtolaris. Quam excipit Johannis Poliandri, Celeberrimi Viri, descriptio Svdinorvm glessvm captantivm: Nunc primum in lucem prolata ex avtographo*. Regiomonti Prvssorvm: Typis Revsnerianis.

Razauskas, Dainius. 2011. Iš baltų mitinio vaizdyno juodraščių: Aušrinė (ir Vakarinė). *Liaudies kultūra* 141, 17–25.

Rohde, Alfred. 1937. *Das Buch vom Bernstein*. Königsberg (Pr.): Im Ost-Europa-Verlag.

Różański, Stanisław. 1959. Z dziejów wschodniopruskich regaliów bursztynowych. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 2. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, 180–197.

Russell, Jeffrey Burton. 1986. *Lucifer — The Devil in the Middle Ages*. Ithaka & London: Cornell University Press.

Santifaller, Leo. 1930. *Bozner Schreibschriften der Neuzeit: 1500 — 1851. Beiträge zur Paläographie* (Schriften des Instituts für Grenz- und Auslanddeutschtum an der Universität Marburg. Heft 7). Jena: Verlag von Gustav Fischer.

Sch = Valentin Schlieff. [H. Meletius] Wahrhaftige Beſchreibung der Sudawen auf Samland, ſammt ihrem Bockheiligen und Ceremonien. *Erleutertes Preußens* 5. Königsberg: gedruckt bey Johann Heinrich Hartung, 1742 (701–721).

SchL I–VI = Karl Schiller, August Lübben. *Mittelniederdeutsches Wörterbuch* 1– 6. Bremen: Verlag von J. Kühtmann's Buchhandlung, 1875–1881.

Schleicher, August. 1854. Lituanica. *Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophischhistorische Classe* 11. Wien: Aus der K. R. Hof- und Staatsdruckerei, 76–156.

Schmalstieg, William Riegel. 2015. *Studies in Old Prussian. A Critical Review of the Relevant Literature in the Field from 1975 until 2005*. Vilnius: Vaga.

Schrader, Otto. 1901. *Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde. Grundzüge einer Kultur- und Völkergeschichte Alteuropas*. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner.

SEJL = Wojciech Smoczyński. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Wydanie drugie, poprawione i znacznie rozszerzone. Na prawach rękopisu (www.rromanes.org/pub/alii/SmoczyńskiW.Słownik-etymologicznyjęzykalitewskiego.pdf [2018 01 20]).

Shevchenko, Nadezda. 2007. *Eine historische Anthropologie des Buches. Bücher in der preußischen Herzogsfamilie zur Zeit der Reformation*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Siliņš, Klāvs. 1990. *Latviešu personvārdu vārdnīca*. Rīga: Zinātne.

Skardžius I–VII = Pranas Skardžius. *Rinktiniai raštai* 1–7. Par. Albertas Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996–2013.

Skok I–IV = Petar Skok. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 1–4. Zagreb: Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1971–1974.

Sławski I–V = Franciszek Sławski. *Słownik etymologiczny języka polskiego* 1–5 (1. A–J; 2. K–Kot; 3. Kotar–Kysz; 4. La–Łapucha; 5. Łasia–Łżywy). Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, 1952–1982.

Sleumer, Albert. 1926. *Kirchenlateinisches Wörterbuch. Ausführliches Wörterverzeichnis zum Römischen Missale, Breviarium, Rituale, Graduale, Pontificale, Caeremoniale, Martyrologium, sowie zur Vulgata und zum Codex juris canonici; desgleichen zu den Proprien der Bistümer*

Deutschlands, Österreichs, Ungarns, Luxemburgs, der Schweiz und zahlreicher kirchlicher Orden und Kongregationen. Zweite, sehr vermehrte Auflage des „Liturgischen Lexikons". Limburg an der Lahn: Verlag von Gebrüder Steffen.

Smoczyński, Wojciech. 2000. *Untersuchungen zum deutschen Lehngut im Altpreussischen*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Smoczyński, Wojciech. 2005. *Lexikon der altpreussischen Verben*. Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck.

Sophocles, Evangelinus Apostolides. 1900. *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods (from B. C. 146 to A. D. 1100)*. New York: Charles Scribner's Sons.

SPW I–XXXVI... = *Słownik polszczyzny XVI wieku* 1–36. Wrocław & Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1966–2012...

SRP I–VI = *Scriptores rerum Prussicarum: Die Geschichtsquellen der Preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft* 1–6. Hrsg. von Theodor Hirsch, Max Töppen, Ernst Strehlke, W. Hubatsch, U. Arnold, E. Maschke. Leipzig / Frankfurt am Main: Verlag von S. Hirzel / Minerva GmbH, 1861–1968.

SSt I–XI = *Słownik staropolski* 1–11. Red. S. Urbańczyk (t. 1, A–Ć, Warszawa 1953–1955; t. 2, D–H, Wrocław–Kraków–Warszawa 1956–1959; t. 3, I–K, Wrocław–Kraków–Warszawa 1960–1962; t. 4, L–M, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963–1965; t. 5, N–Ó, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965–1969; t. 6, P–Pożżenie, Wrocław–Warszawa–Gdańsk 1970–1973; t. 7, Póć–Rozproszyć, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973–1977; t. 8, Rozpróchnieć–Szyszki, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: 1977–1981; t. 9, Ściadły–Używowanie, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982–1987; t. 10, W–Wżgim, Kraków 1988–1993; t. 11, Z–Ż, Kraków 1995–2002). Zakład narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk.

Stanevičienė, Zofija. 2008. Vokiški skoliniai senųjų prūsų katekizmuose. *Santalka. Filologija. Edukologija* 16(2). Vilnius: Technika, 81–90.

Stang, Christian S. 1942. *Das slavische und baltische Verbum*. Oslo: I kommisjon hos Jacob Dybwad.

Stang, Christian S. 1966. *V ergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*. Oslo & Tromsø: Universitetsforlaget.

Stein[ius], Casparis. 1730. Memorabilia Pruſſica. *Acta Borussica ecclesiastica, civilia, literaria oder sorgfältige Sammlung allerhand zur Geſchichte des Landes Preuſſen gehöriger Nachrichten, Uhrkunden, Schrifften und Documenten*. Königsberg und Leipzig: bey Chriſtoph Gottfried Eckart, 195–245.

Stela, Erazmas. 2004. *Apie Prūsijos senybes*. Vilnius: Aidai.

Stella, Erasmus. 1518. *Erasmi Stellae Libonothani De Borvssiae Antiqvitatibvs Libri Dvo*. Basileae: Froben.

Stender, Gotthard Friedrich. 1783. *Lettiſche Grammatik. Zweyte Auflage*. Mitau: gedruckt und zu haben bey Johann Fried. Steffenhagen.

Stern, Sacha. 1994. *Jewish Identity in Early Rabbinic Writings*. Leiden & Köln: E. J. Brill.

SW I–VIII = Jan Karłowicz, Adam Kryński, Władysław Niedźwiedzki (red.). *Słownik języka polskiego* 1–8. Warszawa: W drukarni E. Lubowskiego (1–2), W drukarni „Gazety Handlowej" (3–6), W drukarni „Współczesnej" (7), Wydawnictwo kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowem imienia J. Mianowskiego (8), 1898–1923.

Szultka, Zygmunt. 1979. Znaczenie bursztynu z Prus Książęcych dla rozwoju cechu bursztynników w Słupsku w XVI-XVIII wieku. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 4. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, 427–440.

Šmits I–XV = Pēteris Šmits. *Latviešu pasakas un teikas* 1–15. Rīgā: Valters un Rapa, 1925–1937.

Šmits, Pēteris. 1926. *Latviešu mītoloģija. Otrs pārstrādāts izdevums*. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. izdevums.

ŠVŽŽ I–II = *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas* 1–2. Par. Birutė Vanagienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015.

Tybjerg, Tove. 1993. Wilhelm Mannhardt — A Pioneer in the Study of Rituals. *The Problem of Ritual: Based on Papers Read at the Symposium on Religious Rites Held at Åbo, Finland on the 13th-16th of August 1991*. Ed. Tore Ahlbäck. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 27–37.

Töppen, Max. 1853. *Geschichte der Preussischen Historiographie von P.v. Dusburg bis auf K. Schütz. Oder Nachweisung und Kritik gedruckten und ungedruckten Chroniken zur Geschichte Preussens unter der Herrschaft des deutschen Ordens*. Berlin: Verlad von Wilhelm Hertz.

Toporov, Vladimir. 2000. *Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai*. Vilnius: Aidai.

Trautmann, Reinhold. 1910. *Die altpreussichen Sprachdenkmäler*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Trautmann, Reinhold. 1974. *Die altpreußischen Personennamen*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

T. S. B. 1725. D. Johann Polianders / eines der erſteren Preußiſchen Reformatorum Leben. *Erleutertes Preußen* 2. Königsberg: gedruckt bey Johann Heinrich Hartung, 432–447.

URHP I–III = *Urkundenbuch zur Reformationsgeſchichte des Herzogthums Preußen* 1–3. Hrsg. P. Tſchackert. Leipzig: Verlag von G. Hirzel, 1890.

Usener, Hermann. 1896. *Götternamen: Versuch einer Lehre von der religiösen Begriffsbildung*. Bonn: Verlag von Friedrich Cohen.

Vaitkevičienė, Daiva. 2008. *Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Vėlius, Norbertas. 1983. *Senovės baltų pasaulėžiūra*. Vilnius: Mintis.

Vėlius, Norbertas. 1986. Senovės lietuvių religija ir mitologija. *Krikščionybė ir jos socialinis vaidmuo Lietuvoje*. Vilnius: Mintis, 9–42.

Vyšniauskaitė, Angelė. 1994. *Lietuviai IX a. — XIX a. vidurio istoriniuose šaltiniuose*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Weidner, Ernst Friedrich. 1915. *Handbuch der babylonischen Astronomie. Erster Band. Der babylonische Fixsternhimmel. Beiträge zur ältesten Geschichte der Sternbilder*. Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung.

Whitney, William Dwight. 1888.	*A Compendious German Grammar. Sixth Edition*. New York: Henry Holt and Company.
Wilken, Robert Louis. 2007.	*Isaiah: interpreted by early Christian and medieval commentators*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
William, Smith. 1880.	*A dictionary of the Bible*... Boston: D. Lothrop & Co.
Wissowa, Georg. 1902.	*Religion und Kultus der Römer*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
WMh =	Wilhelm Mannhardt. *Letto-Preussische Götterlehre*. Riga: Herausgegeben von der Lettisch-Literärischen Gesellschaft, 1936.
Ws =	Matthævs Waisselius. *Chronica Alter Preuſſcher, Eifflendiſcher vnd Curlendiſcher Hiſtorien*. Kõnigsberg: bey Georgen Oſterbergern, 1599.
Ziesemer I(1–14)–II(15–22) =	Walther Ziesemer. *Preußisches Wörterbuch. Sprache und Volkstum Nordostdeutschlands. Im Auftrag und mit Unterstützung der Preußischen Akademie der Wissenschaften, der Deutschen Forschungsgemeinschaft und der Provinz Ostpreußen* 1–2. Königsberg Pr.: Verlag Gräfe und Unzer, 1936–1944.
Ziesemer, Walther. 1924.	*Die ostpreußischen Mundarten*. Königsberg: Ferdinand Hirt in Breslau.
Zonenberg, Sławomir. 2010.	Prahistoria Prus w Preußische Chronik Szymona Grunaua. *Sensus Historiae. Studia interdyscyplinarne* 1. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Epigram, 79–90.
Абаев I–V =	Василий (Васо) Иванович Абаев. *Историко-этимологический словарь осетинского языка* 1–5. Москва & Ленинград: Издательство Академии Наук СССР ([т. 1] 1958, [т. 2] 1972, [т. 3] 1979, [т. 4] 1989), Москва: Институт языкознания РАН (т. 5, 1995).
БЕР I–VIII =	*Български етимологичен речник* 1–8.... Редактор Вл. И. Георгиев (И. Дуриданов; Л. Димитрова-Тодорова и Л. Селимски). София: Издателство на Българската академия на науките, 1971 ([т. 1] а — з), 1979 ([т. 2] и — крепя), 1986 ([т. 3] крес — минго), Академично Издателство „Проф. Марин Дринов", 1995 ([т. 4] минго — падам), 1999 ([т. 5] падѐж — пу̀ска), 2002 ([т. 6] пу̀скам — слова̀р), 2010 ([т. 7] сло̀во — тер̀ясвам), 2017 ([т. 8] тѐсам — фя̀калка)...
Даль I–IV =	Владимир Даль. *Толковый словарь живого великорусского языка* 1–4. Москва: Русский язык, 1989–1991.
Зиндер, Лев Рафаилович; Строева, Татьяна Викторовна. 1965.	*Историческая фонетика немецкого языка*. Москва / Ленинград: Просвещение.
Мѣржинскій, Антони. 1895.	Прусскій жрецъ „Siccо". *Труды восьмаго археологическаго съѣзда въ Москвѣ 1890*. Томъ 2. Ред. П. С. Уварова, М. Н. Сперанскій. Москва: Товарищество типографіи А. И. Мамонтова, 183–190.
Мѣржинскій, Антони Ѳ. 1899.	*Ромове. Археологическое изслѣдованіе*. Москва: Типографія Г. Лисснера и А. Гешеля.

МС =	*Мифологический словарь*. Москва: Советская энциклопедия, 1990.
Откупщиков, Юрий Владимирович. 2005.	*Из истории индоевропейского словообразования*. Москва & С.-Петербург: Academia.
Откупщиков, Юрий Владимирович. 2006.	Об этимологии гидронима Ловать. *Индоевропейское языкознание и классическая филология — X. Материалы чтений, посвященных памяти профессора Иосифа Моисеевича Тронского*. 19–21 июня 2006 г. Санкт-Петербург: Наука, 215–219.
ПЯ I–V =	Владимир Николаевич Топоров. *Прусский язык: Словарь* 1–5. Москва: Наука, 1975–1990.
РБЯ I–V =	Найден Геровъ. *Рѣчкикъ на блъгарскый языкъ* 1–5. Пловдивъ: Съгласие, 1895–1904.
СРНГ I–XLIX... =	*Словарь русских народных говоров* 1–49. Ленинград (Санкт Петербург): Наука, 1965–2016...
Теобальдъ (Василій фон Роткирхъ). 1890.	*Литовско — языческіе очерки. Историческія изслѣдованія Теобальда*. Вильна: Типографія п. ф. О. Завадскаго.
Топоров, Владимир Николаевич. 1972.	Заметки по балтийской мифологии. *Балто-славянский сборник*. Отв. ред. В. Н. Топоров. Москва: Наука, 289–314.
Трусманъ, Георгій Георгіевич. 1884.	*Введеніе христіанства въ Лифляндіи*. С.-Петербургъ: Типографія Ф. Елеонскаго и К°.
Фасмер I–IV =	Макс Фасмер. *Этимологический словарь русского языка* 1–4. Москва: Прогресс, 1986–1987.
Шанский I–II =	Николай Максимович Шанский. *Этимологический словарь русского языка* $1^{(1–5)}$–$2^{(6–10)}$ (ред. А. Ф. Журавлёв). Москва: Издательство Московского университета, 1963–1982; 1999–2007...
Штаерман, Елена Михайловна. 1987.	*Социальные основы религии Древнего Рима*. Москва: Наука.
ЭССЯ I–XL... =	*Этимологический словарь славянских языков* 1–40. Отв. ред. О. Н. Трубачёв ([nuo 2007 m.] А. Ф. Журавлев). Москва: Наука, 1974–2016...
Юсипова, Роза Р. 2005.	*Турецко-русский словарь*. Под редакцией Т. Е. Рыбальченко. Москва: Русский язык, Медиа.

Rolandas Kregždys
Baltų ir Lietuvos kultūros istorijos skyrius
Lietuvos kultūros tyrimų institutas
Saltoniškių g. 58, Vilnius Lt-08105, Lietuva
rolandaskregzdys@gmail.com

KOPSAVILKUMS

„Jātvingu grāmatiņas“ etnomitoloģiskā faktogrāfija: mitonīmu *Swayxtix* un *Auschauts* etimoloģiskā attīstība un semantiskā transformācija

Rolandas KREGŽDYS

Rakstā analizēti „Jātvingu grāmatiņas“ manuskriptos fiksētie rietumbaltu (jātvingu) mitonīmi *Swayxtix* un *Auschauts*. Apkopojot pētījumu, izvirzīti vairāki secinājumi.

1. „Jātvingu grāmatiņas“ etnokultūras informācijas pamatu veido: a) Sembas bīskapa kancelejas faktogrāfiskais materiāls — „dzintara kungu“ (a. jav. *bornsteynhern*) atskaites; b) bīskapa arhīvā esošo seno Ordeņa dokumentu parafrāzes.
2. Mitonīms jātv. *Swayxtix* A(p) ‘der Gott des Lichtes, t. i. — lielās zvaigznes dievs / Venera (= viduslaiku lat. *Lucifer*)’ uzskatāms par „Jātvingu grāmatiņas“ autora radītu pseidoteonīmu:
   2a) tas atspoguļo sākotnējo astronīmu jātv. **Zvaigzdi(/ī)kas* *‘zvaigznes (pavadonis) ↔ Rīta zvaigznes pavadonis ↔ kalps resp. Merkurijs’;
   2b) *nomen qualitatis* jātv. **Zvaigzdi(/ī)kas* ir atvasināts no pr. (jātv.) lietvārda **zvaigzdē* ‘zvaigznes gaisma ↔ zvaigzne’ + piedēklis pr. (jātv.) **-i(/ī)k-*.
3. Mitonīma jātv. *Auschauts* semēmas ‘der Gott der Gebrechen Kranken vnd Sunden, t. i. — miesas vainu, slimo un veselo dievs’ A(p) rašanās saistīta ar antonomāzijas fenomenu, proti, — ‘slimība / slimības apzīmējums’ → ‘dievs, kas dziedē šo slimību’.
4. Mitonīma jātv. *Auschauts* otrais denotāts ‘den grossen gütigen Gott / (acc. sg.) augstais, taisnīgais dievs’ ietver divējādu refleksiju — romiešu dieva *Aesculāpius* dziedinošās funkcijas, kas kontaminētas ar Vecās Derības apotropisko ritu motīviem.
5. Mitonīms jātv. *Auschauts* un subst. pr. *auschaudīsnan* ‘uzticība’ (acc. sg.), adj. pr. *auschaudīwings* ‘uzticams’, subst. pr. *auschautenīkamans* ‘parādnieks’ (dat. pl.), subst. pr. *auschautins* ‘parāds’ (acc. pl.) uzskatāmi par modificētiem ģermānismiem, sal. a. jav. *aussatz* ‘spitālība’, *aussetzen* ‘pakļaut iedarbībai; uzticēt u. c.’, kuru morfoloģisko un semantisko struktūru noteikusi ģermāņu un rietumbaltu elementu kontaminācija.
6. Mitonīms jātv. *Auschauts* ir fiktīva mitologēma, kas radīta, izmantojot antīkās kultūras faktus, E. Stellas darbu „De Borvssiae Antiqvitatibvs“ un Vecās Derības motīvus.

SUMMARY

Factographic Motifs of the *Yatvigian Book*: Etymological Analysis and Transformation of the Semantic Value of the Mythonyms *Swayxtix* and *Auschauts*

Rolandas KREGŽDYS

The earlier presented analysis of the list of theonyms of the *Yatvigian book* (i.e. a reconstruction of the demonological order of the mythonyms) established a new status of the bespoke scholastic work presupposing a correction of the former decision to include it in the list of written sources of authentic information which has been compared to equivalents from the Renaissance epoch. Only the elements with pejorative connotation (i.e. a contemptuous story about the primitive conception of the Yatvigian pagan faith) might have been circulated in Prussia and cited in other official Church documents (primarily, in *Agenda Ecclesiastica*). Thus the motive

for compiling the *Yatvigian Book* (further – YB) cannot be associated with the creation of the works with epistemological and narrative essence, or with the visitation reports. YB is likely to be a legal document which was used to prepare new sanctions against Yatvigian people.

On the basis of the presented factographic motifs of the daily life of the Yatvigians and the visiting circumstances of Sambia Peninsula or Samland (i.e. entrance restrictions to the territory of amber mining where this West Baltic tribe used to live), one can draw a cautious conclusion that the preparation of YB is to be related to the influence and activities of the bishop of Sambia Georg vonn Polentz. This high-ranking clergyman must have ordered the work and provided the author of the YB with the necessary material.

To summarize the outcomes of the research into the West Baltic (Yatvigian) mythonyms *Swayxtix* and *Auschauts*, the following conclusions are proposed:

1. Ethnographic materials of the YB are to be related with (1.a.) the data recorded in the old documents from the archive of the Teutonic Order; and (1.b.) reports from "the masters of amber" (i.e. EHG. *bornsteynhern*);
2. Mythonym Ytv. *Swayxtix* A(p) 'der Gott des Lichtes, i.e., the god of the Great Star / Venus (= Medieval Lat. *Lucifer*)' is to be ascribed to the type of pseudotheonyms –
   2a. the primary, or substrate, astronym Ytv. **Zvaigzdi(/ī)kas* *'stellar / satellite of the star ↔ outrunner of the Morning Star deity ↔ Servitor resp. Mercury' should be reconstructed;
   2b. n. qualitatis Ytv. **Zvaigzdi(/ī)kas* originated from sub. Pruss. (/ Ytv.) **zvaigzdē* 'light of the star ↔ star' + suff. Pruss. (Ytv.) **-i(/ī)k-*;
3. The origin of the sememe Ytv. *Auschauts* 'der Gott der Gebrechen Kranken vnd Sunden / a god of birth defects, invalids and sinfulness';
   A(p) is to be explicated using the phenomenon of antonomasia, i.e., 'illness / designation of the malady' → 'the god who cures the disease';
4. The 2nd denotation of the mythonym *Auschauts* 'den grossen gütigen Gott / (acc. sg.) noble, righteous god' implies twofold reflection of the semantic modulation – the healing function of the Roman god *Aesculāpius* was contaminated with the motives of the apotropaic rite described in the Old Testament;
5. Mythonym Ytv. *Auschauts* and sub. Pruss. *auschaudīsnan* 'trust' (acc. sg.), adj. Pruss. *auschaudīwings* 'trusted', sub. Pruss. *auschautenīkamans* 'debtors' (dat. pl.), sub. Pruss. *auschautins* 'debts' (acc. pl.) are to be attributed to modified Germanisms, cf. EHG. *aussatz* 'leprosy', EHG. *aussetzen* 'to inculpate someone living with leprosy; to except a witness; to put credit, to give somebody the benefit of the doubt; to lend, to loan etc.'. Contamination of different Germanic and West Baltic semantic alternants caused innovative morphological structure of these forms;
6. Ytv. *Auschauts* is a feigned mythonym created using data of the Antiquity, a work *De Borvssiae Antiqvitatibvs* by E. Stella and Old Testament motifs.